วงไพบูลย์

ปีวิวิง

ตุลาคม ๒๔๗๖

พอดื่มเสียสองอึกเท่านั้น
หมากฝ่ายฉันเห็นทางที่เปนต่อ

สุคนธโอสถ ตราม้า!

บำรุงใจให้ปลอดโปร่ง

ทันทีที่หมกมุ่นในการใช้ความคิดทุกอย่างควรมียานี้ประจำตัว ละลายน้ำดื่มเพียงครั้งเดียว จะหายศักเพลียระเหี่ยรู้สึกชื่นบานแจ่มใส ทันที□□

บริษัทยาตราเวช จำกัด

(ปีที่ ๑๐ เล่ม ๖ วันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖)

มาสานุสสรณ์ . . . . . หน้าพิเศษ

สมบัติอมรินทร์ . . . . . เฉลิม หะมิชาติ . . . „ ๔๘๕

ลาก่อนทับสะแก . . . . . ส. โพธิ์ศิริ . . . . „ ๓๙๕

มนุษย์อันแท้ (ตอนจบ) . . สันตารมณ์ . . . . „ ๓๙๘

งาน . . . . . บุญชื่น อัตถากร . . . „ ๔๔๓

ขุมทรัพย์ซึ่งซุกซ่อนอยู่ใต้พระราชวังเคร็มลิน . .. . . .

. . . แห่งกรุงมอสโคว์ . ทัศนียากร . . . . „ ๔๔๘

. พจนานุกรม บาลี–ไทย (ต่อ) . หลวงเทพดรุณานุศิษฏ์ หน้าพิเศษ๑๗–๒๔

สามชาย

“ ดอกไม้สด ”

เป็นหนังสือ ๔๓ ยก (๖๘๘ หน้า) ขนาดเล่มกะทัดรัด เล่มหนาตั้งนิ้วฟุตเศษ เวลานี้มีจำหน่ายที่โรงพิมพ์ไทยเขษมแล้ว

ปกอ่อน ราคาเล่มละ ๑ บาท ปกแข็ง เย็บอย่างสวยงาม ราคาเล่มละ ๒ บาท

ค่าส่งไปรษณีย์ เล่มละ ๒๐ สตางค์

สมาชิกไทยเขษม ทุกประเภทไม่ต้องเสียค่าส่ง

ภาษาสุภาษิต

โกกิลานำ สทฺทำ รูปี นารีรูปี ปติพฺพตา

วิชฺชา รูปี อรูปานำ ขมา รูปี ตปสฺสินำ

ดุเหว่าเสียงเพราะแท้ แก่ตัว

หญิงเลิศเพราะรักผัว แม่นหมั้น

นักปราชญ์มาตรรูปมัว หมองเงื่อน งามนา

เพราะเพื่อรสธรรมนั้น ส่องให้เห็นงาม

ความงามของนกดุเหว่าอยู่ที่เสียง ของหญิงที่จงรัก [ต่อสามี] ความงามของผู้ชี้เหร่อยู่ที่ความรู้ ของดาบสก็ที่ขันติ

ข ป

The beauty of the cuckoo is its voice; of a woman, her devotedness (to her husband); the beauty of the uncomely is knowledge; that of hermits, forbearance.

จากโลกนีติ ไตรพากย์

ของ

นาคะประทีป รวบรวม

สมบัติอมรินทร์

เฉลิม หะมิชาติ

ในจำนวนผู้ที่ไม่ได้รับโชคจากรางวัลล็อตเตอรี่ ๕ แสนบาทของสภากาชาดนั้น มีข้าพเจ้ารวมอยู่ด้วยผู้หนึ่ง แต่ไม่รู้สึกเสียใจเลยแม้แต่น้อย เพราะจำนวนเงิน ๓ บาทที่ได้สละไปแล้วนั้น ได้รับผลตอบแทนอยู่ในตัวคือ กุศลบุญ และความภูมิใจ ซึ่งตนได้มีส่วนช่วยเหลือชาติ เมื่อได้อ่านหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง บรรยายเหตุการณ์ในวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งเป็นวันออกฉลากล็อตเตอรี่ ข้าพเจ้ารู้สึกเสียดายที่อยู่ห่างไกลพระนคร ไม่มีโอกาสได้ไปร่วมสนุกรื่นเริงกับประชาชนที่ไปเที่ยวในงานนั้น สิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าขำและขันมากมาย ก็คือ ชายแก่บ้านนอกคนหนึ่งซึ่งหนังสือพิมพ์ฉบับนี้เล่าว่า แกไปนั่งภาวนาเสกคาถาอาคมอยู่ที่หน้าเวทีออกล็อตเตอรี่ และความศักดิ์สิทธิ์ของเวทมนตร์ ทำให้แกต้องเหงื่อโซมกาย เมื่อการออกรางวัลได้สิ้นสุดลง เพราะกรรมการออกช่างไม่เห็นอกแกบ้าง ที่ไม่ยอมออกตัวเลขให้ตรงกับฉลากที่แกซื้อไว้สักฉบับเดียว

ขณะที่ข้าพเจ้านั่งขำในใจอยู่ที่ระเบียงหน้าบ้านนั้น เผอิญสายตากวาดไปทางถนน เห็นกระดาษชิ้นหนึ่งพับอย่างเรียบร้อยวางอยู่กลางถนน นึกเอะใจว่าคงเป็นกระดาษที่มีสาระซึ่งใครคนใดคนหนึ่งได้เผลอทำหล่นไว้ จึงบอกให้เด็กไปเก็บมาดู พอคลี่ออก ข้าพเจ้าสะดุ้งโหยง เพราะความแปลกใจ กระดาษนี้เต็มไปด้วยตัวหนังสือทุกหน้า ข้างหัวข้อเรื่องไว้บรรทัดบนของหน้าแรกด้วยตัวอักษรเขื่อง ๆ ว่า “สมบัติอมรินทร์” เอ! อาจจะเป็นตำราอาคมศักดิ์สิทธิ์ซึ่งพระอินทร์ทำตกลงมาจากวิมานเบื้องบนโดยความพลั้งพลาด หรืออีกนัยหนึ่งท้าวเธอคงจะทรงแกล้งทิ้งลงมาเพื่ออำนวยโชคแก่ข้าพเจ้าบ้างก็ได้ เพราะทรงเล็งเห็นด้วยทิพยเนตรแล้วว่า ข้าพเจ้าไม่ได้รับโชคจากการเล่นล็อตเตอรี่ อ๊ะ! ถ้าเช่นนั้นคงรวยกใหญ่ นี่แหละเขาว่าโชคละมักมาโดยไม่ทันรู้เนื้อรู้ตัว ข้าพเจ้าจึงระงับความรู้สึกซึ่งใกล้ปากคลองสารเสีย แล้วเริ่มลงมืออ่านข้อความในกระดาษจนตลอด ระหว่างนั้น

ความพิศวง แปลกใจ ค่อยละลายหายไปทีละน้อย ๆ ในที่สุดก็หมดไปพร้อมกับจบการอ่าน และปล่อยหัวเราะก๊ากใหญ่ออกมาคนเดียว ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าอะไรจะดีไปกว่าการคัดสำเนาหนังสือฉะบับนั้น มาลงให้ท่านอ่านเสียเองในที่นี้ :—

“สมบัติอมรินทร์”

ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ทำไม? อา! ข้าพเจ้าต้องเขียน เขียนเพื่อบันทึกไว้แทนความทรงจำ มันเป็นเหตุการณ์น่าบันทึกไว้แท้ ๆ เวลานี้ข้าพเจ้าจน จนอย่างที่สุด แน่ใจว่าเมื่อตายไปแล้ว คงไม่มีทรัพย์สินอันใดทิ้งไว้ให้เป็นมรดกแก่เจ้าผิน ลูกชายคนเดียวของข้าพเจ้า แม้สักเพียงปีกริ้น ควรหรือไม่ที่ข้าพเจ้าจะอปโลกน์ให้กระดาษชิ้นซึ่งบรรจุเรื่องบันทึกนี้ ทำหน้าที่มรดกสมบัติทิ้งไว้ให้แก่ลูก เพื่อข้าพเจ้าจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ได้ทำหน้าที่พ่อที่ดีโดยบริบูรณ์แล้ว

มันเป็นเหตุการณ์แห่งความคิดคำนึง ซึ่งแรงกล้าและปรากฏแก่ความรู้สึกในสมอง ดังหนึ่งเรื่องราวที่เป็นจริง ควรจะให้ชื่อว่า “สมบัติข้า” จึงจะถูกตามนิยม แต่ข้าพเจ้าสมัครว่า “สมบัติอมรินทร์” การคิดสมบัติข้านั้น ผู้คิดมักฝันเอาความสุขอย่างยอดเยี่ยม ซึ่งมักจะเป็นสิ่งที่มีแต่ในสรวงสวรรค์เท่านั้น บรรดาสิ่งทั้งหลายในสรวงสวรรค์หรือวิมานย่อมเป็นสิทธิสมบัติแห่งพระอมรินทร์ โดยฉะเพาะ ดังนั้น “สมบัติข้า” กับ “สมบัติอมรินทร์” ก็คือสภาวะอันเดียวกัน แต่ข้าพเจ้าสมัครเรียก “สมบัติอมรินทร์” เพราะพังไพเราะหูดี และข้าพเจ้าก็ไม่ใช่คนข้าด้วย

ข้าพเจ้ามันช่างจนแสนที่จะจน รู้สึกว่าชีวิตที่ดำรงอยู่ในโลกนี้ คงจะไม่มีโอกาสได้ประสพช่องทางหาความสุขอย่างพอใจได้เป็นแน่ ถ้าหากจะมีกรรมกรคนใดซึ่งมีรายได้วันละ ๔๐ สตางค์ ต้องเลี้ยงทั้งเมียและลูก แต่สามารถตั้งตัวเป็นปึกแผ่น มีเงินทองพอใช้พอสอยโดยไม่เดือดร้อนแล้วไซร้ ข้าพเจ้าเองก็จะไม่ท้อถอยเลย แต่ซึ่งจะว่าข้าพเจ้าท้อถอยเสียทีเดียวก็ยังไม่ถูก เพราะข้าพเจ้ายังสู้อุตส่าห์ออมสตางค์ไว้ได้เป็นจำนวนเงิน ๑ บาท ซึ่งได้แสนยากแสนเข็ญ และได้นำไปซื้อฉลากล็อตเตอรี่สภากาชาด ๑ ฉะบับ ซึ่งข้าพเจ้ามองเห็นว่า เป็นทางเดียวที่จะพาให้เป็นเศรษฐีได้ ก่อนซื้อ ข้าพเจ้าได้พลิกแล้วพลิกอีก เพื่อเสี่ยงทาย และเลือกเบอร์ที่เหมาะใจ รู้สึกว่าถูกผู้ขายค้อนเอาเสียหลายวง

ตามจริตแห่งเพศเธอ มิหนำซ้ำเมื่อยื่นเงิน ให้เธอเย็นค่ำฉลาก เธอยังรับเอาไปโดย อาการกะชากอย่างหมิ่นแคลน “ช่างเถอะ! เรามันจน ให้เขาดูถูกให้พอ” ข้าพเจ้ารำพึงในใจ เมื่อเดินคล้อยหลัง ยังแว่วเสียงเธอ ชมเชยข้าพเจ้าตามหลังมาอีก แต่ไม่ได้ยินถนัด

ข้าพเจ้าได้ไปนมัสการพระพุทธรูปในวิหารหลายวัดหลายแห่งในชนบทของข้าพเจ้า เพื่อวิงวอนขอพรอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสามารถบันดาลให้ฉลากของข้าพเจ้าตรงกับเบอร์ที่กรรมการจะออกเบอร์แรก หรือหากพระผู้เย็นเจ้ายังไม่เห็นสมควร จะประสาทให้ฉะเพาะรางวัลที่ ๔ ก็ยังยินดี หลายครั้งต่อหลายหนที่ข้าพเจ้าได้ประกอบพิธีตามลัทธิอัตตโนมัติ คือเอาฉลากล็อตเตอรี่ไปใส่ไว้ในอุ้งพระหัตถ์พระพุทธรูป ราว ๕–๖ นาที ปากก็พร่ำอาราธนาพรด้วยถ้อยคำซึ่งไม่เคยมีในพระสูตรใด บางคราวข้าพเจ้าเคยรู้สึกตะขิดตะขวงใจ เพราะเท่าที่เห็น ผู้ซื้อฉลากล็อตเตอรี่แทบทุกคนย่อมมีการอ้อนวอนขอพรต่อพระเย็นเจ้าด้วยกันทั้งสิ้น ถ้าเช่นนั้นสภากาชาดมิต้องขาดทุนยุบยับเพราะต้องจ่ายรางวัลนับแสน ๆ รายดอกหรือ แต่สภากาชาดคงไม่ยอมออกรางวัลเกินกว่าจำนวนที่กำหนดแน่ ถ้ากะนั้น พระเย็นเจ้าจะประทานกรุณาแก่ผู้ใด คนจน—คนจนไม่ใช่หรือที่จะได้รับความเอ็นดู ก็ข้าพเจ้าเย็นคนจนด้วยหรือเปล่าเล่า?

ยิ่งใกล้กำหนดออกล็อตเตอรี่ ดวงใจก็ยิ่งทวีความรู้สึกกะวนกะวาย ปัญหาซึ่งผุดขึ้นในท่ามกลางมันสมองตั้งร้อยครั้งพันครั้งก็คือ “ข้าพเจ้าจะถูกหรือไม่? จะถูกรางวัลที่เท่าใด? และเมื่อถูกแล้ว ข้าพเจ้าจะตื่นเต้นดีใจจนเลยตาย หรือมีอาการวิปริตเช่นคนบางคนที่เคยเย็นมาแล้วบ้างหรือไม่?” อันที่จริงข้าพเจ้าควรจะได้รับความเอ็นดูจากสวรรค์โดยแท้จริง เพราะนอกจากจะจนแล้ว ยังมีจิตต์ตั้งอยู่ในศีลในธรรม เยี่ยมด้วยความเมตตากรุณา เมตตากะทั่งสัตว์เดียรัจฉาน ข้อนี้เจ้าบ๊อกเย็นพะยานข้าพเจ้าได้ดี มันโซเซพาสังขารอันผอมโซของมันเข้ามาสู่สำนักของข้าพเจ้า หลักฐานถิ่นเดิมมันจะอยู่ที่ใดและจรมาด้วยเหตุผลกลใด ข้าพเจ้าไม่ซับทราบ แต่ข้าพเจ้าก็ได้ต้อนรับเลี้ยงดูมันไว้ในบ้านด้วยความเอ็นดู ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าเองก็แทบเลี้ยงอาตมาไม่รอด และเพราะข้อนี้มันก็คงจะให้อภัยแก่ข้าพเจ้าบ้าง ที่บางมื้อบางคราวมันไม่ได้กินอิ่มหนำสำราญ

ในที่สุดวันสำคัญก็มาถึง คือ วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ทำไมข้าพเจ้าจึงว่าเป็นวันสำคัญ ก็มันไม่ใช่วันที่ข้าพเจ้าได้ตั้งใจคอยด้วยความร้อนรนกระวนกระวายมาเป็นเวลานมนานดอกหรือ มันเป็นวันที่จะตอยปัญหาที่เร้าความรู้สึกข้าพเจ้าเนือง ๆ มาแต่ก่อน วันที่ทุก ๆ คน ไม่ฉะเพาะข้าพเจ้าแต่ทั่วประเทศสยาม ต่างสู้รบแย่งชิงความเป็นเศรษฐีซึ่งกันและกันด้วยความรู้สึกภายในอันเต็มไปด้วยความกระหาย วันนั้นเป็นวันกำหนดออกล็อตเตอรี่!

วันนั้น กลับจากทำงานแล้ว ข้าพเจ้าอยู่ไม่ติด ประเดี๋ยวผุดลุก ประเดี๋ยวผุดนั่ง ภายในกระวนกระวาย บางทีจะเป็นเพราะอากาศซึ่งร้อนอบอ้าวผะสมด้วย ตกเวลาราว ๖ น. จึงค่อยรู้สึกสงบลงบ้าง บัดนี้ล็อตเตอรี่ได้ออกแล้ว หากข้าพเจ้าถูกรางวัลที่ ๑ ชื่อข้าพเจ้าคงถูกประกาศตะโกนก้องพระนครโดยทั่วถึงแล้ว เมื่อตอนกลางวันเจ้าเพื่อนกรรมกรของข้าพเจ้าหลายคน คุยกันเสียงขรมถมเถ ว่าเขาคงจะถูกล็อตเตอรี่กันแน่บ้างก็ว่าฝันดี บ้างก็เพราะหมอดูทายไว้ว่าจะรวยยกใหญ่ในเดือนนี้ บ้างก็อ้างว่าฉลากของเขาไม่มีตัวเลขซ้ำกันเลยทั้ง ๖ ตัว ที่มีเหตุผลดีหน่อย ก็คือว่าเพราะซื้อไว้หลายฉะบับ ส่วนข้าพเจ้าไม่ปริปากจนคำเดียว "คนฉลาดย่อมนิ่ง" เป็นภาษิตที่ข้าพเจ้านึกไว้ในใจเวลานั้น

ข้าพเจ้ารู้สึกเพลียจึงหย่อนก้นลงบนม้านั่งที่ชำรุดและเก่าคร่ำคร่าซึ่งตั้งอยู่นอกชานหลังห้องเช่า อากาศค่อยเย็นสบายเข้าบ้าง มีลมโชยมาเบา ๆ รู้สึกใจคอสงบดีแต่ออกจะเลื่อนลอยมาก เจ้าบ๊อกก็มานอนหมอบอยู่แทบเท้า ข้าพเจ้ามองดูร่างอันผอมโซของมันแล้วให้รู้สึกสังเวชเสียนี่กะไร "โอ้เจ้าสัตว์ที่น่าสงสาร ถ้าข้าถูกล็อตเตอรี่ละก้อเจ้าจะต้องอ้วน อ้วนอย่างแทบจุกมันทีเดียว" ข้าพเจ้ารำพึงในใจ ดูเหมือนมันจะเข้าใจความคิดจากแววตาข้าพเจ้าที่จ้องดูมัน มันกะดิกหาง เลียเท้าข้าพเจ้า แล้วเงยหน้าขึ้นมองข้าพเจ้าด้วยดวงตาที่ละห้อย ข้าพเจ้าต้องเบือนหน้าไปมองทางอื่นด้วยรู้สึกใจอ่อนเบียก

คราวนี้หวนไปนึกถึงแม่สาวงามที่ขายฉลากล็อตเตอรี่เล่มที่ข้าพเจ้าเลือกซื้อ ดูริหล่อนดูถูกข้าพเจ้าได้ ไม่คิดบ้างหรือว่าคนล้มท่านห้ามไม่ให้ข้าม คนเข็ญใจอาจกลายเป็นเศรษฐีได้ในชั่วพริบตาเดียว โชควาสนา

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ ดูแต่ยาจกยังเคยมีราชรถมาเกย และได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน "หล่อนนะหล่อน ถ้าฉันถูกรางวัลที่ ๑ ละก้อ——อื่ม!" ข้าพเจ้ารำพึงอีกครั้งหนึ่งด้วยความดีเดือด

ข้าพเจ้าเหม่อมองดูใบไม้ที่ไหวอยู่เบา ๆ โดยกระแสลมโชย อือ! ถ้าข้าพเจ้าถูกรางวัลที่ ๑ ข้าพเจ้าจะทำอย่างไร จะจับจ่ายเงินในทางใด และหาความสุขในภาวะอย่างไหน สมควรกะโครงการไว้ก่อนแล้วกะมัง ยิ่งนึกก็ยิ่งแน่ใจว่าคงจะถูกแน่แท้ ยิ่งมองก็ยิ่งเหม่อ ยิ่งนึกก็ยิ่งเผลอ ในที่สุดเจตสิกก็เลื่อนเข้าสู่ภวังค์ และ———

เอ๊ะ! นั่นใครกำลังเดินตรงมาหาข้าพเจ้า โอ! ไม่ใช่เดินเท่านั้น วิ่งมาด้วย กะหืดกะหอบทีเดียว หน้าตื่นตาตื่น แต่งตัวเหลือง ๆ ตำรวจกะมัง? นี่ข้าพเจ้าได้ไปฆ่าใครตาย! อ้าว! ไม่ยักใช่ บุรุษไปรษณีย์ต่างหาก มาทำไมกัน ส่งจดหมายหรือ ก็ข้าพเจ้าไม่มีญาติที่ไหนในโลก นอกจากลูกกับเมียเท่านั้น ไม่เคยติดต่อกับใครทางหนังสือ ก็ไฉนจะได้รับจดหมาย อ้อ! ไม่ใช่! เป็นใบโทรเลข ทันใดผู้นั้นก็ปราดมาถึงตัว

"คุณ!_โชค_มา_แล้ว!" แกชิงพูดที่ก่อนข้าพเจ้าจะทันเอ่ยถาม คำพูดขาดเป็นห้วง ๆ เพราะความเหนื่อย ข้าพเจ้าสะดุ้งเยือก ที่ได้ยินคำว่า "คุณ" ใช้เป็นสรรพนามเรียกข้าพเจ้าเป็นครั้งแรกในชีวิต ความจริงนายคงบุรุษไปรษณีย์คนนี้ แกรู้จักข้าพเจ้าดี เคยเรียกข้าพเจ้าว่า "ทิดผาด" ข้าพเจ้าเสียอีกต้องครับ ๆ ผม ๆ ต่อแก เพราะแกเป็นคนชั้นสูงกว่าข้าพเจ้า คราวนี้ไฉนกลับมาโอละพ่อยกย่องข้าพเจ้าเช่นนั้น

"ได้—ยิน—ไหม—โชคมาแล้ว คุณ!" แกย้ำอีกครั้งหนึ่ง

"โชค—อา—ไร?" ข้าพเจ้าพลอยติดอ่างไปด้วย เพราะความตื่นใจและพิศวงระคนกัน

"คุณ_ถูก_ล็อตเตอรี่รางวัลที่หนึ่ง! ได้ยินไหม? รางวัลที่หนึ่ง ห้าหมื่นบาท! ห้าหมื่นบาท!!"

เสียงนั้นกรอกเข้าหูข้าพเจ้า แรงปานแก้วหูจะวินาศ ครั้นแล้วกระจายจากช่องหูไปก้องอยู่ในระยะไกล ไกลตั้งโยชน์ แต่ยังได้ยินชัดเจนดี เจ้าคำว่า "ห้าหมื่นบาท!" ดังก้องไปก้องมาอยู่นาน จนคะเนเวลาไม่ถูก ครั้นแล้วรู้สึกว่ามันพากันวิ่งเข้าสู่ช่องหูอีกวาระหนึ่ง คราวนี้มันขึ้นบนสมองจนตาพร่าเป็น

ประกาย มิ่นไปหมด เกือบรู้สึกว่าไม่ได้ยืนอยู่บนพื้นพิภพ ข้างเข้ากะเพาะอาหารก็สำแดงกำลังพองตัว ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีอาหาร และยังแสดงปาฏิหาริย์ต่อไป คือ ดูเหมือนลอยขึ้นมาเบียดกับปอดและหัวใจ อาการนี้ดำรงอยู่ชั่วครู่ ครั้นแล้ว——

"รางวัลที่หนึ่ง! ห้าหมื่นบาท!" ข้าพเข้าตะโกนก้อง แหงนหน้าขึ้นสู่ท้องฟ้าดังหนึ่งจะประกาศข่าวแก่ทวยเทพดา ซึ่งเป็นอาการที่ได้กระทำไปโดยไม่รู้สึกตัว

ดูเหมือนเสียงของข้าพเข้าจะปลุกความโกลาหลขึ้น ทันใดนั้นอำแดงผิวเมเข้าผินถลันออกมาจากครัว พออ้าปากจะถามเรื่องที่ข้าพเข้าเอ็ดตะโร นายคงก็ชิงอธิบายให้ฟังเลยอ้าปากค้างยืนตะลึงอยู่กับที่ ฝ่ายเข้าผินซึ่งกะโดดมาถึงที่หลังแม่ราว ๑ วินาทีนั้น ข้าพเข้าได้ยินมันเรียก "พ่อ" คำเดียว เสียงมันหายลงไปในลำคอ แล้วเลยยืนมองดูหน้าข้าพเข้านิ่งอยู่ ข้างเข้าย็อกก็วิ่งวนไปวนมาประเดี๋ยวเห่า ประเดี๋ยวหอน

ขอรวบรัดสั้น ๆ ว่า เมื่อเราได้สติและทำความเข้าใจกันดีแล้ว นายคงได้แสดงความยินดีและให้พรข้าพเข้ายกใหญ่ แต่คำพูดของแกติวงแคบเข้ามาทุกที ข้าพเข้าให้สัญญากะแกว่า "เถอะ! ฉันให้แกสองร้อยเย็นค่าเหนื่อยที่นำข่าวดีมาทั้งนี้" ซึ่งคำพูดโอหังเช่นนี้ ถ้าเป็นเวลาธรรมดาแต่ก่อน แกคงสะอึกเข้าเตะข้าพเข้ายับทีเดียว แต่เวลานี้แกกลับแสดงท่าทางอ่อนน้อม ย่อเนื้อย่อตัวดังหนึ่งข้าพเข้าเป็นเจ้าใหญ่นายโต ในที่สุดแกกล่าวคำว่า "กราบลา" พร้อมกับยกมือขึ้นกระทำตามคำพูด ส่วนข้าพเข้านั้นจำได้ว่าเพียงแต่พะยักหน้ารับแกเท่านั้น ครั้นแล้วแกก็เดินตุ่ม ๆ ลงจากบ้านไป

ตาคงแกไม่ได้เดินกลับบ้านเงียบ ๆ แกคงจะกระจายข่าวไปตลอดทางทีเดียว เพราะในชั่วครู่เดียว ข้าพเข้าก็อยู่ในท่ามกลางเพื่อนฝูงซึ่งมีจำนวนมากมายก่ายกอง สายตาหลายสิบคู่จับอยู่ที่ข้าพเข้าเป็นจุดเดียวกันแน่นอน! ไม่มีใครเกลียดหรือดูถูกข้าพเข้าแววตาเหล่านั้นแสดงความนิยมนับถือซื่อตรงรักใคร่ต่อข้าพเข้าทั้งนั้น ความหมายอันสุดท้ายแห่งแววตาเหล่านั้น ซึ่งข้าพเข้าอ่านได้ชัดเจน ก็คือความประสงค์ที่จะขอมีส่วนร่วมในวาสนาของข้าพเข้าข้างนั่นเอง

ดังนั้น เมื่อข้าพเข้ากลับจากรับเงินรางวัลที่กองสภากาชาดที่กรุงเทพฯ ข้าพเข้าก็ได้แจกสรรพ์นส่วนเข้าแก้วสารพัดนึกก้อนใหญ่

การพะนันใน มอนติคาโล ดูบ้าง อยากจะเห็นติก วูลเวอธ ซึ่งสูงเทียมเมฆ และในที่สุดอยากใคร่ลองสนทนากับแม่ดาราภาพยนตร์ตาหวาน ๆ ใน ลอสอันเจลิส ดูบ้าง

ข้าพเจ้าได้ใช้ชีวิตในทางตรากตรำมามาก ควรจะบำรุงร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงเสียที เพื่อจะได้ครอบครองความสุขอันมหาสุขนี้ให้ยืนนาน แพทย์เคยแนะนำให้คนไข้ของเขาไปตากอากาศเสมอ ซึ่งข้าพเจ้าควรดำเนินตามรอย ไป ดอยสุเทพ เชียงใหม่ ดีกะมัง ? แต่เกรงว่าจะหนาวไป ข้าพเจ้าไม่ชอบหนาว ถ้าจะไปศรีราชาหรือชะอำก็ท่าจะสบายดี แต่คงเหงามาก ถ้ากะนั้นหัวหิน หัวหินเย็นเหมาะที่สุด ! ข้าพเจ้าจะไปหัวหิน บ้านช่องมอยให้อำแดงผิว ซึ่งบัดนี้กลายเป็นคุณนายแล้วดูแลปกครอง ส่วนข้าพเจ้าจะเลือกอนุภรรยาที่รุ่น ๆ คนเดียวเท่านั้นไปด้วย เราจะแต่งเครื่องอาบน้ำที่ทันสมัย จูงมือกันวิ่งเล่นตามหาดทรายชายทะเล เราจะชวนกันลงไปอาบน้ำทะเล จะหยอกกัน เย้ากัน ถูเหงื่อไคลให้กัน------

เอ !—เสียงอะไรแว่ว เสียงที่ไม่น่าฟังเลย นี่ข้าพเจ้าจะไปหัวหินไม่ใช่หรือ น่ารำคาญจริง เสียงพรรค์นี้ ท่าแม่ผิวแกจะคุคนใช้ หรือเกิดทะเลาะกับแม่สาว ๆ ขึ้นกะมัง ดู—แว่วมาอีกแล้ว แว่วมา—และ-----

"พ่อ ! พ่อ !! พิโธ่ หูหนวกจริง บอกว่าเซ็กซิน มาทวงค่าข้าวสาร !" เสียงนี้กรอกเข้าหูข้าพเจ้าโดยแรง จนประสาทตื่นตัว ข้าพเจ้ามองเห็นเจ้าผินลูกชาย กำลังโน้มตัวเข้ามาข้องหน้าข้าพเจ้า หน้าตามันเลิกลักชอบกล

"เซ็กซิน มาทวงค่าข้าวสาร ได้ยินไหมพ่อ ? ฉันบอกตั้งหลายหนแล้ว นึกว่าพ่อนั่งหลับ แต่ทำไมลืมตา เข้าฌานกะมัง ?"

ข้าพเจ้าเกือบโพล่งออกไปว่า "ก็เมื่อเขามาเอาเงิน ก็ให้แม่เจ้าเขาไขกำปั่นให้ซิ เงินถมเถ !" แต่ทันใดนั้นมีเสียงเอะอะอีกเสียงหนึ่งเข้ามานิวแซนด้วย และเจ้าของเสียงก็มายืนอยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเหลือบไปมองดู ก็จำได้ว่าเขาเซ็กซิน คนขายข้าวสารที่ข้าพเจ้าเคยซื้อเชื่อมากิน ทันใดนั้น เจตสิกก็เลื่อนกลับเข้าสู่แหล่งเดิม !

ความเย็นมหาเศรษฐีย่อยยับลงในพริบตาเดียว . โอ ! นี่ข้าพเจ้านึกฝันไปเองดอกหรือ ? แน่นอน อา ! ถ้ากะนั้นข้าพเจ้าก็คือไอ้ทิดผาดยากคนเก่านั่นละซี ทันใด ความเสียใจก็ขันขับสมอง ครั้นแล้วกลับเย็นดีเดือด เมื่อได้ยิน

เจ๊กซินสำรากออกมาว่า

"เจกยากสองซูหนุน! สองเดือนเลี้ยว! ลือต้องฮ่ายอั๊ว อาผาก!"

"อุ๊ะ! วันนี้มันไม่ใช่วันที่ ๑ นี่ รอสันเดือนซิวะ!" ข้าพเจ้าสำทับ

"อั๊วมาวังที่หนุ่ง ลือโก้ว่าลอสองสังวังลือั๊วไม่ยอง ต้องฮ่ายอั๊วฮ่ายหมก!"

"ยั๊ะ! ก็กันเงินเดือน ๑๒ บาทเท่านั้น จะเอาที่เคียวตั้ง ๗ บาท ๒ สลึง จะเอาที่ไหนให้"

"โก้ลือเอาข้าวมากิงทังลาย! ไม่ฮ่ายล่ายหลู! พ่_____"

มันพ่นอักษรตัวท้ายออกมาจากริมฝีปากดังคล้ายตัว "พ" หรือ "ฟ" แต่ไม่ทันได้ความ เพราะแววตาที่ดุเดือดของข้าพเจ้ายังคับให้มันชะงักเพียงนั้น

"อั๊วไม่ให้! ลือจะทำไม? พูดกะลือเสียเวลา" ข้าพเจ้าเล่นไม้ดื้อ เพราะโมโหความจริง ข้าพเจ้าไม่ใช่คนโกง แต่เพราะความเสียใจที่ความเย็นมหาศรัยสุ่หลุดลอยไปและออกโกรธที่มันโอหัง พูดริดนาทาเน้นผะสมกันเลยคล้ายบ้าดีเดือด ความจริงก็ตั้งใจจะเอาเงินไปให้มันบ้างที่ร้าน เหลือไว้แต่พอใช้ประสายากจน แต่นี่มันมาเวลาไม่เหมาะ

เจ๊กซินกะโดดเข้าขับชายเสื้อชั้นในข้าพเจ้าเมื่อมันเห็นท่าท่าจะเดินหนีเข้าห้อง เสื้อข้าพเจ้าขาดดังแควก! ทำให้ชักโมโห ข้าพเจ้าเงื้อกำปั้นจะสั่งสอนแก แกเลยตกใจกะโดดถอยหลังดังโครมคราม เจ้ยี่อกลุกขึ้นตั้งท่าคำรามฮือๆ เจ๊กซินเลยร้องโย้เย้ใหญ่ อำแดงผิวถลันออกมาจากครัวร้องถามว่าเรื่องอะไรกัน

"อาผาก อิ_อิ_จาทุกอั๊วฮ่า! อั๊วขอเงิงลิๆ" เจ๊กซินละล่ำละลักบอก เสียงอ่อนลง

"พิโธ่! เท่านั้นก็เย็นเรื่องเย็นราวไปได้เอ้า! นี่แน่ะ เถ้าแก่ เอาไปห้าบาทก่อน สันเดือนค่อยเอาอีก"

ได้ยินเจ๊กซินกล่าวว่า "ไม่เปงลาย" แล้วก็รับเงินจากเมียข้าพเจ้าลงเรือนไป

จบบันทึกเพียงนี้

(ลงนาม) ทิดผาด ผู้บันทึก

ลาก่อนทับสะแก

โอ้อนาถวาสนาถึงคราหมอง ดวงชาตาพเคราะห์ทำเพาะปอง หรือว่ากองเวรามาตามทัน? โอ่อกเอ๋ยเคยทำกรรมใดบ้าง จึงตามล้างยอกย้อนสุดผ่อนผัน มีแต่ป่วยรวยแต่ทุกข์หมดสุขกัน นับแต่วันแรกระกามาทีเดียว ขึ้นเมษาฯ๗๖ ก็ตกอับ เสียสินทรัพย์เพราะโรคาน่าหวาดเสียว ลงนอนครางคั้นรัวตัวเย็นเกลียว สุดจะเหลียวแลหาผู้การุญ โดยผู้เดียวเปลี่ยวใจใครจะช่วย น้องก็ป่วยโรคร้ายไม่หายสูญ ต้องแยกย้ายไปรักษาแสนอาดูร ต่างก็พูนเพิ่มโศกวิโยคยาม จนก็จนเหลือจะทนค่าโอสถ พอทุเลาเราก็หมดเงินสยาม จำทนทุกข์เวทนาพยายามได้อยบน้องนั่นแหละนามผู้อาริ มาชูช่วยยามป่วยไม่แหนงจิตต์ ทุกสิ่งเอื้อมิได้คิดจะหน่ายหนี ทั้งข้าวน้ำหยูกยาบรรดามี นับเย็นศิริมิตรสันมิคนเดียว จะผินหน้าพึ่งใครก็ไกลลิบ หมดที่หยิบยกแผ่สุดแลเหลียว ตั้งสองสามมาสามาทีเดียว ร้อนหนาวเลี้ยวระคนไข้ไม่วายวัน จะก้าวเดินเพลียอ่อนเหมือนสอนย่าง ทุเรศร่างแรมมาน่าวสันต์ สิงหาคมสมญาคำสามัญ ข่าวสำคัญย้ายต้องไปคลองมวน อนาถนึกตรึกในใจรันทด ให้มืดหมดจิตต์นั้นแสนบ้นป่วน ทรายกระแสแน่คำร่ำประมวญ เย็นเชิงชวนอาวรณ์นอนรำพึง สองมือเสยเกยเศียรเพียรพาดพักตร์ คำริรักษ์ราชกิจที่คิดถึง ยังมุ่งมาดสวาทหมายไม่วายคะนึง จะแข็งขึงขัดสังมิยังควรฉลองเบื้องเรืองนามสยามรัฐ แต่คราวขัดจากไปอาลัยหวน อย่าหาเลยพวกพ้องแถยคลองมวน ใครจะยวนยี้มรับเหมือนทับสะแกทั้งแปลกหน้าตาเสียงสำเนียงพูด ยิดตะกูดข้านอกยอกกระแส เสียดายนักที่จะลับทับสะแก โอ้ตั้งแต่นี้ไปจะไกลตา เคยสู่สมร่มเย็นได้เย็นสุข ถึงคราวทุกข์หมดมาดวาสนา ทำอย่างไรก็ต้องไปตามเวราเคราะห์ร้ายมาสนองซ้ำจึงจำเย็น ยากใจจริงรักทุกสิ่งเมื่อจะจาก สุดจะฝากวาจาว่าให้เห็นสถานที่ดีสมเคยร่มเย็น ให้ความสุขมิได้เว้นทิวาวัน

ในยามร้อนผ่อนคลายได้ลมช่วย ปลอดโปร่งด้วยลมทะเลไม่เหหัน ชานชาลา

ปลูกต้นไม้ไว้หลายพันธุ์ เราช่วยกันแต่ง ก็ได้ไว้ปราศรัย ปลอยยามทุกข์ชี้ช่องสุข
ประดับนับเป็นปี ระจากไปแล้วเมื่อไรจะมาเห็น ป้องกันภัย แต่นี้ไปมิตรอย่างนี้หมดที่มอง
เคยชมเล่นก็ต้องร้างขนางหนี ตะไคร้, สันโดษเดียวเปลี่ยวใจไปเถิดอก ดังหนึ่งตก
กล้วย, มะละกอ, ทับทิมมี มะพร้าว, ขนุน, กลางเถื่อนไร้เพื่อนสอง ต้องดั้นด้นค้นปล้ำ
น้อยหน่าที่ เคยรับประทาน มะเขือ, พริก, คลำไปลอง เผื่อว่ากองทุกข์ทนจะพ้นไป
อิกโหระพาผัก อาลัยนักอกเอ๋ยเคยสมาน อิกคุณผินรัตนพันธ์นั้นก็รัก ถูกใจนัก
ชื่นชูจิตต์ต่อชีวิตมาเนิ่นนาน โอ้ถึงกาล เฮฮาน่าเลื่อมใส รักกวิกาพย์โคลงยาม
ด้วยชาตาคราอับจน โปร่งใจ แต่โรคภัยทางทวารพาละกรอ

อ้า! สะพานผ่านคลองโรงน้ำแข็ง เคย ริดสีดวงผมแสนห่วงในคุณหนัก แต่สุดจัก
เย็นแหล่งล้างเศร้าเหงาฉงน ได้ชุ่มแช่แด ช่วยได้ใช่เย็นหมอ มิตรอย่างคุณหาไม่ได้
ดาลสมานกมล คลายร้อนรนเย็นรื่นชื่นอุรา มิใช่ยอ ถึงทุกข์พอเห็นหน้าก็พาคลาย
จะพบเห็นเย็นเนตรก็ตรงนี้ จึงเย็นที่อาลัยรัก นิทานสนุกงัดมาปลุกให้ใจชอบ ท่าประกอบ
อยู่นักหนา ตกสายัณห์จักรยานผ่านไปมา เรื่องราวเล่าขยาย ได้หัวร่อครื้นใหญ่ใจสบาย
ชมสาวชาวไร่นาลงเล่นชล ได้หยอกเอิน จะแลหายแล้วสิผมสุดตรมตรอม ที่คลองมวน
เพลินจิตต์ในมิตรภาพ เย็นที่ซาบซึ้งสุขนุสนธิ์ ใครจะชวนให้ชื่นจิตต์ ใจจะคิดวุ่นวายจน
โถ! รู้จักรักทั่วทุกตัวคน เวรใดดลโชคช้ำ กายผอม อนิจจาถึงเวราก็จำยอม เพราะ
ให้จำลา จนย่อมจำเจียมเสงี่ยมใจ

คุณพริ้งมิตรที่สนิทแน่นแฟ้นนัก เรา ลุงคำเอ๋ย บุญเราเคยสร้างร่วมกัน เพียง
ต่างรักไม่เหเสน่หา เคยเยี่ยมกันไม่เว้นวัน เท่านั้นละหรือหนาน่าสงสัย ฉันคิดถึงลุงมาก
เจรจา ทุกข์ใดมาปรับเศร้าเล่าสู่กัน เย็น ระจากไป นึกอาลัยความภักดีมีต่อกัน ทั้ง
เพื่อนร่วมราชกิจคิดแต่ชอบ ยามเศร้าปลอย การงานลุงของฉันไม่เคยหนี นับเต็มปีสาม
สุขก็สร้างเกษมสันต์ ร่วมเฮฮาผาสุกสนุกกัน ครั้งยังขยัน ร่วมสุขทุกข์สมสู่อยู่ด้วยกัน
โอ้ถึงวันก็ต้องจากพรากกันไป ที่สุดฉันมีกรรมจึงจำไกล

คุณบุญช่วยด้วยเล่าที่เฝ้ารัก เศร้าใจนัก อิกหลายคนยลไปในตลาด เคยมุ่งมาด

รักเห็นเย็นสมัย ผู้ใหญ่นุ้ย แขกจิ้น และคน ไทย ตลอดไปถึงแม่ฮวยผู้รวยเงิน เคย พูดเล่นตลกล้อก็จะจาก ยามวิยากเริดร้าง ต้องห่างเหิน หน่วงน้ำจิตต์อักอ่วนไม่ชวน เพลิน เย็นการเกินแล่งผ่ามาแสดง

โอ้ ยายขู แม่เตี่ยง รักเพี่ยงน้อง พี่จะต้อง จากระทดหมดสิ้นแสง เศร้าใจมากจากญาติ ยามขาดแคลน ถึงจะแสนอาลัยน้องก็ต้องไป อีก ยายเลี่ยว ยายเลี่ยม และยายซ้อง ยาย เกี้ยว น้องสุดท้าย ยายไสว อ้อ! อีกคนนึก ออกละว่าใคร? แต่อย่าใส่นามกรของหล่อน เลย อยู่คีนะ หากไม่ตายจะได้กลับ มา ร่วมรับสุขยามตามเฉลย โลกยังกลมกลิ้ง กลับไม่ลับเลย เถอะ! ที่เคยร่วมรักคงจักคืน ถึงจากไกลไปแต่กายใจหมายฝาก ใช่แต่ วากย์ลมแล้งกล่าวแกล้งผัน ยามนี้เวรเวียน ซ้ำทำจิตต์กลืน หากขมขื่นเจือข้องก็ต้องยอม ทั้งพระสงฆ์เณรทุกองค์ที่ในวัด ขอนมัสการ ลามาถนอม ยกพระคุณตรีรัตน์จัดเจิมจอม ตั้งจิตต์น้อมศีระเกล้าทุกเช้าเย็น จากไปไกล เดชะใจที่ตั้งสัตย์ การวิบัติโรคร้ายอย่าได้เห็น ให้แคล้วคลาดดั่งหมายคลายลำเค็ญ พบ ความเย็นใจสุขทุกเวลา ที่อยู่หลังก็จงตั้ง แต่เย็นสุข นิรทุกข์ไกลเศร้าเผ้าหรรษา เกิดลาภผลเจริญทั่วตัวประชา ทุกทิวาราตรี อย่ามีคลาย

จึงเขียนศาส์นมุ่งสมานให้ “ไทยเขษม” โดยปลีมเปรมเปี่ยมรักข่าวเล่าขยาย แทนข้อ คำอำลาสาธยาย แด่สหายมิตรญาติที่ขาด เยื่อน ขออภัยมิได้ไปลาทุกท่าน เพราะต่าง บ้านแต่ใจอาลัยเหมือน แม้นกับท่านทั้งหลาย ที่ได้เยื่อน โปรดอย่าเบื่อนใจแหนงระแวงเอย ฯ

ส. โพธิ์ศิริ

๔ กันย์ ๒๔๗๖.

มนุษย์อันแท้

โดย

สันตารมณ์

(ต่อจากหน้า ๓๔๔ ฉะบับ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖)

การติดต่อระหว่างสุทัศน์กับภิสิตคงมีถึงกันเสมอ และเข้าใจกันดีขึ้น จนผังใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่สุทัศน์เป็นคนที่ไม่มีความลับเขามีอะไรก็เล่าให้ฟังหมด เป็นต้นว่าเขาได้เห็นอาการเฉื่อยชาของน้องสาวที่สำแดงทุกครั้งที่เขามีเรื่องพูดถึงภิสิต เขาทายไม่ถูกว่าถ้ารัชนีรู้เรื่องจะมีอะไรตอบแทน แต่ที่เขายังเข้าใจอยู่มากก็คือ รัชนียังไม่ประกาศตนว่าชอบใคร มีคนมาสู่ขอก็ปฏิเสธว่าตกลงด้วยไม่ได้ หล่อนต้องการใช้สมองในการเรียนทุกคราวที่รัชนีสอบไล่ได้ สุทัศน์ต้องริบแจ้งไปให้ภิสิตได้มีส่วนแสดงความยินดีมาด้วยเสมอ และถ้าภิสิตมีข่าวดี เช่นสอบขบหลักสูตรกสิกรรมที่อ๊อสเตรเลีย แล้วย้ายไปเรียนต่อที่อังกฤษ เขาก็รับฝากถ้อยคำของรัชนีส่งไปให้ทุกครั้ง แต่ในคราวต่อ ๆ มา ภิสิตไม่ได้เขียนถึงรัชนีอีกเลย แม้แต่ส่งของมาให้ก็ส่งถึงสุทัศน์ ส่วนรัชนีก็ไม่เคยเขียนถึงเขาเลย นอกจากสั่งให้พี่ชายช่วยพูดแทน

วันเวลาที่ไม่รู้จักหมดสิ้น อาการหมุนของโลกที่ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยเลยนั้น ได้ทำหน้าที่ล่วงไป ๆ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ รัชนีสำเร็จวิชาแพทย์อย่างบริบูรณ์แล้ว หล่อนรู้สึกภาคภูมิใจในความพากเพียรของตนเองเป็นอย่างยิ่ง พวกพ้องชอบเรียกหล่อนว่าคุณหมอ ส่วนสุทัศน์สำเร็จกฎหมาย เข้ารับราชการในกรมอัยยการ และบัดนี้เขาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงทรงอรรถพากย์แล้ว ยังแต่ภิสิตซึ่งสำเร็จวิชากสิกรรมแล้วแต่ ๒ ปีล่วงมา และได้ใช้เวลา ๒ ปีเศษให้ล่วงไปด้วยการเรียนทางค้าขาย และเที่ยวดูการงานใน ยุโรป อเมริกา จนเป็นที่พอใจ จึงได้เดินทางกลับประเทศสยาม แต่เขายังได้

ใช้เวลากลับนั้น แวะดูงานการตามเมืองท่าสำคัญ ๆ ขณะที่เขาอยู่ในอินเดีย ซึ่งใกล้บ้านเข้ามาแล้ว เขาได้รับข่าวเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศชาติอันเป็นที่รักยิ่งของเขาครั้งแรกเขาวิตกมาก กลัวเหตุการณ์จะไม่สงบเหมือน อย่าง นานาประเทศ ได้ เคย มี มา แล้ว แต่ไม่กี่วันเขาต้องเปลี่ยนความตกใจ เป็นยินดี เพราะได้ทราบว่า พระยาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ทรงรับรองรัฐบาลใหม่ ด้วยพระราชนิยมเลื่อมใส ความคิดที่จะริบกลับของเขา เพื่อจะได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือ ในคราวชาติต้องการ จึงสงบลง เขากลับมีความหนักแน่นที่จะหาความรู้ให้มากขึ้น เขาได้ทราบเรื่องที่เปลี่ยนแปลงทำความเข้าใจชัดเจนแล้ว ว่าไม่มีอันตรายแก่ความอิสสรภาพของชาติ ภิสิต ภูมิใจมากที่เขากะกำหนดชีวิตของเขาด้วย อุตสาหกรรม และไม่มีใครอีกที่จะมีโอกาสได้ทำงานให้ชีวิตถูกทาง ถูกสมัย ยิ่งกว่าเขา ก่อน ออกจากอินเดีย เขาได้จดหมายถึงผู้ปกครองทางบ้าน ขอกน้ำใจ ของเขา ในการที่ สยามเปลี่ยนการปกครอง กับได้เขียนถึงสุทัศน์เพื่อนร่วมใจอีกฉะบับหนึ่ง มีความคล้าย ๆ กัน และบอกว่าเขาจะแวะดูงานกสิกรรมในประเทศพะม่าสัก ๒ สัปดาห์จึงจะมาถึงสยาม แต่ในจดหมายของสุทัศน์มีความพิเศษอยู่ตอนท้ายว่า “เราทั้งสาม คือ คุณรัชนี แก และ กัน ได้เตรียมอาชีพที่ช่วยตัว ช่วยชาติ ได้ทุกลักษณะ น่าปลื้มใจ เราจะเป็นพลเมืองที่ช่วยสนับสนุนโครงการของประเทศ และอุ้มชูความวัฒนาถาวรไว้แก่รัฐธรรมนูญของประเทศได้อย่างมาก กันเคยปลอบใจตนเองที่จะเรียนวิชาทางนี้ และปลุกให้ชอบอยู่เป็นนิตย์ ซึ่งก่อน ๆ มา รู้สึกว่าออกจะฝืนอุปาทานส่วนมากอยู่บ้าง แต่เวลานี้ทุกสิ่งกลับเข้ากับกันหมด กันภูมิใจจริง ๆ แต่กันจะภูมิใจยิ่งขึ้น เมื่อความหวังของกันได้มาคลายตัวเจริญเต็มที่ ในสยาม”

ปลายเดือนสิงหาคม ภิสิต ก็ได้นำตน อันมิชัยแก่การศึกษาแล้ว มาสู่บ้านเกิด หัวใจของเขาเต้นแรงเมื่อรถดีเซลได้นำกระบวนข้ามสะพานพระราม ๖. เต้นจนเกินที่ประสาทของความสงบมาช้านานจะรับไว้ได้ และดูเหมือนเขาติเตียนพวกพนักงานเดินรถ ว่าเดินช้า จนเกือบคลาน แต่ไม่สู้นานดังที่เขารู้สึก รถที่เขาโดยสารก็ค่อย ๆ ชะลอช้าเข้าสู่ชานชาลาสถานีกรุงเทพ ฯ แล้วหยุดนิ่ง เสียงซู่ซ่าอื้ออึงของหมู่ชนที่โดยสาร และมารับ ก็พลันมีขึ้นด้วยลักษณะต่าง ๆ

“คุณรัชนี!” นี่เป็นคำแรกที่เขาพูดเมื่อ

ได้ขยับมือแสดงความยินดีกับหลวงทรง ฯ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่มาคอยรับเขา แต่เป็นเสียงที่เขาจนไม่มีใครในหมู่ญาติของเขาจะได้ยิน

"เรียบร้อย แกจะพบเธอได้ทุกเวลา" หลวงทรง ฯ กะซิบตอบ พร้อมกับขยับมือสหายอย่างแรง ครั้นแล้วก็เปลี่ยนเรื่องพูด และเตรียมตัวกลับ

◎ ◎ ◎

๑๗ น. ของวันที่ภิสิตมาถึงพระนคร รัชนีกำลังนั่งอ่านตำราต่าง ๆ อยู่ในห้องส่วนตัวชั้นบน หล่อนต้องสะดุ้งเมื่อได้กะทบเสียงของสาวใช้ซึ่งเข้ามารายงานว่า

"คุณใหญ่ ให้เชิญคุณลงไปข้างล่าง คุณภิสิตมาเยี่ยม"

หล่อนมองหนังสือพร่าไปขณะหนึ่ง แต่แข็งใจพะยักหน้าบอกว่าเข้าใจแล้ว พอสาวใช้ลับตัว รัชนีรู้สึกตัวของหล่อนมีอาการแปลกกว่าเคยเสียแล้ว ใจเต้นแรง ผิวกายร้อนผะผ่าว คล้ายอาการไข้ เย็นครู่ใหญ่ หล่อนจึงระงับให้ปกติได้ แล้วรีบลุกขึ้นจัดเสื้อผ้าให้เรียบร้อย แต่ก็เริ่มมีอาการสั่น ๆ อย่างชอบกล เมื่อไม่มีทางใดหลีกได้ ก็จำเป็นที่หล่อนจะพยายามบังคับให้สงบลงได้ การเดินลงไปเป็นอาการที่หล่อนคิดว่าช้าเกินไป ชวนจะถอยหลังอยู่เสมอ มือซ้ายยกกุมหน้าอกเพื่อระงับความตื่นเต้น หล่อนเดินเขามาก ริมฝีปากสั่นน้อย ๆ จนต้องเม้มห้าม หูฟังเสียงสนทนาที่ควรมีอยู่แล้วในห้องรับแขก แต่เปล่าเงียบกริบ ไม่มีเสียงมนุษย์ปรากฏอยู่ในนั้นเลย

"เอ๊ะ! นี่คงไม่ได้เชิญเข้าห้องรับแขก คุณใหญ่หรือพี่พระชวนนั่งพูดห้องนอกกะมัง" หล่อนคิดเข้ากับตัวเองหน่อยหนึ่ง เพราะต้องการเพื่อน แต่ที่แท้เย็นการเถียงอีกใจหนึ่งที่คิดว่า เขานั่งคนเดียวเพื่อรอหล่อนอยู่ต่างหาก พี่สาวของหล่อนคงไม่ได้ออกมา

เข้าใกล้ประตู มือซ้ายแตะหน้าอก มือขวาค่อย ๆ ยื่นออกไปจับลูกบิด ๆ อย่างมั่นคง พอผลักบานแง้มเข้าไปนิดหนึ่ง หล่อนแทบสิ้นความรู้สึก เนื้อตัวหายไปไหนเสียก็ไม่ทราบ เพราะภาพที่หล่อนได้เห็นนั้น คือ ภาพชายหนุ่มผู้มีร่างกายอันสง่างามล่ำสัน เขากำลังยืนจ้องภาพถ่ายครั้งสุดท้ายของหล่อน ที่ติดไว้กับผนังอย่างเอาใจใส่ เดชะบุญที่เขาเอียงส่วนข้างมามาก จึงไม่เห็นว่ามีคนเบิดประตู รัชนีหลับตา และสูดลมหายใจช่วยกำลังที่ต้องเปลืองไปนั้น อย่างแรง แล้วมานะหักห้ามเดินผ่านเข้าไป อย่างอาจหาญ เสียงลูกบิด

กลับตัวเมื่อรัชนีปล่อยมือดัง "กึก" ชายหนุ่มเหลียวมาอย่างเร็ว อ้า! ทั้งสองเหมือนถูกมนต์ ต่างมองดูกันอย่างเขินเผย และค่อย ๆ เดินไปหากันอย่างไม่รู้ตัว รัชนีรู้สึกตัวริบหลบตา ดวงหน้าหล่อนผุดผ่องเย็นกุหลายแรกแย้ม ภิสิตถอนใจและพูดเบา ๆ เมื่อได้มายืนอยู่ณะเพาะหน้าหล่อนอย่างใกล้ว่า

"คุณรัชนี ที่สุดผมก็ได้กลับมาเห็นคุณ" รัชนีไม่มีคำตอบ แต่ร่างกายหล่อนชาแทบเดินต่อไปไม่ได้ เมื่อได้เดินเรียงไหล่และแยกลงนั่งเก้าอี้คนละตัวแล้ว ใหล่อนเริ่มดีขึ้นได้ มองดูเขาอีกครั้งหนึ่ง แต่ยังหาคำทักทายไม่ได้

"คุณผิดไป แต่ก็ไม่ผิดสำหรับที่ผมทราบผิดกับที่ผมเห็น ผมผิดไปไหม ตาของคุณ?" เขาพูดต่อ เพราะรู้สึกว่าคู่สนทนาของเขากำลังตกอยู่ในอาการที่ทำตัวยาก ให้รู้สึกสงสารจับใจ

"๗ ปี ไม่เร็วสำหรับชีวิตมนุษย์ ก็คงแปลกไปบ้าง" หล่อนตอบเมื่อได้พบความกล้าขึ้นเกือบเท่าเดิมแล้ว "และก็ไม่แปลกที่คุณจะผิดตาไปมากอยู่" หล่อนพูดมีอาการยิ้มอยู่น้อย ๆ แต่หัวใจยังไม่วายสั่น

แม้ภิสิตจะรู้ดีว่าความหวังของเขามีทางดีมากแล้วก็ตาม แต่เขาไม่ใช่ผู้ชายชะนิดที่ใจร้อน ฉะนั้น เขาจึงพยายามช่วยเหลือให้สติที่เขาแสนรักคลายความประหม่า โดยชักเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องสำคัญมาถามและเล่าให้หล่อนฟัง

"ผมได้หาตำราแพทย์ดี ๆ มาฝากคุณหลายเล่ม และนั่น!" เขาพูดพร้อมกับชี้มือไปที่โต๊ะซึ่งอยู่ตรงหน้า มีหีบกระดาษผูกเรียบร้อย วางอยู่ "เย็นของพิเศษที่ผมหามาฝากคุณ ที่จริงยังมีอีก แต่จะขนมาทีเดียวก็รุงรังมาก ค่อยนำมาวันหลัง ๆ"

รัชนีมองดูของด้วยแววประหลาด และกลับมามองเขา แล้วตอบเบา ๆ ว่า "ขอบคุณ" แล้วตั้งต้นสนทนากันต่อไป จนรัชนีสงบใจได้ดี

"คุณรัชนี คราวนี้เราไม่ใช่ชีวิตนักเรียนเย็นเด็ก ๆ อย่างเมื่อ ๗ ปีก่อนแล้ว" เขาเปลี่ยนเรื่องเข้าสู่หนทาง เมื่อได้พูดอะไร ๆ มามากแล้ว

"เรา, หมายถึงคุณกับผม ต้องเปลี่ยนเข้าสู่ชีวิตผู้ใหญ่ ชีวิตของการงาน" เขาต่อ รัชนีนิ่งฟัง แต่ไม่กล้าสบตาเขานานนัก

"และด้วยเหตุนี้ คุณก็มีสิทธิอันชอบที่จะใช้ความคิด ความไตร่ตรองให้ตลอดในทุก ๆ

สิ่ง เพราะตอนต่อไปนี้เป็นตอนที่สำคัญที่สุด”

เขาพูดจบลงแล้วก็นิ่งมองหล่อนด้วยสายตาที่บอกความหมายลึกซึ้ง จนรัชนีต้องหลบตาและกล่าวตอบ

“คุณก็ต้องเป็นเช่นนั้นดุจเดียวกัน” เขายิ้ม

“ที่จริงเราไม่สู้รู้อะไรกันมากนัก เพียงผมเข้าใจเอาเองทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงไม่ควรที่จะยึดถือตามใจของผมเองเกินไป สำหรับผมผมไม่มีอะไรจะสงสัยอีกแล้ว”

รัชนีนิ่งใช้ความคิดของหล่อนเอง ขจัดบีบเค้นอำนาจอื่น ๆ ไปจากความรู้สึกหมดแล้วยังนี้ หล่อนชะนะสายตาของเขา และชะนะความประหม่าตื่นเต้นได้ดี จึงยิ้มและตอบว่า

“คุณพูดถูกและยุติธรรมแล้ว”

นางนิติกร ฯ พี่สาวของรัชนีซึ่งเสร็จธุระแล้วได้ออกมายังห้องรับแขก ภิสตเคารพตามเคย และสนทนาต่อไปด้วยนานาเรื่อง พระนิติกร ฯ กับหลวงทรง ฯ มาถึง เลยเข้าร่วมวงด้วยเป็นที่สนุกสนาน สมกับที่ได้จากกันนาน ฐานเพื่อนที่สนิทมาแต่ก่อนได้เวลาสมควร ภิสตลากลับ เขามิได้แสดงกิริยาต่อรัชนีให้ผิดปกติ แม้จะมองก็มองด้วยสายตาธรรมดา “ถ้าว่าง ๆ บางทีผมก็จะหาเวลามาอีก” เขากล่าวก่อนจากไป ซึ่งหล่อนยิ้มรับถ้อยคำเย็นปกติที่สุด

“เย็นอย่างไร ภิสต?” หลวงทรง ฯ ถามด้วยเสียงร้อนรน ขณะที่ได้ตามมาส่งภิสตจนถึงรถที่หน้าบ้าน “ได้มีโอกาสพบฉะเพาะกับรัชนีไหม?”

“ไม่มีอะไรหรอก เพื่อนรัก” เขาตอบแล้วหัวเราะในลำคอ “แกไม่ควรร้อนรนนักยังมีเวลาอีกมาก”

“ไม่ควรร้อนรน” หลวงทรง ฯ ย้อนอย่างดุ “กันรักและหวังดีต่อแก ภิสต แกรู้หรือเปล่าว่า หลวงอำรงศิริรัฐ มาขอหมั้นรัชนี และกำลังเย็นที่พอใจของทุก ๆ คนในพวกกัน ยังรออยู่แต่คำเด็ดขาดของรัชนีเท่านั้น” ภิสตสะดุ้งเล็กน้อย แต่แล้วเขากลับยิ้มอย่างมีความมั่นคง

“ขอบใจแกมาก แต่กันหรือใคร ๆ จะยังคัยเธอไม่ได้ ถ้าเธอจะยินยอมหรือปฏิเสธเธอเป็นผู้ใหญ่พอที่จะตกลงใจได้แล้ว กันเชื่อว่าเธอจะไม่ถูกบังคับจริงไหม?”

“ถูกละ, พวกเรารวมทั้งคุณพ่อจะไม่บังคับเธอเลย แต่ถ้าแกยอกช้าไป กันเกรงแกจะไม่มีหวัง เพราะเธอยังมีหัวใจว่างเปล่า

การเรียนของเธอก็เรียบร้อยมาแล้วตั้งหลายเดือน กันไม่เกลียดหลวงธำรงฯ แต่กันชอบแกมากกว่า”

ภิสิตหัวเราะอย่างสนุกสนาน ตบไหล่สหายเบา ๆ พลางเขี่ยประตูรถและก้าวขึ้นพร้อมกับพูดว่า

“ไปเที่ยวบ้านกันไหม? เรื่องนี้แล้วค่อยพูดกันใหม่”

“ไว้วันหลัง วันนี้มีธุระอยู่” เขาตอบ “แต่แกอย่าลืมว่าความใจเย็นยิ่งยาดของแกจะทำให้ทั้งแกทั้งกันเสียใจมาก ไปเถอ” ภิสิตพะยักหน้าและหัวเราะอีก แล้วเคลื่อนรถจากที่ไปด้วยหัวใจเบิกบาน

ส่วนรัชนีเมื่อแขกที่มาเยี่ยมกลับแล้ว หล่อนนั่งพูดกับพี่เขยพี่สาวต่อไปอีกเล็กน้อย ก็หยิบหิ้วของฝากกลับขึ้นข้างบน ความรู้สึกของหล่อนร่าเริงอย่างประหลาด หล่อนวางหิ้วลงบนโต๊ะเขียนหนังสือ แล้วตั้งต้นแก้ในใจคิดทายของภายในสมุดบรรจุภาพถ่ายที่ต่าง ๆ ในต่างประเทศ หล่อนพลิกดูลวก ๆ แล้ววางลง หยิบอื่นต่อไป ซึ่งเป็นของใช้ที่น่ารักน่าเอ็นดู เหมาะกับผู้หญิงหลายอย่าง

“ช่างเข้าใจเลือกหาฝากจริง” หล่อนคิดควงหน้าอมยิ้มแวววาสุกใส พอถึงชิ้นสุดท้ายทำให้หล่อนทิ้งอย่างแรง เพราะพอแก้ห่อ อันห่อไว้ด้วยกระดาษขาวผูกโยสีฟ้าออก แล้วหล่อนได้พบสิ่งที่อยู่ภายในเป็นสมุดเล่มเล็กยาวไม่เกิน ๕ นิ้ว กว้าง ๓ นิ้ว หนา ๑ เซ็นฯ ปกหุ้มหนังอย่างดีสีขาวบริสุทธิ์ เดินขอบลวดลายไทยแท้ด้วยทองอย่างงดงาม ที่หน้าปกมีรูปหัวใจแฝดสองหัวใจ ตรึงไว้ด้วยลูกศร และขาริกตัวหนังสือเป็นแนวโค้งอยู่ข้างบนว่า “หัวใจของเราอยู่เหนือชีวิตของเรา” ข้างใต้หัวใจมีเลข ๒๔๖๗ ซึ่งหล่อนสันนิษฐานว่า พ.ศ. ๒๔๖๗ ดวงหน้าของหล่อนร้อนผ่าว หัวใจเต้นแรง ปากเม้มสนิท เพราะหล่อนยังแปลอะไรไม่ถนัดนัก ริบเปิดออกดูโดยเร็ว ให้ทันกับความต้องการ แต่หล่อนต้องสะดุ้ง สะดุ้งอย่างแรง เมื่อเห็นนามบัตรของหล่อนเองคั่นอยู่ในหน้าแรก นามบัตรและตัวหนังสือนั้น หล่อนยังจำได้ดีว่าของหล่อน ๆ ฝากไปให้เขาในวันที่ ๒๐ มีนาคม เมื่อ ๗ ปีมาแล้ว เป็นนามบัตรที่หล่อนใช้ให้ไปส่งเขาขึ้นรถไฟแทนตัว และไม่มีข้อความอะไรนอกจากเขียนลงว่า “ดิฉันขออวยพรให้คุณไปดีมาดีและสมหวังทุกอย่าง ดิฉันติดการสอบไล่ จะมาส่งด้วยตนเองไม่ได้ จึงใช้นามบัตรนี้แสดงความเป็นมิตรต่อคุณ ขอ

คุณพระ ขง ประทาน พร อภิบาล คุณ ให้ ประสพ ความ สุขกาย สุขใจ ใน ต่างประเทศ นั้น เถิด” และถ้อยคำอันนั้น ก็ยังคงอยู่ดี ไม่มีผิดแปลก หรือถูกต่อเติมอย่างไรเลย แต่รัชนีไม่ยอม โง่ ที่ จะตะลึงมอง ของ ที่ หล่อน รู้จักดี นานนัก จึงวางนามบัตรลงเสีย แล้วอ่านตัวอักษรที่บรรจุ อยู่หน้าต้นนั้นต่อไป มีความว่าดังนี้

๓๑ ตุล ๖๗ สมุดเล่มนี้ได้กำเนิดด้วย กฎธรรมดาของชีวิตภิสิต ที่ไปรู้จักเย็นครั้งแรก ที่ลพบุรี หัวใจทั้งสองที่หน้าปก คือ หัวใจ ของรัชนี กับ ภิสิต และลูกศร คือ กฎธรรมดา กฎธรรมดาได้ตรึงเราไว้แล้ว และเราจะต้องอยู่ เหนือชีวิต ภิสิตรู้จักรัชนีมากเกินควร และ เร็วเกินไป ที่ได้ตกลงใจเช่นนี้ แต่ภิสิตเชื่อ ตนเองแล้วว่า ภิสิตจะไม่ผิดเลย ภิสิตจะยาก บั่น เพื่อรัชนี และรัชนีก็จะต้องตอบแทนภิสิต เช่นเดียวกัน ภิสิตฝัน

๓๐ พฤศจิก ๖๗ ไม่มีอะไรผิดหวัง ดู จะยิ่งแน่ขึ้น รัชนีต้องเรียนแพทย์ และรอภิสิต แน่ แต่รัชนีมีความคิดเย็นของตนเอง คนอื่น จึงเข้าใจผิด

๓๑ ธันว์ ๖๗ เวลาที่คอย เพื่อทำความ หวังให้ได้ผลใกล้เข้าแล้ว เรา รัชนี ภิสิต ต่างมีสติดีต่อหน้าที่ และชีวิตนักเรียน

รัชนีอ่านผ่านเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ ไป เพราะไม่มีอะไรที่ผิดแปลก ครั้นถึง มีนาคม มีความค่อนข้ะยาว และแปลกไปหน่อย

๒๐ มีน ๖๗ อ้า! วันนี้ภิสิตใจไม่ค่อยดี วันนี้เย็น วันที่ ภิสิต ต้อง ห่างบ้าน ห่างเมือง ลา ประเทศอันเย็นที่รักไปสักชั่วคราว แต่มีรัชนี คนเดียว ที่ดีใจกับการไปของภิสิต แปลก กว่า คนอื่น ๆ ภิสิต ปลื้มใจนัก แม่ยอดหญิง ภิสิตจะกลับมาในปีที่ ๘ เย็นอย่างช้า มาเพื่อ สนองน้ำใจรัชนี ลาก่อน รัชนียอดชีวิต เรา ต้องพบกันแน่ นามบัตรอวยพรของรัชนีจะต้อง ติดตัวภิสิตไปทุกแห่ง ภิสิตเชื่อว่าจะเย็นของ ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด ภิสิตไปเพื่อรัชนี และกลับมา ก็เพื่อรัชนี ขอหัวใจจงบอกหัวใจของเราไว้ เช่นนี้เสมอ รัชนีจงสำเร็จ ม. ๘ แล้วเรียน แพทย์ จงคอยภิสิต ขอให้ฉากต่าง ๆ ที่ ผ่านมาแล้วในลพบุรี และกรุงเทพ ฯ ซึ่งเกี่ยว กับรัชนีและภิสิต จงฉายอยู่ที่หัวใจของเราเสมอ ไม่ว่าเราจะอยู่ที่ใด

๓๐ เมษ ๖๘ ความอ้างว้าง ตลอดการ เดินทางมาในที่แปลกถิ่น คงทำให้คนอื่นที่ ไม่ใช่ภิสิต ตกอยู่ในอำนาจมาก แต่เปล่า ภิสิตสบายดี สบายเพราะหัวใจของภิสิตมีเพื่อน ที่ดี เพื่อนที่ทำให้หัวใจมีมานะและแข็งแรงอยู่

เสมอ คือ รัชนี รัชนีทำให้ภิสิตไม่กลัวอะไรหมด บัดนี้หัวใจของภิสิตกำลังต้องการข่าวอะไรอย่างหนึ่งของรัชนี แต่ต้องเป็นข่าวดีสมหวัง

อ่านต่อมาจนถึง—

๓๐ มิถุน ๖๘ จริง ๆ ข่าวแรกของรัชนีที่ภิสิตได้รับ เป็นข่าวที่ปลื้มจนตัวลอย การเรียนของภิสิตจะไม่มีเวลาถอยเลย รัชนีเรียนแพทย์ ภิสิตเรียนกสิกรรม ดูเถอะเป็นโครงชีวิตที่แสนสุข

รัชนีอ่านทุกตัวอักษร อ่านอย่างเพลิดเพลินและยิ่งมีหัวใจเบิกบานยิ่งขึ้น หล่อนรู้มากขึ้นเข้าใจชัดขึ้น จนถึงหน้าสุดท้าย ซึ่งพอถึงกึ่งเล่ม มีข้อความว่าดังนี้

๒๗ สิงห์ ๗๕ วันนี้เป็นวันสุดท้ายที่ภิสิตจะเขียนลงในสมุดเล่มนี้ เพราะภิสิตจะส่งไปให้รัชนีวินิจฉัย แต่ขอให้รัชนีทรายเสียด้วยว่าสมุดนี้กับนามบัตรของรัชนี พึงพรากจากตัวของภิสิตเป็นครั้งแรกในวันนี้ ถ้ารัชนีกรุณาเขียนต่อลงไปสักเล็กน้อย และส่งคืนให้ภิสิตอีกก็จะเป็นบุญคุณนักหนา ที่ภิสิตจะไม่ถูกพรากจากสมุดกับนามบัตรไปนาน ภิสิตกลับถึงถิ่นที่ความหวังของภิสิตกำลังต้องการแล้ว หัวใจของภิสิตร้อนผ่าวด้วยความยินดี โลหิตสูบฉีดแรงมาก เมื่อคิดถึงรัชนี แต่ภิสิตไม่ปรารถนาประโยชน์ตอบแทนที่รัชนีไม่พอใจ แน่ใจหรอก ขอให้รัชนีรอยคอยเหมือนที่เคยรอยคอยมาแล้ววันเดือนปีที่จะหมุนพูงชีวิตของเราต่อไป สำคัญยิ่งกว่าข้างหลัง ทุก ๆ คำที่ภิสิตเขียนลงในสมุดเล่มนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสมองของภิสิตจริง ถ้าภิสิตมีเกินกว่าหัวใจของรัชนีก็จงให้อภัย ขอให้คิดว่ารัชนีได้ทำบุญคุณแก่ภิสิตเพื่อมีกำลังเล่าเรียนก็ได้

รัชนีอ่านทบทวนอย่างไม่เบื่อหน่าย และในที่สุดหล่อนได้เขียนต่อลง ด้วยตัดสินใจอย่างเด็ดขาดแล้วว่า

"ไม่มีอะไรที่ภิสิตกับรัชนีจะทำความเข้าใจให้หัวใจของกันและกันผิดกัน เหมือนกันหมดและไม่มีอะไรที่เปลี่ยนใจรัชนีได้ เพื่อเป็นหลักฐาน รัชนีจะคัดบันทึกรายวันบางตอนต่อลงในสมุดเล่มนี้ ภิสิตจงอ่านดู"

๑๕ ตุล ๖๗ หัวใจของฉันชอบกลเสียแล้ว แปลกจริง ทำไมฉันจึงไม่เข้าใจตนเองว่าเป็นอะไร เมื่อฉันพบกับสายตาของ ภิสิต นิสสิตมหาวิทยาลัย กลุ้มจริง จนเดี๋ยวนี้สายตาเตือนให้ใจเต้น อย่างนั้นมันก็ยังตามมาข่มเหงหัวใจฉันอีก ฉันไม่รู้ว่าอะไร พระอิติปิโสจะช่วยฉันให้ลืมและหลับเป็นสุขเหมือนแต่ก่อน

ได้ ฉันเชื่อ____

๑๖ ตุล ๖๗ โคกกะเทียม หรือกะเทือนกันแน่ ที่เราไปกันวันนี้ ฉันว่าโคกกะเทือน เพราะหัวใจของฉันกะเทือนเอามาก ไม่เคยเย็นอย่างนี้เลยในชีวิต ไม่ไหว ฉันสู้สายตาของเขาไม่ไหวแน่ ดุร้ายหรือ เปล่า, แต่ชอบกล เออ! อกฉันแตก นี่ฉันจะทำอย่างไร เขาว่า เขาอยากเห็นผู้หญิงเรียนแพทย์ ฉันพยายามที่จะไม่ให้หัวใจตกอยู่ในอำนาจของเขา และอยากจะไม่เรียนอะไรหมด เมื่อขย ๘ แล้ว แต่ไม่ไหว พังดูซิ เขาพูดเมื่อกี้ว่า "โครงชีวิตของผม ต้องการผู้หญิงที่เย็นแพทย์หรือนางพยาบาล" ตาย! ดีแล้ว ฉันใจชักจะอ่อนเปียก และอยากเข้ารวมอยู่ในโครงชีวิตของเขาด้วย ฉันเย็นอย่างไรไปไม่รู้ แต่ฉันเริ่มรู้แล้ว เขาสอนให้ฉันเข้าใจทางของกฎธรรมดา แน่ ๆ ฉันถูกกฎธรรมดาเข้าแล้ว อุ๊ย! น่ากลัวจริง ไม่พูดแล้ว นอนระลึกถึงคุณพระดีกว่า คงหลับสบาย_

๒๐ พฤศจิก ๖๗ ฉันตกอยู่ในอำนาจของกฎธรรมดาแล้ว แต่ขอบใจเขา ที่เขาไม่ใช้อำนาจกับฉันรุนแรงนัก เขาวางตัวให้ฉันกลับและนับถือ เมื่ออยู่ฉะเพาะหน้าเขาแล้ว คิดถึงรักใคร่นิยมชมชื่น เมื่อเขาไปแล้ว ขันจริง เขาคงไม่แปลกฉันดอก ฉันต้องเรียนแพทย์แน่ เพราะฉันรู้แน่แล้วว่าเขามีอำนาจเหนือหัวใจฉันมาก เขาพูดอะไร ฉันเลื่อมใสหมดพูดดี พูดเพราะ มีหลักฐานเหตุผลดี แล้วฉันก็ต้องการทำทุกอย่างให้ถูกใจเขา เขาจะเห็นใจ และแอบรับข้างหรือไม่ก็ตามแต่ แต่ฉันจะต้องไม่ยอมให้หัวใจพังซ่าน ผิดทางเลย เขามีมานะยากขนาดไหน ฉันก็ต้องเพียงนั้น เขาไปนอก ๗ ปี ฉันจะเรียนแพทย์สัก ๖ ปี อ้า_แล้ว_ต่อไป คืออะไร ฉันจะหยุดเขียน แต่ไม่หยุดคิด____

๑๐ มิน ๖๗ เขามาหาฉัน ดูชักเศร้ามาก ฉันรู้แล้วว่าเขามีหัวใจต่อฉันอย่างไร แน่เทียว เราต้องเตรียมตัวเพื่ออนาคตของเรา ผิดมากไหมที่ฉันเย็นผู้หญิง และเดาหัวใจผู้ชายว่าเขารักตนเอง แต่ก็สายตาของเขาที่เคยมองฉันในเวลาพบกันทุกครั้ง เมื่อไม่มีเรื่องพูดเขาบอกว่าเขา__ฉันนี่นะ และกลุ้มจริง ดูเหมือนฉันก็จะส่งหัวใจออกทางนัยน์ตาไปให้เขาบ้าง อยากใส่แว่นตาดำเวลาเขามาหาจริง ๆ แต่ช่างเถอะ พรุ่งนี้ฉันจะต้องไปค้างโรงเรียนเพื่อเตรียมเข้าสอบไล่แล้ว และจะได้พบเขาอีกหรือไม่ ๆ รู้ เขาจะไปวันที่ ๒๐ หัวใจฉันบัดนี้เต็มไปด้วยความปรารถนาดีต่อเขา

ขอให้เขาเย็นสุข สำเร็จ และกลับมาพบฉัน ในความเย็นโสด อุ๊ย ! ฉันแสนเจ็บปวด เมื่อคิดถึง คนไทย ชอบ ควง ผู้หญิงฝรั่ง เข้ามา ขออย่าให้เย็นเช่นนั้นกับเขาเลย ฉันคงตายแน่ อย่านะ ภิสิต ถ้ารักรัชนี

๒๐ มิน ๖๗ อ้า ! เข้าไปแล้ว ดูซิ ฉัน เห็นเขาโยกผ้าลาฉันอยู่ไหว ๆ เปล่า, ฉัน ไม่ได้ไปส่งเขาดอก ฉันไม่กล้าพอที่จะพบ เขาได้ ฉันไม่วางใจตนเองพอ และอาจ เย็นภัยแก่หัวใจมาก ฉันนั่งฝันอยู่คนเดียว ต่างหาก ใจหวิว ๆ ชอบกล แต่ส่วนที่ชะนะ แล้ว ได้ปลอบใจฉันให้รื่นเริงกับการไปของเขา ฉันยิ้มส่งเขาตลอดวัน และจะยิ้มจนเขากลับ มาถึง เขาไปเพื่อฉัน และฉันจะเรียนจะรอ เพื่อเขา ๗ ปี ๗ ปีเร็ว ๆ ไปดิมาดินะภิสิต รัชนีจะรอเธอ และเก็บความฝันถึงเธอไว้ปลอบ ปลุกหัวใจให้มานะ การสอบของฉันจะเสร็จ สิ้นลงในพรุ่งนี้ ชโย ! ฉันต้องสอบได้แน่ ไม่มีอะไรจะยากสำหรับฉันในเมื่อภิสิตยังคิดอยู่ ในห้องหัวใจ ดูซิ ฉันเก็บเอาคำพูดของเขา มาแว่วอยู่อีก “ถ้าคุณไม่เรียนแพทย์ ผมจะ แช่ง” เหลวน่ะ ภิสิต ภิสิตจะไม่ได้แช่งฉัน เลย เขาไม่รู้ทีเดียวหรือว่าฉันตกลงตาม คำแนะนำของเขาแล้ว และได้ตั้งใจแล้วที่จะ รับตำแหน่งสำคัญของเขา จะเป็นหมอเพื่อเขา เพื่อให้เขาสุขกาย สุขใจ กลับมาเถอะภิสิต จะได้เห็น หมอรัชนี และถ้าภิสิตไม่ควงใคร มาละก้อ————

๑ พฤษภ ๖๘ ขันไหม “รัชนี แปลก จริง” นี่จะต้องเย็นคำพูดของพี่ ๆ ฉัน เมื่อ ถึงวันฉันเป็ดโปง วันนี้ฉันได้ทำสิ่งที่หัวใจฉัน สัญญาไว้กับภิสิตแล้ว คือฉันยื่นใบสมัครเข้า เรียนแพทย์ อีกไม่กี่วัน ฉันจะเป็นนิสสิตาแห่ง มหาวิทยาลัย คุณพ่อ และพี่ ๆ ของฉันไม่มี ใครรู้ แต่หัวใจของฉันกำลังส่งข่าวข้ามทะเล ไปออสเตรเลีย ซึ่งมีดวงวิญญาณอยู่ดวงหนึ่ง ต้องการทราบ และฉันต้องการให้เขารู้

๑๗ พฤษภ ๖๘ เช้านี้ซูซ่าเสียใหญ่โต บ้านฉันแทบแตก หูฉันก็พาลจะต้องอุด เพราะ พอฉันเตรียมตัวไปเรียน ๆ แพทย์ ไปเป็น นิสสิตาของมหาวิทยาลัย ฉันก็ต้องตอบคำ ถามทุก ๆ คนที่ไม่รู้ใจฉันว่า “ความ ปรารถนาในชีวิตเป็นผู้เปลี่ยน” ภิสิตแปล ถูกไหม ถ้าภิสิตมีใจเหมือนฉัน เธอจะแปล ได้แน่ แต่ฉันไม่คิดว่าจะให้เธอรู้จักแปลเวลา นี้ คนอื่นไม่มีใครแปลความหมายของฉันได้ แม้แต่พี่สุทัศน์ ฉันอยากบอก อยากเล่า พี่ สุทัศน์ทุกอย่าง แต่ขายหน้าจริง เพราะฉัน

ยังไม่มีเหตุผลพร้อมบูรณ์ ๖ ปี ๖. นะภิสิต ที่ฉันจะทำงานให้กับเธอ ภิสิตต้องเห็นใจฉันบ้าง ฉันจะต้องสำเร็จก่อนเวลากลับของเธอแน่ ๆ

๑๕ กรกฎ ๖๘ ไม่แปลกสักนิดที่พิสุทศัน์ส่งข่าวของฉันไปให้เขารู้ วันนี้เขาเขียนจดหมายถึงฉัน ตอบความรู้ที่พิสุทศัน์บอกไป จดหมายไม่ยาว เพียง ๒—๓ บรรทัดเท่านั้น แต่ลึกซึ้งกับใจฉันนัก เขาพูดให้ฉันคิดเสมอ และฉันก็คิดถูกใจตนเองเสียด้วย กลุ้มจริง ฉันตัดสินใจไม่ค่อยถูกเลย ว่าจะตอบเขาดีหรือไม่ หัวใจเกิดเย็นสองอันเสียแล้ว คิดจะตอบเพราะอยากติดต่อกับเขาบ้าง แต่ฉันกลัว ฉันยังไม่ลืมที่เขาพูดว่า “กฎธรรมดาระหว่างเพศน่ากลัวมาก อย่าให้ชีวิตของนักเรียนเข้าไปใกล้ชิดนัก” เออ! ถ้าฉันได้ติดต่อกับเขาแล้ว แน่เทียว ไม่เขาก็ฉัน หรือไม่ก็ทั้งคู่ ต้องพลาดลงสักครั้ง ถ้าพลาดในชีวิตตอนนี้ น่ากลัวนัก โอ! มันกำลังแยกเขี้ยวยิงฟันหลอกฉันอยู่แล้ว “ความรักเย็นศัตรูของการศึกษาอย่างร้ายกาจ” ไม่เอา ฉันจะตอบไม่ได้แน่เทียว เพื่อเอาชะนะกฎธรรมดาไว้ให้แก่ความหวังความเจริญของเราในอนาคต ภิสิตคงไม่น้อยใจฉันเลย ถ้าเขารู้ความคิดเช่นนี้ของฉัน

๒๖ สิงห์ ๗๕ พิสุทศัน์มาขอกว่าเขาจะถึงพรุ่งนี้ ดีใจพิลึก แต่ฉันชะนะความรู้สึกที่ตื่นเต้นแล้ว ไม่มีใครรู้ความคิดของฉันหรอก นอกจากเขาเท่านั้น ถ้าเขายังมีใจต่อฉันเหมือนเมื่อจากไป หัวใจของฉันกำลังยิ้มรับเขา และยิ้มมากกว่าหน้าของฉัน พรุ่งนี้พรุ่งนี้ก่อนเทียง ฉันจะส่งหัวใจไปรับเขา ภิสิต ฉันต้อนรับเธอแล้ว เธอมาดีหรือเปล่า

บันทึกพิเศษ ๒๗ สิงห์ ๗๕ ฉันได้พบหัวใจของเขาหมดแล้ว ได้พบที่ตัวของเขาตั้งแต่นาทีแรกที่เราพบกัน ๗ ปีของเรา รัชนี+ภิสิตไม่มีอะไรผิดไปจากเดิม และยิ่งหนักแน่นขึ้นด้วยสมุดเล่มนี้ รัชนีเข้าใจแล้ว รัชนีเหมือนกับภิสิตทุกอย่าง คืนนี้ขอให้เราหลับให้ดี ฝันให้สนุก เธออ่านบันทึกของรัชนีที่เลือกคัดใส่มานี้ซิ ภิสิต เธอยังมีอะไรที่จะสงสัยอยู่อีกหรือ รัชนีแปลกตาเธอไปทั้งกายและใจหรือ เธอดูเสียใจดี

รัชนีจบการเขียนลงด้วยหัวใจที่อยู่เหนือโลก แม้ว่าเวลานี้อากาศทั่วสยามรัฐอาณาจักรจะอยู่ในอาการควรวิตกด้วยเหตุนานาประการก็จริง และหล่อนก็เคยเก็บความวิตกเหล่านั้นเข้าไว้ในความคิดไม่น้อย เหมือนกัน

แต่บัดนี้หล่อนลืมหมด ลืมทุก ๆ อย่าง คงจำได้แต่ว่าเวลานี้ในโลกมีหล่อนกับภิสิตเท่านั้น ไม่มีอะไรมารบกวนแทรกแซง สมองของรัชนีได้ ก่อนนอน หล่อนได้ยกสมุดนั้นขึ้นประทับกับหน้าอก และนำติดตัวไปด้วย

"แม้มันจะถูกพรากมาจากเจ้าของเดิมก็จะต้องได้รับความถนอมจากรัชนีดุจเดียวกันหัวใจร้องเรียกหัวใจ" หล่อนกล่าวแก่สมุดนั้น "ฉันจะส่งคืนไปให้เขาพรุ่งนี้"

—๕—

ย่ายวันรุ่งขึ้นในเวลาเดียวกับวันวาน รัชนีลงไปนั่งอยู่ในสนามหน้าบ้าน อ้า! หัวใจร้องเรียกหัวใจ ได้จริงหรือ แต่รัชนีก็ได้ร้องเรียกอยู่เสมอ แต่หล่อนไม่ต้องเรียกอยู่นานนัก ด็อชสิเขียวก็ตอนเดียวได้คลานมาหยุดนิ่งอยู่หน้าบ้าน มีพุ่มไม้กำบังสายตาไว้เล็กน้อย ผู้มาไม่อาจเห็นคนภายในได้ แต่รัชนีมีสิทธิเต็มที่ที่จะลอยมองเขา เขาลงจากรถแล้วมีของติดมือมาด้วย เดินตรงเข้าบ้านไม่รีรอ อ้า! รัชนีเห็นเขาดี และถนัดยิ่งกว่าเย็นวาน เขาสวยสง่าแข็งแรง ท่วงทีองอาจ ดวงหน้าผ่องใส ผมหยักศกดำขลับ หวีไว้เรียบด้วยทรงที่รับกับดวงหน้าดูเก๋ วันนี้เขาแต่งตัวลำลอง นุ่งกางเกงแพรขาว สวมเสื้อสีไข่ไก่ เพราะถือความวิสสาสะมาแต่เดิม ไม่เหมือนกับวันแรกกลับที่แต่งแบบราชการ ภิสิตเดินตรงแน่วไปตามถนนมุ่งขึ้นตึกทีเดียว และรัชนีก็ไม่สำแดงตนให้เขารู้ว่าหล่อนอยู่ที่ไหน หล่อนนั่งมองดู—คิด—แล้วยิ้มให้กับความรู้สึกของตัว แต่อะไรเป็นเหตุก็เหลือเดา เพราะพอเขาจะเลี้ยวส่วนโค้งของถนนตัดขึ้นบันได เขาหยุดและหันไปทางที่รัชนีนั่งอยู่ เขาเปลี่ยนทางพร้อมกับหัวใจ เดินยิ้มแฉ่งตรงไปหาผู้นั่ง มีแววตาที่กำลังต่อว่าเจือปนความขันและดีใจอย่างละมาก ๆ ซึ่งรัชนีก็ต้องรับด้วยยิ้ม ๆ มากจนเกือบหัวเราะ และขยับตัวเป็นเชิงอนุญาตให้เขานั่งร่วมเก้าอี้กับหล่อน เพราะไม่มีเก้าอี้อื่นอีก และเก้าอี้นั้นเป็นเก้าอี้นั่งได้ตั้ง ๔ คน ภิสิตเข้าใจหรือไม่ก็ตาม แต่เขาได้ทรุดลงนั่งตรงสุดข้างหนึ่งโดยไม่มีคำเชิญ เขาเลื่อนสายตาจากมองหญิงที่รักมาเพ่งดูวัตถุอันหนึ่งที่อยู่ในมือรัชนี เพราะสิ่งนั้นคือสมุดของเขาที่ส่งมาให้หล่อนวานนี้ เขาพูดพร้อมกับวางห่อของลงตรงที่ว่างส่วนกลางว่า

"คุณตั้งใจคืนให้ผมหรือ?" แล้วกลับจ้องตารัชนีและพูดต่ออย่างเร็ว "ดีจริง ผม

หอสมุดแห่งชาติ หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

จะไม่ต้องถูกพรากนานนัก แต่ไม่ใช่ผมมาทวงถ้าคุณต้องการอีกก็ได้"

รัชนีสั่นสะท้านหัวใจเต้นและฉีดโลหิตขึ้นหน้าแรง หล่อนยังหาคำตอบไม่ได้ เพียงส่งสมุดให้ด้วยความตั้งใจจริง ซึ่งเขารับแต่ยังไม่ยอมดึงให้หลุดจากรัชนี

"อ้อ! คุณเสร็จธุระแล้ว ขอบคุณ คุณได้เขียนอะไรลงข้างไหม?"

"ดิฉันเขียนแล้ว และเปลี่ยงไปหลายหน้า" หล่อนตอบด้วยเสียงที่ปกติ ภิสิตมองดูหน้าหล่อนเหมือนจะหาความแน่นอนอะไรสักอย่างหนึ่ง ดึงสมุดมาช้า ๆ

"ผมอ่านเดี๋ยวนี้ได้ไหม? และคุณคงไม่เก็บนามบัตรอันนั้นไว้ ผมเชื่อ"

"ยังอยู่บริบูรณ์" หล่อนตอบและหัวเราะเบา ๆ เพราะขันอาการตื่นเต้นของเขา ซึ่งไม่ค่อยได้พบบ่อยนัก "คุณอ่านได้ทุกเมื่อ" ตอนอนุญาต หล่อนไม่สามารถสบตาเขานาน

"คุณพระคงกรุณา" เขาพึมพัม พร้อมกับเบิดอ่าน และได้พบนามบัตรอันที่เขาแสนหวง สอดค้นอยู่ตรงที่รัชนีเขียนต่อ เขายิ้มกับนามบัตร แล้วหันไปดูเจ้าของนิดหนึ่ง เห็นหล่อนมีท่าขวยเขิน เขาหัวเราะและก้มลงอ่านต่อไป อ่านจนจบด้วยความแน่วแน่ ที่จะไม่ให้หลงตาไปแม้แต่อักษรเดียว จบแล้ว

"รัชนี!" เขาเงยขึ้น เรียก และมองดูต่างคนต่างมอง มองด้วยความรู้สึกที่พิสดาร ภิสิตมีหัวใจพองโตจนเกือบสามารถจะเก็บร่างกายของรัชนีไว้ได้ และถ้าเขาทำได้ก็ต้องเย็นการแน่ที่รัชนีจะต้องเข้าไปนอนเย็นสุขอยู่ในหัวใจของภิสิต

"รัชนี!" เขาซ้ำอีกเมื่อตื่นจากความรู้สึก "คุณประหลาดไหมที่หัวใจของเราซึ่งไม่เคยออกเสียงเลย มาตรงกันมากที่สุด แต่ผมประหลาดน้อยกว่าดีใจ ผมไม่เคยคาดหมายว่าจะเย็นถึงเช่นนี้ รัชนี คุณรู้จักผมดีทีเดียว และผมถือว่า คุณเย็นของขวัญที่โลกได้เตรียมบำเหน็จความพากเพียรของผมอย่างประเสริฐ" พูดต่อตามความรู้สึก ดวงตายังจ้องจับอยู่กับดวงหน้าที่งาม แต่บัดนี้ รัชนีได้หลบสายตาไปจากเขาแล้ว หัวใจของหล่อนเต้นริก ๆ

"ภิสิต!" หล่อนตอบเบา ๆ และเงยขึ้นดูเขา "ไม่มีอะไรที่ผิดกันในความคิดของเรา ดิฉันเย็นของขวัญของคุณ ฉันใด คุณก็เย็นของขวัญของดิฉัน ฉันนั้น" แล้วหล่อนยื่นมือมาให้เขาโดยไม่รู้ตัว ซึ่งเขารีบรับไว้อย่างกลัวจะพลัดไปทางอื่น

นี้ แก่พวกเพื่อนฝูงเหล่านั้น คนละเล็กละน้อย ซึ่งเป็นจำนวนพอที่จะทำให้คนที่มีฐานะอย่างเขาปลิ้มใจไปตั้งหลายเดือนทีเดียว รวมเงินที่จ่ายไป ราวสองพันบาท คงเหลือสี่หมื่นแปด

บัดนี้ฐานะข้าพเจ้าได้เปลี่ยนไป "ทิดผาด" นั้นตายเสียแล้วก็ว่าได้ และตัวแทน คือ "คุณผาด" ซึ่งใครๆ โดยมากมักใช้สรรพนามว่า "ใต้เท้า" ภายในคฤหาสน์หลังใหญ่ รโหฐาน ซึ่งได้ซื้อไว้ จาก เจ้าคุณผู้หนึ่ง เป็นราคาหมื่นบาท มี เฟอรนิเจอร์ ตบแต่งหรูหรา ข้าพเจ้าได้หมกตัวอยู่อย่างแสนสุข พร้อมด้วยบริวารทั้ง ๓ และคนรับใช้อีกเยอะแยะ อำแดงผิวนั้น มักจะนั่งท้าวแขนแอ่นแต้กินหมากอยู่บนพรมเปอรเซียน ภายในห้องโถงเป็นนิจสิน ข้างเจ้าผิน ก็กำลังตั้งหน้าตั้งตาเรียนภาษาอังกฤษจากครูพิเศษ เพราะในไม่ช้ามันจะถูกส่งไปเรียนในโรงเรียนกินนอนที่สิงคโปร์ แต่เจ้าบ๊อบนั้น มีแต่กิน ๆ นอน ๆ ปลอกคอที่ข้าพเจ้าใส่ให้ ดูเหมือนจะทำให้มันงามสง่าขึ้นมาก เวลานี้มันไม่ค่อยลงไปวิ่งปนเปกับสุนัขอื่น ๆ นัก ข้าพเจ้าได้รับความรำคาญอยู่อย่างเดียว คือในวันหนึ่ง ๆ ต้องต้อนรับแขกเหรื่อมากมาย เมื่อคราวลงไปรับเงินที่กรุงเทพฯ ก็ถูกบรรณาธิการหนังสือพิมพ์หลายฉะบับ มารุมรบกวนขออินเตอร์วิว มิหนำซ้ำดอดถ่ายรูปเสียด้วย เข้าใจว่ามาถึงบ้านจะได้รับความสงบ แต่ก็หาเป็นเช่นนั้นไม่

ฐานะการกินอยู่ ข้าพเจ้าก็ได้ยกขึ้นสูงอย่างเลิศลอย เวลาเช้าดื่มกาแฟซึ่งชงอย่างประณีต ใช้กาแฟอย่างดี กินขนมปัง, ไข่ดาว, หมูแฮม, หรือไส้กรอก ออกซฟอร์ด และผลไม้ต่าง ๆ เช่น องุ่น, แอปเปิ้ล, แพร์, ส้ม ฯลฯ ตอนกลางวันกินอาหารหนัก ซึ่งมีทั้งอาหารจีน, ไทย, แขก, ฝรั่ง ตามใจชอบ ปรุงโดยพ่อครัวผู้ชำนาญ ซึ่งได้หาช้างมาไว้ โซดา, น้ำขิง, เบียร์ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตู้น้ำแข็งภายในห้องรับประทานอาหารเย็นประจำ ตกบ่าย ข้าพเจ้า มัก พอใจ กิน น้ำชา กับ แซนวิช และขนมปังกะป๋อง ชะนิดต่าง ๆ ของบริษัท จาค็อบ หรือปาลมเมอร์ บางครั้งก็มีเยลลี่และสังขยาฝรั่งบ้าง อาหารตอนค่ำนั้น ออกจะสนุกสนานอยู่มาก เพราะข้าพเจ้ามักเชิญเพื่อนฝูงมาร่วมวงด้วย วิสกี้, รัม, แชมเปญ, เชอรี่, เบียร์ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ต้องใช้ในขณะนี้มอละหลาย ๆ ขวด เสร็จการดินเนอร์แล้ว เราก็พากันไปนั่งเผาอิยิปต์เชียน, การิค ฯลฯ ในห้องรับแขก มีอะไรก็คุยกัน มีฉะนั้นก็เงียบ

พังเสียงวิทยุกระจายเสียง ซึ่งดังอยู่เซ็งแซ่

ว่าถึงการหาความสุขทางโลกิยวิสัย ข้าพเจ้าจะมีเมียน้อยสาว ๆ สักกี่คนก็ได้ ข้าพเจ้ามีอำนาจเงินแล้ว จะตั้งซาเร็มเสียเลยก็ดูเหมือนจะไม่ติดขัดอะไร และข้าพเจ้าจะไม่ลืมแม่สาวแสนงอน คนที่ขายฉลากล็อตเตอรี่ให้ข้าพเจ้านั้นเลย คงมีบางท่านตั้งปัญหาแก่ข้าพเจ้าว่า "อำแดงผิวล่ะ! จะเอาไปไว้ที่ไหน?" อำแดงผิวหล่อนแก่เกินมันเสียแล้ว ข้าพเจ้าจะขอตอบทันทีว่า "ก็ยกหล่อนเข็นกิตติมศักดิ์เสียก็แล้วกัน!" ง่ายนิดเดียว ความสุขอย่างพุ่มเพื่อยได้ระงับความหึงหวงเสียแล้วโดยสิ้นเชิง

ในส่วนการบำเพ็ญประโยชน์ทางบุญ ทางกุศล ข้าพเจ้าก็ไม่ลืม ข้าพเจ้าจะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม สร้างโรงพยาบาล สถานศึกษาเล่าเรียน ฯลฯ เมื่อสร้างที่ใดเสร็จ ข้าพเจ้าจะจารึกชื่อและให้รูปถ่ายขนาดเท่าตัวติดไว้ เพื่อเป็นอนุสสาวรีย์ส่งเสริมเกียรติคุณ และจะอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษของข้าพเจ้าที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อท่านเหล่านั้นจะได้สิ้นอยู่บนสวรรค์ทั่วหน้ากัน และเมื่อข้าพเจ้าชีวิตหาไม่แล้ว จะได้ลอยขึ้นไปร่วมเสพสุขสำราญด้วยกันในปรภพโพ้นอีกวาระหนึ่ง

การกสิกรรม, อุตสาหกรรม, พาณิชยการเล่า ข้าพเจ้าก็จะต้องบำรุง เพราะการเหล่านี้ประเทศเรายังล้าหลังมาก ข้าพเจ้าจะเปิดการกสิกรรมขนานใหญ่ โรงงานอุตสาหกรรม และห้างค้าขายขึ้น เพื่อแข่งชาวต่างประเทศ และช่วยให้เพื่อนร่วมชาติมีงานทำ ข้าพเจ้าจะปลูกฝ้าย ส่งโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อทอเป็นเสื้อผ้าส่งต่อไปให้ห้างของข้าพเจ้าขาย ปลูกละหุ่ง และถั่วลิสง เพื่ออัดเอาน้ำมันส่วนกาก ส่งต่อไปให้แผนกเลี้ยงสัตว์ของข้าพเจ้า ทำสวนไม้ล้มลุก และไม้ยืนต้น ปลูกมะละกอ สับเอายางตากแห้งใส่กะสอบส่งต่างประเทศ ปลูกกล้วยจำนวนมาก ทำกล้วยตากขาย เลี้ยงวัว และแพะนม เป็นจำนวนมาก เพื่อริดน้ำนมอัดกะป๋อง และทำเนย เลี้ยงหมูสำหรับทำหมูแฮม, ไส้กรอก, เบคอน และเครื่องกะป๋องอื่น ๆ ขาย เลี้ยงไก่——ฯลฯ

ข้าพเจ้าควรเที่ยวไปในต่างประเทศบ้าง เพื่อเปิดหูเปิดตา และหาความรู้ใส่ตัวให้สมฐานะที่เป็นผู้คิดการใหญ่ ๆ โต ๆ ข้าพเจ้าอยากจะได้เห็นสี่แยกปิกคาดิลลี่ และเลสเตอร์ในลอนดอน อยากใคร่ชมภาพภูเขาไฟในญี่ปุ่น อยากชมการเต้นรำแบบแตงโกของสาว ๆ ชาวปารีส อยากลองเสี่ยงโชคจาก

"ยอดรักของภิสิต" เขากล่าวเบา ๆ ขณะที่ได้ยกมือของรัชนีขึ้นจุมพิต "และอย่าให้กรรมใดแทรกรูปโครงที่เรากำหนดไว้แล้วนี้เลย" เขาตั้งปณิธาน แล้วดึงมือของหล่อนมาประทับกับหัวใจของเขา

"ไม่มี ภิสิต ดิฉันเชื่อมั่น และขอให้คุณก็คิดมั่นอย่างดิฉัน" หล่อนกล่าวพลางค่อย ๆ ดึงมือกลับ ซึ่งเขาไม่ขัดขืน แต่ค่อย ๆ ปล่อยไปอย่างอาลัย

"แน่ละ ผมไม่มีทุกข์อะไรอีกละ แต่รัชนี" เขาพูดค้างไว้แล้วหัวเราะ และมองดูหล่อนด้วยแววตาเย็นประกาย

"แต่อะไรคะ คุณยังสงสัยอีกหรือ?"

"เปล่า, ไม่ใช่สงสัย แต่ผมอยากอ่านบันทึกของคุณให้มากกว่านี้ คือ อ่านทั้งหมดตั้งแต่ลพบุรี จนถึงวันสุดท้ายที่เรารู้เรื่องกัน คุณอนุญาตไหม? แต่ไม่ใช่ผมต้องการเดี๋ยวนี้ ผมหมายถึงเมื่อเรา__"

เขาหยุดและหัวเราะอีก แต่รัชนีเข้าใจความหมายของเขาดี หน้าหล่อนแดง ริบหลบตาโดยเร็ว เพื่อระงับความรู้สึก

"ไม่มีอะไรที่ดิฉันจะปิดบังคุณหรอก ภิสิต จะอ่านเมื่อไรก็ได้ ไม่ต้องรอนาน วันนี้หรือพรุ่งนี้ คุณบอกเถอะ"

"ขอบคุณนัก ยอดรัก" อีกครั้งหนึ่งเขาได้ลอยไปดึงมือหล่อนมา จนเจ้าของตกใจและริบดึง แต่เขาไม่ยอม "เดี๋ยวก่อนเถอะที่รัก" เขาขัดและจุมพิตอีก จนรัชนีต้องพยายามดึงจนได้

"พอละ ภิสิต ใครเห็นเข้าไม่ดี จะว่าเราร้อนรน ไม่มีใครเขารู้เรื่องเดิมของเราเลย เธอจัดการเสียให้ถูกหนทางเสียก่อนเถิด" หล่อนให้สติ ภิสิตจึงรู้ตัวว่าเขากระทำผิด

"กฎธรรมดาระหว่างเพศ รัชริ" เขาตอบอย่างสารภาพ "เห็นไหมว่ามันชอบเดินนอกเหนือความรู้ผิดชอบเสมอ ขอยกให้จริง ๆ ที่ผมไม่ปล่อยใจเช่นนี้เสียก่อนไปนอก หาไม่รู้ไม่ได้เลยว่าจะเกิดผลแก่เราอย่างไร" แล้วเขาหัวเราะอย่างที่ไม่มีทุกข์ "คุณอย่าวิตกรัชนี การหมั้นของเราจะต้องสำเร็จรูปในเร็ว ๆ นี้ ถ้าไม่ขัดขวางทางคุณ _แต่เอ! เย็นวานนี้ ผมทราบว่ามีหลวงอะไรก็จำไม่ได้เสียแล้ว" เขาทำท่าตรองครึ่งวิตก รัชนีตั้งใจฟัง อมยิ้มจนเขาต้องพลอยยิ้มด้วย แล้วพูดต่อ "นั่นแหละ อย่าเอาชื่อเขาเลย ทราบว่าเขาขอหมั้นคุณ ผู้ใหญ่ของคุณเห็นดีจะตกลง รอฟังแต่คำตอบของคุณ" ที่สุดของคำพูด เขาจ้องหน้ารัชนีอย่างวิงวอน

รัชนีมองตอบและยิ้มด้วยความสงสารแกมประหลาด

"แหม! รู้เร็วจริง ใครบอกเธอคะ? ที่จริงเป็นเรื่องที่เงียบที่สุด รู้กันแต่พวกเรา"

"ไม่เร็วสำหรับภิสิตหรอก รัชนี ที่จริงช้าไปเสียอีก คุณทายไม่ถูกหรือว่าใครบอกผม?"

"ทายไม่ถูกเลยค่ะ จะว่าพิสุทธิ์ก็ไม่น่าเชื่อ เพราะพิสุทธิ์ไม่รู้เรื่องอะไรของเราเลย จึงไม่สมควรที่จะนำเรื่องนี้เล่ากับเธอที่เป็นคนนอก" รัชนีพูดช้า ภิสิตหัวเราะจนมีเสียง รัชนีหน้าตื่น เพราะไม่รู้ว่าเขาขันอะไรเลยค้อนให้ "เห็นขันไปได้"

"อ้าว! ขอโทษ รัชนี ผมไม่ได้ขันเช่นนั้นหรอก แต่ที่หัวเราะก็เพราะคุณไม่รู้ว่าสุทธิ์กับผมรู้เรื่องกันดี และตั้งใจปิดคุณเรื่องนี้สุทธิ์บอกผมเมื่อวานนี้เอง และสั่งว่าให้ผมรีบพูดกับคุณเสีย ถ้าคุณตกลงกับหลวงนั้นละเขาเสียใจตายแน่ แต่เป็นความคิดของสุทธิ์คนเดียวหรอก รัชนี ที่ชอบผมสำหรับคนอื่น ๆ ผมกลัวว่าจะรังเกียจ เพราะผมไม่ได้เรียนวิชามาเป็นขุนนาง" เขาถูกหล่อนค้อนให้จนต้องหัวเราะ "ก็เมื่อนิยมกันอย่างนั้น" เขาหยอดอย่างไม่ยอมแพ้

"เธอทราบไหมว่า เวลานี้เขาซู่ซ่ากันกับอะไร? ที่จริงเธอก็ได้ยันทึกไว้ในนั้นว่า" หล่อนพูดพร้อมกับชี้ไปที่สมุดเล็ก "เธอภูมิใจกับการเรียนในทางถูก แล้วทำไมยังพูดผิดไปอีก"

"ถูกสำหรับผม อย่างมากก็มีคุณอีกคนหนึ่งรวมอยู่ด้วย" ภิสิตตั้งต้นล้อคนรัก เพราะต้องการเห็นความงอนของหล่อนยิ่งขึ้น

"หยุดเถอะค่ะ ภิสิต เธอจัดการของเธอเสียก่อน แล้วเธอจะทราบว่าพวกเราต้องการขุนนางหรือเธอ"

"เอ๊ะ! ถ้าผมถูกเขี่ยละคุณจะว่าอย่างไร?"

"ก็กลับไปอังกฤษ ควงแหม่มมาสักคนหนึ่งซิ" หล่อนล้อบ้าง เขาปล่อยก๊าก

"ไม่เอ้า ผมไม่ชอบแหม่ม ผมชอบไทยและที่อยู่ตรงนี้" เขาทำท่าจะจับมือออก แต่รัชนีบัดเสีย

"ดูซิ, ว่ายากจริง อ้อ! ดิฉันถามอะไรนิดเถอะ"

"อะไรครับ? ยินดีตอบเสมอ"

"ที่เธอว่าพิสุทธิ์รู้ดีนั้น รู้เมื่อไร?"

"เมื่อผมไปนอกแล้ว ผมบอกเขาพร้อมกับเขียนถึงคุณครั้งแรกและครั้งสุดท้าย"

"อ้อ! นั่นซิ!" หล่อนพูดแล้วอมยิ้ม

มองดูเขา

"นั่นซิ อะไร?"

"คิฉันเคยนึกแปลกพี่สุทัศน์อยู่บ้าง เพราะแกชอบพูดถึงเธอกับดิฉันเสมอ และวันนั้นจะให้ดิฉันตอบจดหมายให้ได้"

"แต่คุณก็แสดงเสียเต็มที่ ว่าไม่เอาใจใส่กับผม สุทัศน์เคยเล่าว่า คุณไม่ชอบพูดถึงผมมากนัก เขานึกน้อยใจแทน แต่เขาใจอยู่หน่อยที่ยังไม่รู้ข่าวว่าคุณชอบใคร แต่เขาไม่วางใจเพราะมหาวิทยาลัย มีนิสสิตโก้ ๆ มาก" เขาพูดน้ำเสียงขัน ๆ รัชนีหน้าเรื่อ

"ตุ๊! พี่สุทัศน์นี่เหลวจริง ทำไมแกต้องการให้น้องสาวของแกพูดออกชื่อผู้ชายทุกคำเทียวหรือ ดิฉันจะต่อว่าสักวันหนึ่ง"

"ผมจะช่วย แต่ขอรอจนกว่าเรื่องของเราเรียบร้อยแล้ว"

เมื่อได้สนทนากันพอสมควร เย็นที่เข้าใจกันดีแล้ว รัชนีชวนเขาให้ขึ้นไปพบกับ นางนิติกร ฯ บนตึก ซึ่งเขาไม่ขัดขืน รัชนีนั่งอยู่ด้วยครู่หนึ่ง ก็เลี่ยงตัวไปอย่างปกติ คงปล่อยให้พี่สาวกับภิสิตพูดกันตามลำพัง พอได้เวลาเขาก็ลากลับ แต่ไม่วายนึกเสียใจที่เขาไม่ได้พบรัชนีตลอดเวลาที่อยู่

"รัชนีฉลาดมากเสมอ" เขาคิดเมื่อเดินมานั่งรถ และกลับมองเข้าไปดูในบ้าน แต่ไม่อาจเห็น แม้แต่เงาของหล่อน "พรุ่งนี้จะต่อว่า"

เขาขับรถมาอย่างสุขุม เลี้ยวไปตามถนนเงียบ ๆ เพื่อตากอากาศ พอผ่านบ้านพระยาผดุง ฯ ถนนเพชรบุรี เขามองไปข้างหน้าเห็นชายหนุ่มคนหนึ่ง กำลังยืนมองหาอะไรอยู่อย่างหนึ่ง ยิ่งเข้าระยะใกล้ ก็ยิ่งแน่ใจว่าใครเขาเตรียมหา และร้องทัก ก่อนจะหยุด เมื่อมาถึงผู้ยืน

"สุทัศน์ แกน่ะเอง มายืนเกะกะอยู่ทำไมที่นี่?" เย็นเสียงที่มีแววสัพยอก

"แปลกด้วยหรือ ที่กันมายืนอยู่หน้าบ้านนายของกันเอง กับคอยแท็กซี่?" หลวงทรง ฯ พูดพลางเดินตรงไปเกาะรถ "แกไปไหนมาบ้านกันใช่ไหม?"

"ออ! ไม่แปลกหรอก เพราะที่นี่ควรตากอากาศได้ดี ๆ งั้นไปรถกันซิ เลยไปกินข้าวบ้านกัน จะได้คุยอะไรกันนาน ๆ" เขาพูดพลางเอื้อมมาเปิดประตู และขยับที่ให้นั่ง "ขึ้นมาซิ หรือห่วงอะไร?" เขาหยอดให้เมื่อเห็นเพื่อนยังรีรอ แล้วหัวเราะ

"บ้าจริง ภิสิต กันกำลังคิดว่า กันมีธุระที่ไหนบ้างต่างหาก ตกลงไปอยู่กินข้าวกับแก

สักมื้อ แต่ขอให้กันรู้สิ่งที่กันต้องการมาก ๆ นะ" ว่าแล้วหลวงทรง ฯ ก็ก้าวขึ้นนั่งคู่กับภิสิต รถเคลื่อนที่ขับไปช้า ๆ อย่างอารมณ์เย็น

"ขับเร็วก็ได้ กันไม่ใช่ผู้หญิง"

"กันไม่ชอบขับรถเร็ว เสียสมอง"

"แปลกจริง ภิสิต กันนึกว่าหวันอกจะชอบโลดโผน ไป ๆ มา ๆ ก็มาตรงกับนิสสัยของเด็กเมืองไทยคนหนึ่งเข้าอีก" เขาพูดเย็นนัยทิ้งไว้แค่นั้น

"ใครเด็กเมืองไทย? รัชนีใช่ไหม?"

"ใช่, ทำไมแกทายถูกล่ะ?"

"เดา" เขาตอบห้วน ๆ แล้วหัวเราะหึ ๆ

"เก่ง! รัชนีก็พูดเหมือนแก ว่านั่งรถที่ขับเร็วทำให้สมองไม่ดี แต่กันชอบแฮะ ไปไหนกับรัชนีทีไรละต้องระวังตัวแทบแย่ กลัวแกโกรธ" เขาพูดเรื่อย ๆ ภิสิตอมยิ้ม แต่ไม่ตอบว่ากะไร

"แกไปบ้านกันมาหรือเปล่า?" เขาถามอีก เพราะยังไม่ได้คำตอบ

"กลับจากนั่นก็มาพบแกแกว่งอยู่นี่แหละ แกมาทำไมที่นี่ รู้ข่าวว่าย่อย?" เขาย้อนถามแล้วมองอย่างมีความหมาย

"ตายอดสอดเห็น เพิ่งกลับมาเหยียบดินกรุงเทพ ฯ ไม่ถึง ๒ วัน ก็รู้มากด้วยรึ?"

"เพียงหนึ่งวินาทีก็รู้ได้ ถ้าต้องการรู้และรู้จักหาความรู้"

"ใครบอกแก?"

"รัชนีบอกเมื่อกันเอง เมื่อกันถามหาแกก่อนขึ้นตึก"

"รัชนี!" แล้วเขาหัวเราะ "เด็กนี่รู้มากที่จริงกันไม่เคยบอกเธอเลย แต่เธอฉลาดมากดักการไปของกันถูกเสมอ"

"เธอรู้เสียเกินรู้ เพราะเป็นเพื่อนของเธอรูปเดียวกับเราแหละ สุทัศน์ เธอสั่งกันว่าถ้าอยากรู้ว่าแกอยู่ที่ไหน ก็ให้ขับรถไปทางถนนเพชรบุรี ก็จริงของรัชนีทุกอย่าง"

"ตามเรื่องของผู้ชาย แต่จะได้ผลเพียงใดไม่รู้นะ"

"อย่าบีบหน่อยเลย สุทัศน์" พูดแล้วต่างหัวเราะขึ้นพร้อมกัน

"กันไม่มีอะไรจะเบีด ว่าแต่เรื่องของแกเถิด ไปได้มาแต่ไหนวันนี้" เขาถาม ภิสิตทำไม่ได้ยิน นั่งอมยิ้มหูทวนลมเฉยเสีย "บ้าพอของตัวเข้าบ้าง เกิดใช้เสียแล้ว"

"เปล่า, กันไม่ใช้ แต่กันยังไม่มีอะไรพูดถึงบ้านเสียก่อน กันจะให้ดูอะไรสักอย่างหนึ่งและจะรู้เรื่องละเอียดที่นั่น"

"กันไม่อยากดู แต่อยากฟังแกพูด"

"แกต้องดู ดูแล้วกันไม่ต้องพูดเลย ก็ได้"

"งั้นทำไมต้องรอขนถึงบ้านด้วยเล่า ถ้ามันอยู่ที่บ้าน มันจะเกี่ยวอะไรกับที่กันต้องการ"

"อยู่ที่ไหน ๆ ก็ไม่แปลก แต่แกต้องดูที่บ้านกัน เวลานี้กันเห็นว่าแกเพิ่งกลับมาจากธุระของแกใหม่ ๆ ยังไม่ควรคิดถึงเรื่องผู้อื่นนัก" เขาวกเข้าให้อีก

"ตะลุยใหญ่แล้ว ภิสิต" พอรถเลี้ยวเข้าประตูบ้าน ผ่านไปช้า ๆ และหยุด เมื่อถึงตึกหลังน้อยที่สร้างใหม่

"นี่ไง ตึกของกันที่คุณพ่อสร้างเป็นรางวัลในการสำเร็จกลับมา น่าอยู่ไหม?" เขาพูดและมองดูบ้านอย่างภูมิใจ "กันขอร้องให้ท่านสร้าง สำหรับครอบครัวน้อย ๆ เสียที่เดียว ไม่ต้องทำอีก ท่านเลยตัดตอนแบ่งเขตต์ไว้กว้างอยู่" เขาพูดและชี้ให้เพื่อนดูประกอบไปด้วย หลวงทรง ฯ มองตาม พลางนึกชมความงามของรูปบ้าน

"โปร่งดี ภิสิต แบบใหม่ถูกอนามัยกว่าของโบราณ"

"กันไปเลือกคิดแปลนส่งมาให้ท่าน เมื่ออยู่ที่อเมริกา"

"อ้อ! นั่นซี ถึงได้น่าดู ลงหรือยังล่ะ เมื่อไม่ทราบ"

"เอ้า! ลงซิ กันจะส่งรถเข้าโรง ให้เขาเช็ด แกขึ้นไปก่อนก็ได้ เปิดไฟด้วย ไม่มีใครหรอก พี่สาวกันมาช่วยดูแลเย็นเวลา"

เก็บรถแล้ว ภิสิตตามขึ้นไปยืนทรง ๆ กำลังยืนชมฝีมือก่อสร้างอยู่ว่าแสนงดงาม สมกับภูมิฐานของเจ้าพระยาสุรชิตวรานุรักษ์ ผู้มั่งคั่งด้วยโภคสมบัติ บิดาของภิสิต ภิสิตเป็นบุตรคนเล็กของท่าน และเป็นหัวแก้วหัวแหวนของวงศ์ญาติ อย่างเดียวกับชีวิตของรัชนี

"แกส่งช่างมาก่อสร้างจากนอกด้วยหรือเปล่า?" เขาพูดกระแสเสียงล้อ

"ปล่าว! ทำไมฝีมือเมืองไทย ทำอย่างนี้ไม่ได้หรือ?"

"ไงไม่ทราบ แต่งามประณีตมาก เลยถามดู"

"เข้าไปข้างในเถอะ แกจะอาบน้ำก็ได้"

"กันอาบแล้ว วันนี้วันอาทิตย์รู้ไหม?"

"อ้อ! กันลืม นึกว่าวันทำงาน แกยังไม่ถึงบ้าน เห็นแต่งแขกเข้าเข้านาย"

"แกจะไปอาบน้ำก็ไปซิ กันจะรอ" หลวงทรง ฯ พูดเมื่อได้เข้ามาอยู่ในห้องนั่งแล้ว และทั้งสองกำลังถอดเสื้อนอกแขวน ภิสิตยัง

ยืนหยิบอะไรที่เสืออยู่

"กันก็เรียบร้อยแล้ว แต่ว่ามีธุระนิดหนึ่ง จะไปพบคุณพ่อติกโน้น แกรอนะ ดูเหมือนจะยังไม่หิว เอ้า! อ่านสมุดนี่แก้เหงาไปพลาง" ภิสิตตั้งต้นพูดแต่ขณะที่เขากำลังแขวนเสื้อ แล้วเดินมาส่งสมุดบันทึกเล่มน้อยนั้นให้หลวงทรง ฯ ซึ่งเขามองและฟังอย่างงง ๆ

"ไปเถอะ กันยังไม่หิว เพิ่งทุ่มครึ่งเท่านั้นเอง แต่สมุดเล่มนี้เกี่ยวอะไรกับกันด้วยหรือ?" เขาพูดขณะที่หยิบมาดูอย่างพิเคราะห์

"เกี่ยว, อ่านดูซิ กันไปไม่นานหรอก บางทีแกจะอ่านไม่ทันจบ กันก็จะกลับมา" พูดแล้วเขาออกจากห้องไป ปล่อยให้หลวงทรง ฯ นั่งอ่านข้อความอยู่ด้วยความดีใจและสงสัยระคนกัน จบลงพอดีภิสิตกลับเข้ามายืนมองยิ้ม

"กินข้าวเถอะ สุทัศน์ แกอ่านจบแล้วเย็นอย่างไรบ้าง?"

"ไม่เย็นอย่างไร นอกจากแปลกจนพูดไม่ถูก แต่ดีใจมากกว่า" เขาตอบอย่างร่าเริง พลางลุกขึ้นเดินตามภิสิตไปยังห้องรับประทานอาหาร

"ที่จริงเรื่องของกันกับรัชนีต้องเย็นพิเศษในโลก กันว่า" ภิสิตพูดเมื่อแยกไปจับที่นั่งตรงกันข้ามแล้ว ต่างนั่งลงพร้อมกัน

"กันดีใจมาก ภิสิต แต่แกได้ตกลงกับปากแล้วหรือยัง?" เขาถามต่อไป ขณะที่ตักข้าวลงจาน

"เรียบร้อยแล้ว เธอยอกให้กันจัดการตามหนทาง และกันได้ไปเรียนคุณพ่อมาเดี๋ยวนี้เอง" เขาพูดด้วยน้ำเสียงแช่มใสหน้าตาเบิกบาน บอกความสุข

"ท่านว่าอย่างไร?"

"ไม่มีอะไรขัดข้อง ถึงท่านไม่คุ้นเคยกับตระกูลแก แต่ชื่อเสียงคุณความดีของรัชนีท่านทราบดี อุษา, หลานคนโตของกัน เย็นนักเรียนโรงเรียนเดียวกับรัชนี แต่เย็นเด็กกว่าเธอ"

"แล้วแกจะจัดการเมื่อไร?"

"เร็ว ๆ นี้แหละ แต่เห็นจะเย็นต้นเดือนหน้า ท่านว่าต้องหาวันดีเสียก่อน เธอสุทัศน์จะต้องไปอุตตรดิตถ์หาคุณพ่อแก หรือเพียงคุณพระกับคุณใหญ่ที่นี่ ท่านถามกัน ๆ บอกไม่ถูก จึงต้องขอปรึกษากับแก?"

"คุณใหญ่นี่แหละ คุณพ่อท่านมอบธุระไว้กับพี่ใหญ่ และรัชนีมาอยู่กับคุณใหญ่คุณยายที่นี่ตั้งแต่ ๗ ขวบ ได้ไปอุตตรดิตถ์

๒ ครั้งเท่านั้น”

“เอ๊ะ! ทำไมอย่างนั้นล่ะ?” เขาถามด้วยอาการตื่น ๆ เพราะไม่รู้เรื่อง

“ไม่มีอะไร นอกจากรัชนีเป็นโรคไม่ชอบหน้าแม่เลี้ยง และเขาก็ไม่ชอบเธอ เพราะรัชนีฉลาดนัก ขืนไปอยู่ร่วมก็คงต้องมีเรื่อง”

“แต่รัชนีไม่ใช่เป็นสตรีชะนิดที่ต้องการความร้าวฉาน” เขาแก้เพราะไม่เห็นพ้องด้วย

“แน่ละ แต่แม่เลี้ยงของเรายิ่งกว่าต้องการ” เขาพูดแล้วถอนใจ “แกเห็นไหม? พวกเรา ๕ คนพี่น้อง ใครบ้างที่ต้องการเอ่ยถึงอุตตรดิตถ์ ที่ไปกันบ้างก็เพื่อเยี่ยมคุณพ่อคนเดียว”

“ท่านหลงหรือ?” ภิสิตถามด้วยเสียงละห้อย แสดงว่าเห็นใจ

“ก็ไม่เชิง แต่แกคิดดูก็แล้วกัน คนแก่ได้เมียสาว”

“แต่ดูเหมือนท่านให้การศึกษากับลูก ๆ ดีทุกคน”

“ท่านทำตามสัญญาที่สัญญากับคุณแม่ของเรา ไม่ใช่เต็มใจนัก และเราทุกคนมีเงินศึกษาอยู่แล้วตั้งแต่เกิด คุณปู่กับคุณยายเป็นผู้จัดไว้ มรดกของคุณแม่ก็มีอยู่ สำหรับที่เราได้จากคุณพ่อนั้น ฉะเพาะเป็นค่าใช้จ่ายระหว่างศึกษาเป็นรายเดือน รัชนีได้พิเศษเพราะความสงสาร กำพร้าแม่แต่เล็ก ๆ มากกว่าคนอื่น ๆ หน่อย และเวลานี้ก็ยังได้ จะได้ตลอดไปไม่มีเวลาตัด แต่พวกเราไม่เห็นว่ารัชนีได้เปรียบ” เขาพูดตอนนี้หัวเราะได้อย่างร่าเริง ภิสิตยิ้ม

“เปล่า, กันไม่ได้คิดว่ารัชนีถูกอิจฉาหรอก เพียงสงสารเท่านั้น กันรู้ดีว่าพี่ ๆ ของเธอรักและหวังดีต่อเธอทุกคน”

“นั่นซิ, กันถึงวิตกอนาคตของเธอมาก ภิสิต กันวางใจแกมากจริง ๆ กันสาบานได้ด้วยหัวใจของกัน ว่ากันคิดสิ่งนี้ด้วยความรักและต้องการให้รัชนีเป็นสุข ตราบใดที่รัชนียังไม่แต่งงาน กันก็จะไม่ยอมแต่งงาน”

“ทำไม สุทัศน์?” เขาถามด้วยรู้สึกขัน

“กันสงสารเธอ ๆ จะต้องเหงามาก ถ้าไม่มีกัน แกรู้ไหม ภิสิต ว่ารัชนี คือหัวใจอันหนึ่งของกัน เธอสุข กันก็สุข เธอทุกข์ก็ต้องพลอยทุกข์ การที่แกจะแต่งงานกับรัชนี แกต้องทรายไว้ว่า แกได้หัวใจของกันมารักษาทีเดียว กันอาจฆ่าแกได้ ถ้าแกประพฤติผิดทำนองคลองธรรมต่อเธอ”

“เชื่อใจกัน สุทัศน์ กันพูดมากก็คล้ายกับยกตัว แต่กันมีความจริงอยู่ที่แกควร

เข้าใจว่า หัวใจของกันเย็นของรัชนีตลอดชีวิต จะเปลี่ยนไม่ได้เลย และถ้ากันผิดไป กันถูกแกฆ่าตาย ก็ไม่น่าเสียดาย หรือโกรธเคือง" ภิสิตพูดฉาดฉาน และยอกความจริงใจ

"กันเชื่อแกทุกอย่าง ไม่ใช่จะระแวงแกสักนิด แต่กันยอกเรื่องของกันให้แกรู้ไว้ กันต้องฝากหัวใจไว้กับแก ฝากเพราะความวางใจ กันชมรัชนีมาก ที่เธอมีความตั้งใจตรงกับกัน"

"แกจะไม่ต้องเสียใจเลย เราจะต้องทำตัวของเราไม่ให้มีทางที่รู้สึกได้ภายหลังว่าแต่งงานผิด ได้เข้าใจกันดีแล้วกับรัชนี เราต่างตั้งใจที่จะเย็นเช่นนี้ตลอดไป แกอย่าวิตกเย็นสุขเสียเถิด เพื่อนรัก" เขาพูดจบลงพร้อมกับเสร็จการรับประทาน หลวงทรง ฯ ก็เช่นเดียวกัน

"ขอบใจแกมาก กันจะมีความสุขและตาย สบาย ทุกเวลา" เขาพูดพลางลุกขึ้น "ไปข้างนอกเถอะ ถ้าแกหมดธุระ กันจะได้กลับ"

"อ้าว! อะไรริบนักล่ะ กันจะไปส่งเอง"

◎ ◎ ◎

พอรถถึงประตูบ้าน พระนิติกร ฯ เขาหยุด หลวงทรงฯ เปิดประตูลงไปยืนอยู่ แล้วพูดเบา ๆ

"แกไม่เข้าไปพบรัชนีหรือ?" ภิสิตคิดริ ๆ รอ ๆ แต่เขานึกถึงคำพูดของรัชนีได้ว่า "ร้อนรน" ทำให้เขาตัดสินใจว่าจะไม่ไป เพราะขืนเข้าไปเวลานี้ อย่างน้อยหล่อนก็ต้องติเขาว่าไม่รู้จักยับยั้ง

"อย่าเลย กันจะมาใหม่ กลางวันพรุ่งนี้ดีกว่า แต่ฝากสั่งไปถึงเธอด้วย ยอกความตกลงเรียบร้อยทางผู้ใหญ่ของกัน เข้าใจว่าเธอจะต้องการรู้ กันไปละ" ขาดคำเขาก็เคลื่อนรถ

"แกจะเลยไปไหนอีกหรือ?"

"เปล่า, กลับบ้าน กันไม่มีนิสัยเที่ยวกลางคืนหรอก อย่าสงสัยเลย" เขาร้องตอบแล้วหัวเราะ

"ใจเย็นเสียเหลือเกิน" หลวงทรง ฯ นึกชมเพื่อน ขณะที่หันเข้าบ้าน "พอสมกันแล้ว ต่างคนต่างฉลาดและใจเย็น ความรู้ดีด้วยกันทั้งคู่ ขอคุณพระจงรักษาเขาเถิด"

"สุทัศน์หรือ? เออ กลับค่ำจริง วันนี้" เสียงร้องถามมาแต่เฉลียงหน้าตึก เขาเงยดูแล้วหัวเราะ พลางกะโดดขึ้นบันได มุ่งไปยังผู้ทัก

"ภิสิต ลากไปกินข้าวกับเขาครับ"

"อ้อ, พบกันที่ไหนล่ะ? รู้ว่ามาที่นี่ กลับ

ควนพลบแล้ว”

“พบที่หน้าบ้านเจ้าคุณผะดุง” เขาตอบเรียบ ๆ พลางเดินไปนั่งข้างรัชนีซึ่งนั่งอ่านหนังสือพิมพ์อยู่เงียบ ๆ กับพี่สาว “ไงน้อง, มีข่าวอะไรแปลก ๆ บ้าง ?”

“มากมายหลายเรื่อง” หล่อนเงยขึ้นดูพี่ชายด้วยแววตาเบิกบาน “อ่านไหม ? เดลิเมล ศริกรุง ไทยใหม่” หล่อนรายงานต่อ แล้วเลื่อนกองหนังสือพิมพ์มาให้ เขานั่งลงใกล้น้องสาว แต่ไม่ใส่ใจกับหนังสือพิมพ์ กลับมองเชิงล้อเลียนจนถูกค้อน พอได้หัวเราะเสียเล็กน้อย นางนิตกรฯ มีกิจต้องกลับเข้าไปดูลูก ๆ ข้างใน และคุณพระก็ไปห้องทำงานแล้ว คงอยู่แต่สองคน เขายิ้มอีก

“เขาคงอ่านกันจนเบื่อแล้วซี พี่ไม่อ่านละคอยอ่านพรุ่งนี้เช้า เวลานี้อยากพูด รัชนีเลิกอ่านเถอะ มาพูดกับพี่ดีกว่า พี่มีเรื่องดี ๆ”

“นักพูดจริงนะคะหมู่นี้ บุหลันสั่งมาถึงน้องให้ทำอะไรหรือ ?”

“ไม่ใช่บุหลันสั่งหรอก คนอื่นแหม! รัชนีนี่ขี้ดื้อนักหนา ขี้จนกะทั่งพี่” เขาทำจิบปากต่อว่า แล้วเอนตัวดัดหลังหัวเราะ รัชนีหน้าเรื่อ แต่ทำเย็นไม่เข้าใจ

“อะไรไม่ทราบ อยู่ ๆ ก็มาตู่กันเฉย ๆ” “ตู่, เขารู้หมดแล้ว แน่ะ! ภิสิตสั่งมาว่า” แกล้งหยุดไว้แต่แค่นั้น แต่ยิ้มรัชนีหลบตาอมยิ้มนิ่งเฉยไม่ซักเหมือนกัน

“ไม่อยากรู้หรือ พี่จะได้ไปนอน ?”

“ก็ทำไมต้องถามน้อง เมื่อพี่สุทัศน์รับสั่งก็มีหน้าที่อย่างเดียวแต่ยอก หรือว่าไม่อยากยอกก็อย่ารับมาซิ”

“รู้จักพูดนัก เขาว่าทางผู้ใหญ่ของเขาเรียบร้อยแล้ว เขาให้พี่ดูไอ้เล่มจิ๋วนั่นด้วยคิจริง” เย็นคำพูดที่เบาลงจนเกือบกะซิบ มีท่าตลก ๆ ทุกคำพูด

“สมไปพูดเสียน้ำท่วมทุ่ง” รัชนีเลี่ยงพูดทั้ง ๆ ที่หล่อนแสนขวยใจ เมื่อรู้ว่าพี่ชายรู้เรื่องหล่อนดี

“เขาท่วมทุ่งกันมาตั้ง ๗ ปีแล้วละ จะยอกให้ พี่ดีใจมาก รัชนี และขออวยพร ขอชมน้องฉลาดมาก ที่ตกลงกับภิสิต” ตอนปลายเขาพูดเย็นการเย็นงาน รัชนีคลายความกะดากอาย หล่อนถอนใจ และจับมือพี่ชายมายิบเบา ๆ

“ขอบคุณพี่สุทัศน์ที่สุด ที่คอยเอาใจช่วยน้อง โดยน้องไม่รู้ตัว แต่พี่สุทัศน์คะ รายหลวงอำรงฯ นั่นล่ะ ?” หล่อนกล่าวอย่างวิตก

“คุณพี่พระเผ้าแต่จะให้น้องตกลง แต่น้อง

ตอบว่าน้องไม่ชอบ”

“ท่านไม่บังคับหรอก ที่จริงน้องควรปฏิเสธเสียตรง ๆ”

“น้องทำได้ แต่เวลานั้นน้องต้องการวันไว้เพื่อลองใจภิสิต และเมื่อคุณใหญ่ถามน้อง ถึงภิสิต น้องตอบไม่ค่อยได้เลย เลยนิ่งเสียเฉย ๆ แต่ดูท่าเหมือนคุณใหญ่จะเข้าใจข้างแล้ว”

“ไม่บ้างละ คุณใหญ่สงสัยมาแต่ก่อนไปนอก แต่ไม่พูด พอมีคนมาขอหมั้นน้องและถูกปฏิเสธไปทุกราย เลยเรียกพี่มาถาม พี่ก็บอกตามความจริงว่าภิสิตรักน้องจริง แต่ยังไม่ได้ติดต่อ บอกให้น้องรู้ตัว”

“แล้วคุณใหญ่ว่าอย่างไร ?”

“ไม่เห็นพูดว่าอะไร เพียงแต่ว่าเธอก็สงสัย ถ้าเย็นจริงก็ไม่รังเกียจ เมื่อเช้าก็พูดอีกและว่าไม่เห็นท่วงทีอะไรแปลก”

“พี่สุทัศน์คิดว่าผู้ใหญ่ของภิสิตจะรังเกียจน้องไหม?” หล่อนถามต่อคล้ายขอความเห็น “เราไม่คุ้นเคยกับพวกเขาเลย นอกจากภิสิตคนเดียว”

“ขอให้น้องวางใจตนเองให้มาก แม้พวกนี้เย็นพวกที่ค่อนข้างจะเจ้ายศเจ้าอย่างก็จริง แต่เราก็ไม่เลวอะไรกว่าเขาเท่าใด”

“น้องวางใจแต่อย่างเดียว ที่จะทำได้ดีฉะเพาะกับภิสิต เพราะเรามีนิสสัยเหมือนกันทุกอย่าง ภิสิตไม่ถือตัว แต่ไม่ปล่อยตัว ส่วนพวกของเขา น้องไม่เคยรู้จักเลย”

“ก็ไม่จำเย็น คนอื่นเราค่อยเรียนรู้เอาภายหลังก็ได้ น้องอย่าคิดให้ยุ่งใจเลย” เขาปลอบ “ไปข้างบนหรือยัง? พี่จะต้องทำอะไรนิดหน่อย”

“ไปก็ไปซิคะ” ว่าแล้วรัชนีก็ลุกขึ้นเกาะแขนพี่ชายเดินไป “พี่สุทัศน์คะ น้องถามอะไรสักอย่างเถอะ” หล่อนพูดแล้วหัวเราะอย่างเด็ก ๆ

“ว่าไป, ถ้าไม่เกินความรู้เย็นพูดได้หมด”

“พี่สุทัศน์อ่านสมุดนั่นแล้วไม่ใช่หรือคะ?” เขาพะยักและยิ้ม “มีใจสงสัยไหมว่าเย็นการเขียนผิดหัวใจของเขา และของน้องด้วย?”

“อ้อ! รัชนีอะไรถามแปลกอย่างนั้น สำหรับภิสิตพี่รับรองว่าเขาเขียนด้วยหัวใจของเขาจริง ๆ ถ้าน้องไม่เชื่อ พี่จะค้นจดหมายทุก ๆ ฉะบับที่เขามีถึงพี่ให้อ่าน แต่สำหรับน้อง พี่เพิ่งรู้วันนี้ เลยไม่รู้ว่าจะตอบ ถ้าเพียงแต่ให้พี่เข้าใจ ก็ต้องว่าน้องของพี่คงไม่ทำสิ่งที่ผิดกับหัวใจด้วยอาการเช่นนั้นเท่านั้น” แล้วเขาก็หัวเราะ รัชนีตีแขนเขาเบา ๆ เย็นรางวัล

ที่เขาตอบถูกใจ

"พี่สุทัศน์รู้จักน้องดี น้องไม่เคยทรยศต่อตนเองเลยค่ะ ก่อนที่น้องจะทำอะไรลงไปจะต้องแน่ใจว่าไม่หลอกตัวเอง น้องจึงทำ"

"นั่นซิ, พี่ก็เชื่อว่าเช่นนั้น แต่ก็ไม่วายน้อยใจที่น้องยึดพี่" ในตอนนี้ทั้งสองได้ขึ้นมาถึงเฉลียงชั้นบน แต่ยังคงยืนเกาะลูกกรงพูดกันอยู่ต่อไป

"น้องก็รู้สึกเสียใจที่ยึด แต่ก็ดีใจเหมือนกัน ที่ไม่มีใครรู้เลย เพราะเย็นความฝันของน้อง และน้องไม่ต้องการรู้หัวใจของเขาในเวลานั้น"

"กลัวจะทำให้การเรียนเสีย จริงไหม?" แล้วเขาหัวเราะ หัวเราะพร้อม ๆ กัน "ที่จริงก็เย็นความคิดที่ควรชม ชมทั้งคู่ น้อยคนนักรัชนี ที่จะใจเย็นกับเรื่องพรรค์นี้ และเพราะเหตุนี้เอง พี่จึงต้องนับถือ และวางใจภิสิตยิ่งมากขึ้นทุกที เขาว่าถ้าเขาไม่สำเร็จ ก็จะไม่พูดกับน้องเลย"

แล้วต่างนิ่งใช้ความคิดกันไปคนละทาง

"จริงนะคะ ภิสิตใจเย็น ดูน้องออกจะใจร้อนกว่ามาก"

"เปล่า ๆ, รัชนี น้องยิ่งเย็นเสียจนเกินเย็น ถ้าน้องจะร้อนสักนิด พี่ก็จะไม่ได้แอบนินทาน้อง กับภิสิตเลย พี่ไม่รู้ความคิดของน้องจริง ๆ" เขาพูดด้วยเสียงสารภาพโทษ รัชนีหัวเราะชอบใจ เพราะหล่อนรู้ดีแล้วว่าพี่ชายของหล่อนกล่าวโทษหล่อนเพียงไหน

"เออนั่น ถ้าน้องเกิดรักนิสสิตเข้าสักคน ก็คงต้องรู้ถึงภิสิตแน่"

"ไม่รู้ได้ แต่พี่จะต้องเสียใจที่สุด" เขาพูดแล้วหัวเราะ "เพราะพี่เห็นภิสิตเหมาะกับน้องทุกอย่าง แล้วเลยไม่ทำให้พี่มองคนอื่นอีก"

"และน้องก็เหมือนกัน น้องไม่เคยมองดูใครเหมือนกัน นอกจากคอย—" หล่อนนิ่งไว้เพราะนึกกะดาก

"เออน่ะ, พี่ต่อให้ก็ได้ว่า คอยภิสิต" จบแล้วเขาหัวเราะลั่น "ไปเถอะ, ไปนอนไปยันทึก ขอให้น้องทำใจให้สุขเถอะ พี่จะพลอยสุขด้วย" ว่าแล้วก็จูงมือน้องสาวไปส่งที่ห้อง แล้วเขาเลยไปยังห้องทำงานส่วนตัว

—๖—

ข่าวหมั้นระหว่างภิสิตและรัชนีได้กระจายไปทั่วพระมหานครในต้นเดือนกันยายน เย็นการหมั้นที่ได้ความนิยมชมชื่น เห็นดีเห็นงามพร้อมทุก ๆ ดวงจิตต์ของผู้ที่เป็นญาติและมิตร

ที่คุ้นเคยของตระกูลทั้งสอง แม้ท่านเจ้าคุณสุรชิตวรานุรักษ์ผู้เจ้ายศ และถือตัวเย็นที่สุด ท่านก็ยังนิกกระหยิ่มยินดีที่ลูกชายคนเล็กยอดรักยอดใคร่ของท่านเลือกรัชนีเย็นแม่เรือนถึงกับออกปากสัพยอกลูกชายอยู่เนือง ๆ

"ตาเล็กนี่ สายตามันดีมาก และโชคมันดีด้วย" ท่านพูดแล้วก็หัวเราะอย่างไม่เกรงใจใคร และลูกชายก็อมยิ้มด้วยความภาคภูมิใจไม่ต่างกับท่าน เขาชอบฟังท่านยิดาและพี่น้องกล่าวขวัญเยินยอคู่หมั้น แต่ถ้ายังเอ่ยไปได้ยินคำติฉิน ภิสิตจะไม่ยอมหยุดฟังโดยไม่พยายามแก้ไขโต้เถียงเลย และเขามักจะพูดว่า ใคร ๆ ติเตียนรัชนีนั้น ยังรู้จักหล่อนไม่พอ ที่จริงหล่อนไม่เย็นเช่นนั้น ๆ

"คงภูมิไม่น้อยเลย คุณรัชนีของเธอน่ะ" นี่เย็นเสียงของพี่สาวคนเล็กของภิสิต ที่ตั้งใจย้วน้องชาย เพราะเห็นเขากางกั้นไว้ทุกอย่าง

"ภูมิอย่างไรครับ พี่วรรณ ผมไม่เห็นเธอภูมิสักนิด"

"กับเธอ คงไม่ภูมิหรอก พี่เชื่อ แต่กับคนอื่น คงต้องมีแน่ นิสสิตามหาวิทยาลัยเวชชบัณฑิตสตรี เย็นดีกริบอันเบ้อเร่อ ไงคะคุณเล็ก" คุณวรรณแกล้งต่อไปด้วยใส่กลให้จริงจัง จนน้องชายส่งตาที่ไม่พอใจไปดูเธอ

"เข้าใจผิดเหลือเกิน" เขาพูดขุ่น ๆ "ขอให้พี่วรรณรู้จักเธอเสียให้ดี แล้วจะเห็นว่าเธอดีที่สุด น่ารักที่สุด"

"ค้าที่สุด ๆ สำหรับคุณเล็ก" ยังคงตั้งย้วต่อไป

"โธ่! เชื่อผมเถอะน่ะ รัชนีไม่ได้เย็นสตรีชะนิดที่พี่วรรณเข้าใจเลย การเล่าเรียนมาแล้วของเธอนั่นเอง ไม่ได้ทำให้เธอหยิ่งหรอกครับ โปรดทราบไว้ว่า คนเรายิ่งเรียนมากก็ยิ่งหยิ่งน้อย คนหยิ่ง คนภูมิอย่างที่คุณวรรณเข้าใจน่ะ สำหรับคนครึ่ง ๆ กลาง ๆ หรอกครับ"

"เอ้อ, หยุดเถอะ แม่วรรณ ไปตั้งย้วเขาทำไม" เจ้าคุณซึ่งนั่งฟังอยู่ด้วยความขัน "ภิสิตก็เต็มที่ ช่างไม่รู้เลยว่าเขาล้อตัว พ่อจะบอกให้ พี่น้อง พ่อแม่ ชอบรัชนีทั้งนั้นแหละสบายใจเสียเถอะ"

"ครับ, เย็นพระคุณ" เขายิ้มออก "แต่ผมไม่ชอบได้ยินคำพูดที่ผิดจากความจริง" ได้โอกาสเมื่อหยุดพูดแล้วเขาก็ปลีกตัวไป ซึ่งพอพี่น้องจะต้องกะซิบนินทาไล่หลังว่า

"ทายกันไปไหนเอ่ย?"

◎ ◎ ◎

แม้ว่าเขาจะตื่นเต้นกับความสำเร็จในขั้นแรก

เพียงใดก็ตาม แต่ภิสิตไม่ใช่เป็นบุคคลชะนิดที่ลืมชีวิตในอนาคต ฉะนั้น หลังจากการหมั้นแล้ว ๗ วัน เขาก็เริ่มคิดการที่จะดำเนินอาชีพต่อไป เจ้าคุณผู้บิดามอบที่ดินซึ่งท่านได้จับจองไว้ให้เขาตามขอร้องก่อนกลับ เป็นที่สวนมีเนื้อที่สามพันไร่ ที่แหลมใหญ่ ในจังหวัดชุมพร ติดต่อกับฟาร์มบางเบิดของหม่อมเจ้าสิทธิพร ฯ เป็นพื้นที่ ๆ อุดมสมบูรณ์อากาศดีเหมาะแก่การกสิกรรม นอกจากที่สวนที่ท่านหาไว้ให้ ท่านยังได้แบ่งนาที่คลองรังสิตของท่านให้เขาอีก เพื่อทดลองความสามารถ

"รัชนี, พรุ่งนี้พี่จะไปแหลมใหญ่ ไปดูที่ทำสวนของเรา" เขากล่าวกับคู่หมั้น เมื่อเขาได้กำหนดการเดินทางเสร็จแล้ว และมาลาหล่อน "ถ้าที่นั่นเหมาะจริงเหมือนที่คุณพ่อพูดพี่คิดว่าจะปลูกบ้านสักหลัง เราได้อยู่กันที่นั่นอยู่ใกล้กับงานของเรา จะเป็นสุขไม่น้อย"

"ไหนดิฉันได้ยินจากคุณวรรณว่าเจ้าคุณสั่งให้คนไปลงมือตัดป่าแล้ว เธอจะไปดูงานหรือไปลงมือทำด้วย ?"

"จ๊ะ, พี่คิดว่าถ้าควรลงมือทำก็ทำทีเดียว เวลาไม่รอเราเลย รัชนี" เขาพูดด้วยสายตาปลอบคู่หมั้น

"ดิฉันไม่ว่ากะไรหรอก คงไปหลายวันอยู่นะคะ เธอหน้าฝน คงทำงานไม่ค่อยสะดวก แต่เธออย่าลืมเตรียมควินินไปมาก ๆ ชนยทมักมีไข้ขับสั่นแรง ๆ" หล่อนให้คำตักเตือนเขายิ้มและแอบให้รางวัลที่มือครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะตอบถ้อยคำ

"พี่ไม่ยักทุกข์ เพราะอย่างไรก็ต้องมีคุณหมอสาวสวยพยาบาลแน่ นิดหน่อยเลยหายเลย อุ๊ยเจ็บ! อย่า, อย่าที่รักของภิสิต"

"เขาเตือนให้ดิ ๆ เพราะกลัวจะไปตาโหลผิวเหลืองกลับมา"

"จ๊ะ, ขอบใจแล้ว พี่จะปฏิบัติตามทุกอย่างและตลอดไป" เขาไม่พูดแต่ปากตามเคย "และจะพยายามทำงานให้สมกับที่สัญญาไว้ทุก ๆ ข้อ"

"จะให้ดิฉันช่วยทำอะไรบ้าง ดิฉันจะให้ผ้าพันคอสักผืน ถักไว้ช้านานแล้ว ตั้งใจจะให้ตั้งแต่แรกมาถึง แต่นึกกะดาก" ว่าแล้วหล่อนริบลุกขึ้น แต่เขาจับมือไว้ พอหล่อนหันมาก็พบสายตาที่วิงวอนอย่างน่าสงสาร

"รัชนี, กรุณาเถอะ เธอคงไม่รังเกียจถ้าจะให้รูปถ่ายกับพี่สักรูปหนึ่ง พอได้ดูเวลาคิดถึง นะจ๊ะ" เขาอ้อนต่อ หล่อนยิ้มอย่างน่าเอ็นดูให้เขา

"ขอช้าไปเสียแล้ว" หล่อนพูดอย่างมี

เหตุขัดข้อง จนเขาไม่รู้ว่ามาอีท่าไหน เลยทำหน้าคื่น รัชนีหัวเราะกึก แล้วคึงมือหลุดวิ่งออกจากห้องไป ปล่อยให้เขางงอยู่หลายวินาที แต่ก็กลับตีความได้ราง ๆ เพราะเขาจะสงสัยคู่หมั้นของเขาผิดทางไปไม่ได้ จึงเตรียมตัวที่จะทำโทษหล่อนให้สมกับยั่วเขา รัชนีเดินกลับพร้อมกับมีของติดมือมาด้วย หล่อนยิ้มให้เขาอย่างเด็ก ๆ ที่กำลังสนุกกับการเล่นมาใหม่ ๆ พอมาถึงหล่อนวางลงบนมือของเขาที่แบรับอยู่แล้ว และนั่งลงอย่างเดิม

"ยั่วคนเก่งชะมัด" เขาพูดเมื่อได้หยิบผ้าขึ้นพาดไหล่มือหนึ่ง และอีกฝ่ายหนึ่งเปิดรูป "ช่างเขียนให้เสียด้วย เขียนไว้แต่เมื่อไหร่ล่ะนี่?" หันไปถามแล้วกลับมาอ่านอีก "เพื่อนใจของภิสิตในแหลมใหญ่" เขาอ่านดัง ๆ "เธอเขียนมันเมื่อไหร่?" ถามซ้ำอีก รัชนียิ้ม

"ทำไมคะ? คงไม่เขียนเมื่อกี้แน่ ดิฉันเขียนไว้ตั้งแต่วานซืนแน่"

"เขียนแล้วทำไมไม่ให้ ต้องคอยจนพี่ขอ"

"ไม่พูดแต่ปากเลยนะ ภิสิต" หล่อนคุ "ก็ทำไมปากขอเร็วไปล่ะคะ ดิฉันจะเก็บไว้ให้ในวันที่เธอจะลาไป"

"เข้าใจคิดจริง ยอดรัก นี่ถ้าไม่ขอก็คงให้เหมือนกัน" พูดพลางล้วงมือลงในกะเป๋าเสื้อ "นี่ของแลกเปลี่ยน พี่ให้เธอโดยที่เธอไม่ต้องขอเลย แต่คิดว่ามันจะไม่ถูกทิ้งแน่" พูดพลางส่งให้รัชนี ซึ่งเป็นภาพถ่ายครึ่งตัวของเขา ได้เขียนไว้ว่า

"แทนตัวภิสิตนะยอดรัก"

◎ ◎ ◎

การจบวันจบปีจบเดือนได้มีอยู่เนือง ๆ แต่เรื่องของมนุษย์ยังมีอยู่ไม่รู้จบ ใครจบเรื่องลงก็คงทราบเฉพาะว่าผู้นั้นหลับสังขารหมดความรู้ความคิดแล้ว และเราก็เรียกกันว่าตาย เมื่อยังไม่ตาย ก็ยังมีเรื่องอยู่เรื่อย ๆ พฤศจิกายนอันเป็นเดือนวิวาห์ของภิสิต และ รัชนี ได้พ้นไปแล้ว แต่ความรักอันดูดดื่ม ความวางใจความสุข หาได้พ้นเขาทั้งสองไปไม่ ถ้าจะพูดให้ตรงแล้ว จะกลับยิ่งมากขึ้นอีกกะมัง แต่ไม่ใช่เป็นไปอย่างชะนิดที่แยกไม่ออก เป็นนกเขาคู่ ไปไหนไปด้วย เห็นผัวต้องเห็นเมีย เหมือนคู่วิวาห์ใหม่ ๆ อื่น ๆ และพอเก่าเข้าหน่อย ก็จาง จืด ชืด จนเลยหมดเรื่องหมดรส คู่นี้เขาไม่เป็นดังนั้นเลย เขาเป็นคู่รักที่หนักแน่นและคิดการไกลฉันไร บัดนี้เขาก็ยิ่งเป็นคู่ สามี ภริยา ที่มั่นคงในชีวิต อนาคตยิ่งขึ้น

หลังจากการสมรสเพียง ๓ วัน ภิสิต พร้อมด้วยภริยายอดรักของเขาได้เดินทางไปมธุรมาศ ในถิ่นที่เย็นกำเนิดของความรัก คือ ลพบุรี แต่ไม่ได้ไปเปล่า ๆ เขาได้ไปดูนา และดูการงานของเขาด้วย ซึ่งบัดนี้ภิสิตเย็นหัวแรงในการงานทางอาชีพ ทรัพยสมบัติเขาไม่ยอมอยู่เปล่า เย็นสุขโดยปราศจากประโยชน์ เวลาของงาน และก็คือ เย็นเวลาของความสุขด้วย เขาปลื้มปานใดที่เห็นต้นข้าวในนาของเขางดงามเขียวชะอุ่ม ส่งยอดพ้นน้ำต้องลมอยู่ไสว แม้ว่าจะเย็นงานที่ผู้อื่นลงแรงโดยเช่าถือไปทำ ก็ไม่ได้ทำให้เขาริษยาเลยสักนิด

"สิ่งนี้แหละ รัชนี" เขาชี้ลงที่ต้นข้าวในขณะที่พายเรือลำน้อยนั่งมาสองคน เลาะลัดเข้าในทุ่งนา "เย็นยอดโภคทรัพย์ของประเทศ เราจะต้องบำรุงเย็นกสิกร และพ่อค้า ตลอดชีวิต กู้ฐานะกิจการของชาติที่ตกอยู่ในเงื้อมมือของชนต่างด้าว ถ้าคนอย่างเราไม่คิดกู้แล้ว ใครจะทำเล่า การนี้ต้องอาศัยทุน อาศัยวิชา จะคอยให้กรรมกรพื้นเมืองทำไปตามบุญตามกรรมแล้ว อีกสักกี่ร้อยปีจะพ้นตัว แน่ะ ๆ! ดอกบัว เก็บซิ รัชนี ผักบุ้งด้วย เอ้า! พี่จะช่วยเก็บ แหมงามชื่นน้ำดีจริง เก็บสาหร่ายอย่างเมื่อวานไปยำอีกเถอะ อร่อยเหลือเกิน" เขาพูดและหยุดพาย ช่วยภริยาเก็บผัก

"ภิสิต, คิดถึงพี่สุทัศน์เหลือเกิน การเที่ยวเช่นนี้ไม่เคยขาดแกเลย" หล่อนพูดขณะที่สาวสาหร่ายมาแกว่งล้างน้ำ

"ดูเถอะ, พี่ก็คิดถึงเหมือนกัน ชอบกลจริงนะคนเรา ชอบคิดถึงคนที่ไม่อยู่ ที่อยู่แล้วก็ไม่เห็นใครพูดว่าดีใจที่ได้อยู่ด้วยกัน" เขาพูดพลางหัวเราะ เพราะเย็นการล้อรัชนีตรง ๆ

"ชอบรื้อเรื่องมาพูดนัก รู้งี้จะไม่ให้อ่านเลย ที่จริงควรขอบใจเขาเสียอีกที่อุตส่าห์หาโอกาสหน้าน้ำมาเที่ยวทางนี้ทุกปี"

"แล้วใครบอกล่ะว่าพี่ไม่ขอบใจ ขอบใจอยู่ที่เมืองนอกทั้ง ๖—๗ ปีน่ะแหละ"

"พอเถอะค่ะ, แยะแล้ว ขวนค่ำมากเกินไปกว่าจะถึงจะมืด แน่ะภิสิตคะ ดูพระอาทิตย์ซิ งาม—งาม คุณยายเคยพูดว่า สีสังโลกแล้วต้องแดงเข้มอย่างนี้เสมอ" รัชนีพูดพลางชี้มือไปเบื้องหลังของเขา เขาเหลียวดูและชมตามที่หล่อนพูด

"สังทำไมโลก พรุ่งนี้ก็มาอีก" เขาพูดขวาง ๆ แล้ววาดพายหันหัวเรือกลับ "ขัน, คนแก่ ๆ มักจะมีนิยายอะไรมาเล่าให้เด็ก ๆ เข้าใจผิดหลายอย่าง ดูแต่เรื่องกะต่ายในดวงจันทร์นั่นซิ แรกที่เด็ก ๆ ละเชื่อเสียจริง

และเห็นเย็นกะต่ายจริง ๆ แต่เดี๋ยวนี้ดูให้ตาปะทุ ก็ไม่เห็นว่าเหมือนตรงไหน เออรัชนี, ร้องเพลงให้พี่ฟังสักเพลงซิ อากาศดี ๆ ลมพัดรวย ๆ อย่างนี้ ถ้าได้ฟังเพลง จะสนุกขึ้นอีกมาก”

“สายัณห์ตะวันเย็นลงยอแสง เอาไหม? จะได้สมกับความจริง”

“เอา! เอาทั้งนั้น อะไร ๆ ก็ได้” และทันใดนั้น รัชนีก็เริ่มขึ้นตะนาวแปลงด้วยเนื้อที่กล่าวแล้ว หล่อนให้เสียงเยา ๆ และรู้สึกวิเวกหวานซึ้งใจจริง ๆ ภิสิตก็ร้องคลอตามไปด้วย ขบแล้วก็ถูกให้ร้องอื่น ๆ อีก หยุดพูดกันเย็นระยะ ๆ จนถึงบ้านพัก

◎ ◎ ◎

หนึ่งเดือนของมธุรมาศได้ขบลงแล้ว ทั้งสองเดินทางกลับพระนคร รัชนีไปอยู่บ้านสร้างใหม่ของภิสิต ซึ่งอยู่บริเวณเดียวกับเจ้าคุณสุรชิต ฯ บิดาของเขา แต่ตัดบริเวณแบ่งเขตต์ออกเป็นสองบ้าน ต่อจากนั้นไม่กี่วัน ภิสิตก็ลาภริยาของเขาไปดูงานแหลมใหญ่ ซึ่งไม่ได้รับคำทักท้วงจากรัชนีเลย ตรงกันข้าม หล่อนกลับยินดีที่เห็นสามีของหล่อนไม่ลุ่มหลงให้เสียงาน

“พี่จะเร่งรัดทำบ้านให้เสร็จด้วย ถึงหน้าแล้ง เราได้ไปอยู่ด้วยกัน และจะไปอยู่นาน ๆ ก็ได้ เมื่อมีบ้านแล้ว” เขาพูดด้วยความอาลัย “ระหว่างนี้พี่จะไป ๆ มา ๆ เสมอ”

“ดิฉันไม่เดือดร้อนอะไรหรอก ภิสิต” หล่อนตอบและยิ้มปลอบใจเขา “จงไปทำงานให้เย็นสุขเถิด ดิฉันจะรอเธอเสมอ และรอด้วยความซื่อตรง เธออย่าเย็นห่วงเลย ขัดอะไรก็สั่งมานะคะ รัชนีจะจัดส่งไปให้ ไม่ให้เธอลำบาก”

“ยอดรัก, พี่วางใจเธอแล้ว พี่พูดเช่นนั้นไม่ใช่ระแวง แต่ว่าคิดถึงต่างหาก ที่จริงถ้าไม่มีอนาคตไว้คอยท่าอย่างใหญ่โตแล้ว พี่ไม่อยากห่างเธอแม้แต่วินาทีเดียว จริง ๆ อ้าวดู ไม่เชื่อริ งั้นก้อ___”

“ดิฉันไม่ได้บอกสักทีว่าไม่เชื่อ อ่านหนังสือพิมพ์อยู่คนเดียวก่อนเถอะค่ะ ดิฉันจะไปจัดของเดินทางให้” ว่าแล้วหล่อนผลักมือเขา ลุกไปหยิบหนังสือพิมพ์มา “เออ! ทำหน้ายุ่งไปได้ พรุ่งนี้ไปไม่ใช่หรือคะ? ไม่จัดเดี๋ยวนี้แล้วจะทำอะไรทัน”

“งั้นพี่ไปช่วยด้วย จะได้แล้วเร็ว ๆ” พูดพลางเหนี่ยวมือหล่อนพะยุงตัวขึ้นยืน ออกเดินไปพร้อมกัน

การเตรียมตัวไปทำงานที่แหลมใหญ่ของ

ภิสิต ได้ทรายทั่วไปทั้งบ้าน แรก ๆ ก็พวกพี่น้องและคนใช้ แล้วต่อไปจนเข้าหูถึงท่านเจ้าคุณ คุณหญิง ทำให้ท่านแปลกใจอย่างยิ่ง

"ทำไม กลับมาไม่ถึง ๑๐ วัน แล้วจะไปอีก?" เจ้าคุณถามอย่างพิศวง "รัชนีไปด้วย หรือตาเล็กไปคนเดียว"

"แม่วรรณ บอกว่าไปคนเดียวค่ะ" คุณหญิงตอบ "ไม่ดีเลย ใครไม่รู้ก็จะหาว่าเรารักแต่การแต่งงาน" ท่านกล่าวต่อ

"นั่นซิ, อย่างน้อยก็ต้อง ๓ เดือน ไม่ได้การ ไหน, นางจิ๋ว ไปตามตัวพ่อเล็กมาหาข้าหน่อย บอกว่ามีธุระสำคัญให้มาเร็ว!" ท่านสั่งกับเด็กรับใช้ซึ่งนั่งอยู่ข้างประตู และกำลังจะคลานออกไปทำตามสั่ง

ไม่ถึง ๕ นาที ภิสิตก็ค่อย ๆ เดินจดปลายเท้าเข้ามาในห้อง และนั่งลงบนพรมระยะห่างพอสมควร เขามองดูหน้าบิดามารดาอย่างงง

"อ้อ, มาแล้ว" เจ้าคุณทัก ขยับตัวเอนตัวพิงหมอนขวาน ท่าเอกเขนก คุณหญิงมองครึ่งขัน ครึ่งหมั่นไส้ ไปยังลูกคนเล็ก และคอยฟังอารัมภกถาของเจ้าคุณ "ไหนว่าจะเตรียมตัวไปแหลมใหญ่" ท่านเอ่ยต่อไม่มีเสียงดุหรือยินดี "จริงรึ?"

"ครับ, ผมจะไปพรุ่งนี้ คิดจะมากราบเท้าเย็น ๆ" เขาตอบเย็นปกติ

"นั่นหมายความว่ากะไรกันนะ? พ่อไม่เข้าใจ" มีกระแสคุนิด ๆ พร้อมกับลุกขึ้นนั่ง "แต่งงานกับเขายังไม่ทัน ๓ เดือน ก็ด่วนทิ้งเขาไว้ รัชนีไม่น้อยใจทั่วมาถึงผู้ใหญ่หรือ? และถ้าพวกเขารู้เข้า เราก็เสีย แน่ละ เขาต้องรู้" ท่านพูดเอง เออเองเสร็จ พ่อลูกชายมองดูท่านและอมยิ้มตลอดเวลา คอยโอกาสให้ท่านจบ เขาจึงจะพูด

"ไม่ควรทำเช่นนั้นเลย พ่อเล็ก งดเสียเถอะ ให้คนอื่นเขาไปแทนตัวก่อน พอถึงหน้าแล้งถึงค่อยไป เวลานี้ก็ทรายว่ายังไม่มีการงานสำคัญอะไร" คุณหญิงพูดต่อ ลูกชายหัวเราะ แล้วพูด

"ไม่ใช่เย็นความคิดของผมคนเดียวหรอกครับ รัชนีด้วย และไม่มีอะไรที่จะทำให้เธอน้อยใจได้ เพราะเราตกลงกันอย่างมั่นคงที่จะไม่ยอมอยู่เปล่า ต้องการใช้เวลาให้เย็นงานมากที่สุดที่จะมากได้ ไม่เชื่อเรียกเธอมาถามก็ได้" ท่านทั้งสองนิ่งจ้องฟังภิสิตพูดด้วยความรู้สึกแปลก

"ผมจะทำสิ่งใดที่ขัดใจเธอไม่ได้เย็นอันขาด ขอให้คุณพ่อเชื่อเถอะครับ" เขากล่าวต่อ

อย่างมั่นคง

"เออ, ถ้าเย็นอย่างนั้นพ่อก็ไม่ว่าอะไรดอก ที่เรียกมาพูดนี่ก็คิดว่าพ่อเล็กคิดทำไปตามลำพัง พ่อจะต้องห้าม เพราะพ่อไม่อยากให้รัชนีต้องโศกเศร้าเสียใจว่าแต่งงานผิด แต่งกับคนที่ไม่มีหัวใจ" ท่านพูดเสียงอ่อนลงภิสิตยิ้ม

"ไม่มีเลยครับ เราจะไม่มีเวลาขาดหมางกันเลย" เขายืนยันด้วยความมั่นใจ

"ถ้าอย่างนั้นก็ดีแล้ว แต่พ่อขอเตือนว่าอย่าดำริทำสิ่งใดที่อาจเย็นทางเข้าใจผิดกันได้ เขาก็ใจ เราก็ใจ ต่างเย็นมนุษย์เหมือนกัน ให้มีสติดีที่จะปฏิบัติตนต่อลูกเมีย ญาติมิตร และการงาน จงเสมอต้นเสมอปลาย ได้อย่างหนึ่ง เสียอย่างหนึ่ง โดยไม่มีเหตุสมควรแล้วก็ใช้ไม่ได้ ให้พอดี ๆ นั่นแหละจึงจะว่าคนมีปัญญา" ตอนหลังท่านกล่าวเย็นเชิงตักเตือน ภิสิตนิ่งฟังอยู่ด้วยความสงบ เมื่อได้สนทนาไต่ถามการงานกันอยู่ครู่หนึ่ง เห็นว่าท่านหมดข้อติดใจแล้ว เขาก็ลากลับไปบ้าน พบรัชนีกำลังจัดเสื้อผ้าลงกะเป๋าเดินทางอยู่ในห้องแต่งตัวของเขา

"รัชนี!" เขาเรียกเมื่อเยี่ยมประตูพบหล่อน "ทายซิว่าคุณพ่อเรียกพี่ไปทำไม?" แล้วเดินมานั่งลงยนพื้นใกล้รัชนี หล่อนเงยขึ้นยิ้มต้อนรับเย็นอันดี แต่ยังไม่ละจากงาน

"ทายยากกะมังคะ ท่านเรียกไปสั่งงานใช่ไหม?"

"ไม่ถูก ตรงกันข้าม ท่านเรียกไปสั่งให้พักงดการไปแหลมใหญ่ต่างหาก" เขาพูดทำหน้าคล้ายเด็ก ๆ รัชนีหยุดมือ เงยขึ้นมองดูเขาด้วยท่าทางสงสัย

"มีเรื่องติดขัดอะไรหรือคะ ภิสิต?"

"ติดขัดท่าน ไม่ใช่ติดขัดเรา" เขาพูดเล่นสำนวนและหัวเราะอย่างสนุกสนาน แล้วตั้งต้นเล่าข้อโต้ตอบระหว่างท่านผู้ใหญ่กับตนให้ภริยาฟัง รัชนีหน้าเรื่อเพราะนึกขวยเขินต่อความเห็นของผู้ใหญ่ที่ผิดกับใจของหล่อน

"ท่านยังไม่เข้าใจเรื่องของเรา แต่พี่ก็ได้ชี้แจงให้ท่านฟังเป็นที่เข้าใจกันแล้ว" ภิสิตพูดต่อ รัชนียืดกะเป๋าและเลื่อนไปไว้ข้างตู้ ลุกขึ้นยืดตัวบอกว่าเสร็จงาน แล้วหล่อนกลับนั่งลงข้างภิสิต ยกแขนโอบหลังเขาแล้วพูดว่า

"จริงค่ะ ภิสิต ท่านไม่เข้าใจหัวใจของเรา แต่ท่านจะต้องเข้าใจดีขึ้นทุกที ว่าเราไม่ได้แต่งงานกันด้วยความสนุก เราแต่งกันด้วยชีวิต การงานไม่ใช่หรือคะ ภิสิต?" หล่อนพูดด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ซึ่งสามารถจะทำให้

หัวใจของสามีอ่อนเหลวยิ่งกว่าขี้ผึ้งไต้ “เรารักกัน ตกลงกัน อย่างมีสติ เพื่อความเจริญของชีวิตในอนาคต เราไม่ได้คิดว่าชีวิตเป็นของเล่น เพราะของเล่นจะต้องมีเวลาเบื่อหน่าย มีอายุสั้น เปลี่ยนง่าย หน่ายเร็ว”

“เป็นความจริงทุกอย่าง รัชนี และเราก็คิดเช่นนั้น คงไม่มีเวลาเปลี่ยนหัวใจเราให้ผิดไปนะ ยอดรัก” เขาตอบหล่อนด้วยความรักตอบสนองแก่กัน ฉันสามีภริยาที่รักแสนซื่งต่อกัน

“ที่จริง ใจของรัชนีไม่อยากห่างเธอเลยภิสิต” หล่อนกล่าวอย่างละห้อย และโอบหลังเขาแน่นยิ่งขึ้น “อยากอยู่ใกล้เธอ อยากติดตามไปกับเธอทั่วทุกหนทุกแห่ง อยากทำหน้าที่เป็นแม่ ข. อย่างที่เธอเคยชักนิทานเปรียบคราวลพบุรีให้แก่เธอ การนั่งนอนกินอยู่ในความสุขที่พี่ปล่อยให้เธอไปลำบากตรากตรำอยู่ดงอยู่ป่านั้น ไม่ได้ทำให้หัวใจของดิฉันเป็นสุขเลย หัวใจคงติดตามไปอยู่ร่วมกับเธอทุกสิ่งทุกอย่าง” พูดพลางซบศีรษะลงกับหน้าอกของภิสิต ภิสิตก้มลงจุมพิตผมด้วยความเห็นใจ

“พี่ก็ไม่ต่างกับเธอเลย รัชนี” เขากล่าวปลอบด้วยหัวใจสะท้อน

“เธอต้องทำใจให้แข็งนะคะที่รัก ที่ดิฉันพูดมานี้ ไม่ใช่จะชักให้เธอรวน แต่พูดให้เธอเห็นใจ หน่อยเธอจะคิดว่าดิฉันใจดำเห็นแต่ได้ ถ้าไม่ติดขัดว่า ถ้าดิฉันไปด้วย จะทำให้เธอต้องเป็นบ่วงเสียงาน เสียการแล้ว ดิฉันจะต้องไปกับเธอแน่นอน ขอให้เธอรีบทำบ้านให้เสร็จนะคะ แล้วแม่ ข. ของเธอจะต้องไปมีส่วนช่วยการงานให้กับเธอที่นั่น และเราจะใช้ชีวิตของเราให้อยู่ภายในงาน ด้วยความสุขกายสุขใจ”

ที่จริง ออกจะเป็นการแปลกอยู่มากสำหรับคู่วิวาห์ใหม่ ๆ ที่มาเป็นไปดังภิสิตกับรัชนีนาน ๆ เราจะได้พบสักคู่หนึ่งเท่านั้น หรือบางทีจะไม่มีเลย แต่บัดนี้เราพบแล้วเห็นแล้ว เขาไม่ใช่คู่สามีหนุ่มภริยาสาวที่หลงละเลิงอยู่ในโลกียสุขอย่างที่เราเห็นอยู่ชุกชุมเลย แต่ก็ควรอย่าสงสัยว่าเขาจะไม่มีความรักใคร่ดูดดื่มต่อกัน เหมือนคู่อื่น ๆ ไม่ผิดกันเลย หนุ่มสาวผู้ที่เคยตกอยู่ในบ่วงรักจนลืมหูลืมตาไม่ขึ้นฉันใด คู่นี้ก็เช่นเดียวกัน เขารักกันมาก และอำนาจของความรักก็มาก มากจนสามารถบัญชาชีวิตของภิสิตได้อย่างประหลาดเห็นไหม ถ้าไม่ใช่เพราะรัชนียงการเขาด้วยความรักแล้ว ทำไมภิสิตถึงจะทิ้งความสุข

สนุกสนานของบ้านอยู่เมืองสวรรค์คือ พระนคร ไปอยู่ตำแดด ตำฝน ยุกบ่า ผ่าหนามในที่กันดารเช่นนี้เล่า เขาถูกส่งไปด้วยอำนาจความรัก ความรักยั้นหัวใจของเขาให้เข็นรูปการงาน อ้า! อำนาจแห่งมาตุคามนี้แสนมาก และยากที่บุถุชน เสกขบุคคลจะพึงหลีกเลี่ยงพ้นภิสิต ก็ใช้อุตสาหวิริยภาพ ของเขาเพื่อบริหารวางโครงการ อันมุ่งหมายที่จะเข็นของขวัญอันถาวรให้แก่ความรัก ให้แก่ชีวิต เขาไม่ได้คิดอิดหนาระอาใจ หรือท้อถอย แม้แต่นิดเดียว แม้เขาจะแสนเหนื่อยอ่อนหิวโหยมาปานใด ถ้าเขาได้หวนคิดถึงดวงหน้าอันงาม น้ำเสียงที่เพราะซับใจ ของรัชนีผู้ผูกมัดรัดดวงจิตต์ของเขาคนเดียวในโลกแล้ว ความเหน็ดเหนื่อยอ่อนหิว จะหายไปจากเขาเหมือนได้ดื่มทิพโยสถในทันที "หัวใจของเรา อยู่เหนือชีวิตของเรา" ที่เข็นคำปฏิญาณของเขาเมื่อ ๔ ปีมาแล้ว แต่มันยังหาเลื่อนไปจากความมั่นหมายของเขาไม่ เขายากยั่นด้วยการเรียน และการงาน เพื่ออะไร แม้ใครจะทายไม่ถูก เขาก็บอกได้ทันทีว่า "เพื่อความรัก" ความรักอันเดียวยงการให้เขาดำเนินชีวิต ซึ่งก็คล้ายกับที่นักเขียนฝรั่งผู้หนึ่งกล่าวว่า "เราผู้ชายมีชีวิตเพื่อผู้หญิง"

วันที่ ๑๐ ธันว์ เย็นวันที่สยามประเทศถึงพร้อมแล้วด้วยลาภอันประเสริฐสุด สยามได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญ โดยพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันล้ำเลิศ เราชาวสยามทั่วรัฐอาณาจักร จะยังต้องการสิ่งใดอีกให้เกินกว่ารัฐธรรมนูญ อ้า รัฐธรรมนูญ ซึ่งประชาชนชาวสยามปองหวังตั้งตาชมอยู่นั้น ได้ปรากฏแล้วด้วยความงดงามน่ารัก น่าสงวน สมที่เย็นของขวัญอันประเสริฐ และวัฒนากาลนานนับร้อยร้อยปี สยามถึงแล้วด้วยความสุข ความปรารถนา ดวงวิญญาณทุก ๆ ดวงของชาวไทยร่วมประเทศชาติ กำลังรินเริงบันเทิงใจ น้อมดวงจิตต์ กาย วาจา เปล่งเสียงชโย! ต้อนรับรัฐธรรมนูญ และน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายชัยมงคล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันเย็นที่รักเคารพสักการบูชายิ่ง ขอพระองค์ทรงพระเจริญในสิริราชสมบัติรัฐสีมาอาณาจักรสยาม ด้วยพระพุทธพิธยวรพร ๔ ประการ เพื่อได้พระราชทานบุญญาบารมี เย็นที่ปกเกล้าปกกระหม่อมสมานฉันท์ไมตรีแห่งราชอาณาจักรและประชาชนให้แนบแน่นด้วยสามัคคิธรรม ยั่งยืนวัฒนานาน

นับยิ่งพันขึ้ และบัดนี้เรากำลังตระเตรียมการอยู่หลายอย่าง เตรียมที่จะฉลองรัฐธรรมนูญ เตรียมที่จะบริหารภาระกิจของประเทศให้สมแก่สภาพ

บรรดาประชาชนผู้ตื่นแล้วทั้งหลาย มิได้หยุดคิดที่จะช่วยชาติในยามสำคัญเช่นนี้ ต่างพยายามแสวงหาหนทางที่จะฉวยโอกาสเพื่อการงาน ตามสมควรแก่ฐานะแห่งสติปัญญาและทุนทรัพย์ ไม่มีการหยุดนิ่งแย่งสันปั้นเหล่าเป็นพวกเขา พวกเรา ดุจกาลก่อน ต่างรู้จักหน้าที่ของตนดีแล้วว่า ตนต้องมีส่วนได้ส่วนเสีย รับผิดชอบในความสุขทุกข์มั่งคั่งอัตคัดของชาติประเทศอยู่ด้วยกันทุกคน และกำลังมองเห็นฐานะอันคลอนแคลนของประเทศอยู่ด้วยดี ฉะนี้แล้วจะมีใครอีกที่นั่งคิดเห็นแก่ตัวโดยฉะเพาะ และท้อถอยเกียจคร้าน กลัวยากกาย ลำยากใจ ต่อกิจการที่จะบริหารโภคทรัพย์ให้แก่อาณาจักรของตน ภิสิตคนหนึ่งละที่เขาได้เตรียมตัวตั้งปรารถนามาแล้วด้วยความยากบันจริง ตั้ง ๘ ปี และเมื่อวิถีได้เปิดโอกาสให้เช่นนี้แล้ว เขาหรือจะไม่ยินดี และจะไม่ริบฉวยโอกาสลงมือกระทำร่วมมือกับเพื่อนร่วมชาติผู้รักชาติจริงทั้งหลาย อ้า! บริษัทและสมาคมอันเป็นคุณประโยชน์ยิ่งของชาติได้ถือกำเนิดมาข้างแล้ว และยังจะต้องมีต่อไป ๆ จนโภคามหาศาลของสยามจะหมดสิ้น ภิสิตของเราเขาก็ได้โอกาสอันดีแล้ว ทั้งกำลังวิชาที่เล่าเรียนมา กำลังพวกพ้อง กำลังทรัพย์เขาได้จองหุ้นบริษัทต่าง ๆ ที่ตั้งใหม่ไว้ทุกบริษัท และพยายามรวบรวมพวกพ้อง ญาติมิตรผู้สมควรก่อร่างสร้างโครงงานเป็นบริษัทอุตสาหกรรมขึ้นอีกบริษัทหนึ่ง ซึ่งไม่มีใครจะเห็นว่าเป็นความคิดเสีย ต่างยื่นมือเข้าช่วยทั้งกำลังตัวและกำลังทรัพย์ พวกของเขาที่เกี่ยวพันกันในหมู่ญาติของภิสิตและรัชนี ต่างยอมสละลาจากราชการมาประกอบงานร่วมแรงกับภิสิตแล้วเป็นอันมาก อ้า! บริษัท "อุตสาหกรรม" กำลังเป็นรูปโครงขึ้นแล้วด้วยความสามารถของชาวไทยหนุ่มผู้มีสามัคคีธรรมประจำดวงกมล และไม่ทำให้ภิสิตหรือพวกพ้องรู้สึกเหน็ดเหนื่อย เบื่อหน่ายต่องานมาก ตรงกันข้าม หัวใจของเหล่าเขากลับชุ่มชื่นเบิกบาน และฝันเห็นความสมบูรณ์พูนสุขให้แก่ประเทศอันเป็นที่รักในอนาคตกาลอย่างเพลิดเพลิน เขาอยากเห็นประเทศมีงานทำ ชนร่วมชาติใช้มือ ใช้สมอง และทรัพยสินเป็นการงาน ใช้ชีวิตแต่เกิดจนอวสาน เพื่อชาติ

ส่วนรัชนีก็มีความคิดดุจเดียวกับสามี ยิ่งได้เห็นสามีมีงานมากเพียงไร ใจหล่อนก็ยิ่งเย็นสุข หล่อนไม่เคยสงสัยว่าความแหนงหน่ายคลายรัก อันเย็นศัตรูร้ายกาจของสามีภริยาจะบังเกิดขึ้น หล่อนยังคงมีหัวใจแน่วแน่ซื่อสัตย์ต่อภิสดุจชีวิต อายุวิวาห์ที่เริ่มต้นเมื่อแรกอย่างไร บัดนี้แม้ล่วงมาแล้วเกือบขวบปี ก็ยังมิได้เสื่อมคลาย หล่อนยังจำน้ำคำอันแรกของเขาที่กล่าวในวันวิวาห์ขณะที่อยู่ด้วยกันในห้องหอได้ดี เขาพูดว่า "ยอดรักของภิสต ต่อไปเราจะใช้ชีวิตด้วยกฎธรรมดาของเรา เพื่อกันและกัน" ฉะนั้นเขาจะทำสิ่งใด หล่อนเข้าใจด้วยความเชื่อถือว่าเขาทำเพื่อหล่อน และหล่อนก็จะต้องทำเพื่อเขา หล่อนมิได้เพิกเฉยในหน้าที่ของภริยา หล่อนเย็น แม่ ข. ของเขาจริง ๆ สิ่งใดที่รัชนีสามารถทำได้แล้ว หล่อนจะต้องแย่งมาทำมาเรียนเสียอย่างตั้งใจ มิให้เขามีเวลาเสียใจว่าหล่อนไม่เย็นคู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข เห็นได้ดีในเมื่อบ้านในแหลมใหญ่เสร็จเรียบร้อย รัชนีมิได้เปลี่ยนความตั้งใจ หล่อนริบออกมาอยู่มาช่วยควบคุมงาน มาปฏิบัติเขาให้มีมานะที่จะยากยั่นไม่รู้ถอย หล่อนไม่เคยหวนอาลัยถึงความสุขในอดีต หล่อนเย็นสุขแล้วที่ได้มีชีวิตกินอยู่ดุจเดียวกับสามี และภิสตก็วางใจในความสามารถของภริยา แม้เขาจะเจ็บป่วยหรือมีกิจจากไปเสีย ก็เชื่อว่ากิจการของเขาวางรูปโครงไว้แล้วนั้น จะไม่เสื่อมทราม ฉะนั้นเขาจึงกล้าคิดการใหญ่โตต่อไป คือ คิดตั้งบริษัทอุตสาหกรรมขึ้น มีสำนักงานใหญ่ทำการติดต่อกับบริษัทอื่น ๆ อยู่กรุงเทพฯ ตัวเขาต้องวิ่งไปวิ่งมา ดูงานส่วนตัว ทั้งการสวนและการนา และกิจการให้แก่บริษัท ใช้เวลาสมองชีวิตดุจเครื่องจักร ซึ่งมีความรักเย็นน้ำมันหยอดเครื่องอยู่บริบูรณ์ รัชนีไม่ระแวงหัวใจเขาฉันใด ภิสตก็ไม่มีใจระแวงหล่อนฉันนั้น บางคราวเขาต้องทำงานมาก จนไม่มีโอกาสวิสาสะพูดจากับรัชนี และมารู้สึกตัวขึ้น เขามักตกใจ ระคนเสียใจ อย่างลึก ซึ่งที่เขาละเลยหล่อน ไม่สมกับความรักที่เขามีอยู่

"รัชนี! พี่เสียใจมาก ที่หมู่นี้งานมากจนไม่ค่อยได้อยู่กับเธอ" ภิสตกล่าวออกมาอย่างจริงใจ ในวันหนึ่งที่เขากลับจากกรุงเทพฯ มาแหลมใหญ่ และเป็นโอกาสที่ว่างให้เขากลับคิดถึงความสุขในความรัก รัชนียิ้มอย่างน่ารัก

"อย่าค่ะ, อย่าพูดว่าเสียใจ ภิสต เธอทำถูกแล้ว เธอไม่ได้บกพร่องอะไรเลย ชีวิต

ของเราเย็นของกันและกันนะคะ เธออย่าลืม” หล่อนตอบชัดคำ “และเมื่อเธอทำงาน รัชนีก็ต้องทำงานด้วยเหมือนกัน ความรักของเราจะไม่มีเวลาหมดหรอก ภิสิต แต่เวลาของการงานนั้น จะหยุดไว้ไม่ได้เลย แม้แต่วินาทีเดียว เธอใช้เวลาอย่างไร ดิฉันก็ต้องเย็นอย่างนั้น”

นี่หรือเย็นคำสนองของภริยาที่รักสามีจริง ฟังแล้วก็น่าสงสัย แต่ภิสิตเขาปลื้มและพูนเพิ่มความรักยิ่งขึ้น

“พี่รู้จักหัวใจเธอดี แต่พี่พูดสำหรับหน้าที่ของพี่ดูราวกับเพิกเฉย จึงได้รู้สึกเสียใจ ดีแล้วยอดรัก พี่จะไม่มีเวลาเสียใจอีกต่อไป”

“เธอจะมาอยู่กี่วันคะ คราวนี้”

“อ้อ, พี่ลืมบอกไป” เขาถูกถามเลยแสดงกิริยาว่านึกสิ่งที่ลืมได้ “ลืมบอกคำสั่งของท่านผู้ใหญ่ ท่านนัดให้พี่มาคอยอยู่ที่นี่อีกสามวัน ท่านจะยกทัพใหญ่มาเยี่ยมเรา” แล้วเขาหัวเราะ “ท่านกลับพี่จึงจะไปดูงานที่อื่นบ้าง แต่คิดว่าต้องได้อยู่กับเธอไม่น้อยกว่าสองสัปดาห์”

“ใครคะ เจ้าคุณกับคุณพี่ของเธอหรือ?”

“เจ้าคุณพ่อที่อุตตรดิตถ์ด้วย เวลานี้กำลังมาพักอยู่กับคุณใหญ่ มาหมดละ คุณพระ คุณหลวงคำริ ฯ สุทัศน์ ผู้หญิงก็มาๆ เย็นคู่ๆ ทีเดียว ดูเหมือนตั้งใจจะมาขับของที่สร้างสวนใกล้ๆ กับเราด้วย”

“อ้อ, นั่นคุณพ่อเข้ามากรุงเทพ ฯ ริ?” หล่อนพูดอย่างดีใจ

“ก็เข้ามาประชุมตั้งบริษัทไงล่ะ คุณหญิงนวลก็มา สุทัศน์คงไปเล่าเรื่องแหลมใหญ่ให้ฟัง ดูตื่นเต้นอยากมาดู ซักถามพี่ใหญ่ว่ากี่ชั่วโมง ลงสถานีไหน?” เขาเล่าแล้วก็หัวเราะอย่างร่าเริง

“โธ่! ท่านไม่เคยเหยียบดินบ้านอื่นเลยนี่นา” หล่อนทำเสียงเห็นใจ “แต่เอ๊ะ ถ้ายายนวลมาด้วย” ตอนนี้หล่อนเปลี่ยนเสียง

“ช่างเถอะ รัชนี แกจะมาทำอะไรเรา ที่จริงกับพี่ดูดีมาก พูดถึงเธอก็ดีๆ”

“แน่ละค่ะ แกคงไม่โง่ถึงกับจะนินทาเมียให้ผัวฟังหรอก และคนนี้เจ้าพิษอย่างร้ายแรง จนพวกเราเข้าหน้าคุณพ่อไม่ติด” รัชนีกล่าวอย่างน้อยใจ

“ไม่เอา รัชนี อย่าพูด—อย่าพูด ท่านก็ท่าน เราก็เรา ความสุขคนละอันแล้ว”

ตอนนี้รัชนีต้องบ้องกันตัวอย่างแรง เพราะภิสิตใช้วิธีปลอยเธอเกินสมควร แล้วภิสิตพูดต่อเย็นการงาน

"อีกอย่างหนึ่ง เวลานี้พี่สังเกตดูในคราวมาประชุมคราวนี้ เห็นมีความตั้งใจดีต่องานของเราจริง ๆ ถึงกับออกปากพูดว่า ท่านไม่อยากเห็นพี่น้องลูกหลานอยู่เปล่า"

ต่อมาตามกำหนด คณะญาติทั้งสองฝ่ายของภิสิตก็ได้มาถึงแหลมใหญ่ ต่างได้รับความชุ่มชื่นจากสถานที่ และการต้อนรับของเจ้าของบ้านเต็มที่ เจ้าพระยาสุรชิต ฯ กับพระยาวิเศษ ฯ ยิดารัชนี ได้เห็นกิจการที่ลูกได้ลงแรงสร้างสรรไว้นั้นแล้ว ต่างปลื้มใจ แม้พระยาวิเศษ ฯ จะเคยเสียใจมาบ้างที่ได้ลูกเขยคนเล็ก คือ ภิสิตผู้ไม่ชอบทำราชการ พอหวังเย็นขุนนาง เชิดหน้าชูตา แต่เวลานี้ความเสียใจเหล่านั้นได้เลื่อนไปจากดวงใจของท่านแล้ว กลับมองเห็นคุณประโยชน์และมูลค่าของชีวิตมนุษย์เด่นชัด ท่านดีใจ ปลื้มเปรมจนเหลือที่จะกล่าวได้ แม้คุณหญิงนวลแม่เลี้ยงผู้ไม่ถูกชาตากับรัชนีก็ไม่วายนึกชมเชยวาสนาของบุตรเลี้ยง และก็ชำเลืองคิดไปวาดชีวิตให้แก่บุตรของตน ซึ่งมันหมายจะให้ได้อย่างรัชนีหรือยิ่งกว่า

"เราต้องช่วยเขาจนหมดตัว เจ้าคุณ ช่วยลูก ช่วยชาติ" เจ้าคุณสุรชิต ฯ กล่าวด้วยน้ำเสียงปลาบปลื้ม "เขาคิดถูก คิดดี ซึ่งพวกเราไม่เคยคิดว่าจะทำ น่าเสียดายที่ปล่อยเวลาของเราตั้งแต่หนุ่มจนแก่ไว้เปล่า ๆ มัวแต่เพลินใจอยู่กับกองเงิน กองทอง ใช้แรงคนอื่น อาศัยคนอื่น จนจะตายแล้วถึงได้รู้สึก"

"จริงครับ, ผมเห็นด้วย" เจ้าคุณวิเศษ ฯ ตอบคล้อยตามด้วยใจจริง "ถ้าคนมี ๆ อย่างเราไม่คิดทำ นั่งงอมือ งอเท้าอยู่อย่างพวกเราแก่ ๆ แล้ว ใครอีกเล่าครับจะทำ คิดแล้วน่าอิจฉาเด็ก ๆ พวกนี้ที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง" พูดพร้อมกับหัวเราะ และมองดูหนุ่มสาว ลูกหลาน "เพราะพวกเรานี่แหละที่ทำให้บ้านเมืองก้าวหน้าไม่ค่อยรอด และก็สะใจแล้วที่เกือบ ๆ ต้องลงนอนให้ต่างชาติเขาเย้ยได้ แต่พวกนี้" ท่านชี้ลูกหลาน "จะช่วยแก้หน้า ยู่ย่า ตายาย ของเขา ไม่ไหว, คิดถึงความหลังแล้วทำให้ใจไม่ดี"

"ก็อย่าคิดซิ เจ้าคุณ คิดมันไปข้างหน้า คิดถึงความมีชัย ที่ลูกหลานเราจะเป็นผู้ได้อ้ายพวกเรามันจวนเจียนจวนขยอยู่แล้ว มีหน้าที่อย่างเดียวที่เหลือไว้ให้เรา คือ หนุนให้เขาทำงาน อย่าไปรั้งให้เขาชิเกียจ"

"ครับ ๆ, แน่ละ ผมไม่รั้งใครอีกละ"

"จริงทีเดียว แต่พวกลูก ๆ ของเรา เขากลับตัวได้ทันสมัย กินง่าย นอนง่าย ผิดกับ

เราเมื่อรุ่น ๆ เขา มากนะเจ้าคุณ”

“รุ่นเจ้าคุณน่ะ ยังไกลไป” หลวงประสิทธิศัลยเวท นายแพทย์ ซึ่งขณะนี้ได้ลาออกจากราชการ มาร่วมกำลังให้แก่อุตสาหกรรมของบริษัทด้วยผู้หนึ่งแล้ว เขาได้ออกมาเยี่ยมสวนของภิสิตด้วย กล่าวขึ้นในฐานผู้สนิท “รุ่นผมนี่แหละ ยังมีชีวิตโอ่อ่าพอดูอยู่เหมือนกัน”

“รุ่นแกกับรุ่นกันน่ะ มันรุ่นเดียวกันแหละ” พระนิติกร ฯ ลูกเขยคนโตของพระยาวิเศษ ฯ เสริม “แต่ยังกลับตัวทัน แม้ไม่มากก็สอนให้ผีนใจได้”

“แต่พวกพ่อไม่ได้ละมัง” เจ้าคุณวิเศษ ฯ พูดแล้วฮา จนพวกลูกหลานพลอยเฮฮาไปด้วย

“ก็ไม่ควรแล้วนี่ครับ มาอย่างไรก็ไปอย่างนั้นดีกว่า” หลวงประสิทธิ ฯ พูด

“อ้อ, นั่นแปลว่าพวกเรา เจ้าคุณ มันแก่เกินกาลไปแล้ว เด็ก ๆ เขาไม่ต้องการให้เราเข้ายุ่มย่ามกับเขา” แล้วต่างก็หัวเราะด้วยความขัน

“มันก็จริงของเขานี่ครับ” เจ้าคุณสุรชิต ฯ พูด “เดินเหินคิดอ่านไม่คล่องเหมือนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็ซักเกะกะเปล่า ๆ นั่งดูเขาดีกว่า ผมจะมาปลูกบ้านต่อบ้านภิสิต สักหลังได้มาอยู่ตากอากาศเพลิน ๆ ไปกับงานของเขา ถึงช่วยทำไม่ได้ ก็ช่วยพูด ช่วยทัก”

“ผมก็คิด ๆ อยู่ แต่ทางอุตตรดิตถ์ ถึงไม่ค่อยได้”

“ก็ไป ๆ มา ๆ ซิครับ ไม่ใช่มาอยู่เลย ทางกรุงเทพ ฯ ของผมก็เหมือนกัน แต่หมู่นี้ค่อยสบายหน่อย แบ่งให้ลูกเขาทำกันไปเบื้นส่วน ๆ แล้ว ผมดีกว่าเจ้าคุณ เพราะภิสิตเบื้นคนเล็กที่สุด ยังแต่หลาน ๆ พ่อแม่เขามิไม่ค่อยกังวลนัก”

“เออ, ไหนว่าจะสร้างสวนกันที่นี่ทั้งหมดไงล่ะ?” เจ้าคุณวิเศษ ฯ ถามแล้วมองดูเด็ก ๆ “พี่ ๆ รัชนีก็ยกกองมาหมด”

“ครับ, เขาจะมาดูที่กันคราวนี้ละ แต่การมาอยู่มาก ๆ เบื้นพวกเดียวกันน่ะดี คงไม่ทำให้การงานทางอื่นเสียหรอก ไม่เห็นภิสิตหรือทางนี้เขามอบให้แม่รัชนีจัดแจง แล้วเขาเองแบ่งเวลาไปทำงานทางอื่นช่วยพวกพี่น้องได้ดี ๆ”

“ลาออกกันหมดแล้วอย่างนี้ได้ช่วยกันเต็มที่” พระยาพินิจธนการ บุตรเขยคนโตของเจ้าคุณสุรชิต ฯ สามีคุณจิตต์พูด

“คุณพี่ ผมต้องมอบให้ประจำกรุงเทพ ฯ” ภิสิตพูด

"นั่นน่ะ! แน่ละ แต่ไม่ใช่พี่พูดฉะเพาะตัวพี่ และพี่ก็คงไม่ต้องผูกมัดติดสำนักงานเกินไปไม่ใช่หรือ?"

"เอาเถอะ, พวกเราช่วยกันทำงานไปเถอะลูก พ่อแม่จะได้ตายอย่างเย็นสุข"

"วางใจพวกผมเถอะครับ จะไม่มีเหลวแน่" ภิสิตตอบมั่นคง "และผมเชื่อว่านอกจากพวกเราพี่น้อง ละราชการมาขยันงานทางนี้อย่างนี้แล้ว ในอีก ๕ ปีเย็นอย่างช้า พวกหนุ่มรุ่น ๆ เรา ที่มีหลักทรัพย์ดี ได้ผ่านการศึกษามองเห็นค่าของชีวิตโดยถ่องแท้แล้วอีกมากมาย จะต้องหันหน้ามาขยันงานอย่างนี้ร่วมกับเราเย็นแน่"

"จริงทีเดียว ภิสิต" หลวงทรง ฯ ส่งเสริม "กันได้ยินพูดกันอยู่มาก รู้สึกดีใจ ขอให้ความคิดที่เพิ่งงอกงามขึ้นใน สมอง พวกเราหนุ่ม ๆ นี้จงเย็นผลเถอะ ชาติประเทศของเราจะได้รับผลบริหารเต็มที่ กันดีใจจริง ๆ"

"ผลของการคิดผิดของพวกหนุ่ม ให้โทษมากจริง ๆ" พระนิติกร ฯ พูดคล้ายรำพึง จนผู้ฟังบางคนสงสัยความหมาย

"คิดผิดอย่างไร?" หลวงประสิทธิ์ ฯ ผู้ที่ไม่เข้าใจ ถาม

"ผิดอย่างไร ผิดที่ชอบทำราชการ คอยเงินเดือนของรัฐบาลเลี้ยงชีวิตซิ" คุณพระตอบ "และไม่ใช่กะจุกเดียวแต่ในกรุงเทพ ฯ หัวเมืองก็เหมือนกัน แม้ที่สุด พ่อแม่ปู่ตาทำนาทำสวน มาตลอดหลายชั่วคน เด็กหนุ่ม ๆ กลับเห็นว่างานของบรรพบุรุษเย็นงานต่ำต้อย อุตส่าห์เลือกสน พอได้เย็นเสมียนเอาชื่อไว้ว่าได้รับราชการจนได้ แกได้อยู่หัวเมืองมาแล้ว ไม่เห็นบ้างหรือ?"

"ถูก ๆ, พระนิติกร ฯ พูดถูก ฉันอยู่อุตตรดิตถ์ได้เห็นดี และก็ได้รับความนิยมกันจริงด้วย นี่ซิ งานของชาติที่ควรบำรุงถึงได้ตกอับ ไปติดกับชาวต่างถิ่นเสียมาก ก็เพราะพวกเราหลงผิด" เจ้าคุณวิเศษ ฯ พูด

"แต่ต่อนี้ไปฐานะของชาวกสิกรกรรมกรจะดีขึ้น" พระยาพินิจ ฯ ยืนยัน "เพราะพวกมั่งมีลูกขุนนางใหญ่ ๆ โต ๆ ผู้ได้รับการศึกษาสูง กลับนิยมทางนี้กันแล้วโดยมาก นิสสัยของคนไทยต้องการเอาอย่างคนใหญ่ ๆ โต ๆ"

"จริง ๆ" เจ้าคุณสุรชิต ฯ รับรอง "และก็สมควรแล้วที่พวกเราจะนำทางปลุกใจให้เพื่อนไทยเราเลื่อมใสงานเช่นนี้ อย่าถือตัวเย็นอันขาด"

"แน่ละครับ คุณพ่อ ถ้าเราถือตัวแล้วเราจะทำงานนี้ไม่ได้เลย สำหรับผม ๆ รู้สึก

ว่าคนงานของผม นับแต่กุลีขึ้นมา ทุก ๆ คน เป็นเพื่อน นอกจากค่าจ้างแรงแล้ว ผมกับรัชนียังเอื้อเฟื้อเขาเหล่านั้นไม่ต่างกับตนเอง”

“นั่น ๆ, ดีทีเดียว พ่อเลื่อมใส” แล้วท่านหันไปทางสะใภ้คนเล็ก มองดูด้วยสายตาที่ยกย่อง “รัชนีต้องทำงานนี้ได้ดี เพราะเป็นหมอ” กล่าวเป็นเชิงล้อ รัชนียิ้มมองสบตาสามีที่กำลังยิ้มอยู่แล้ว

“นั่นซิครับ, เจ้าคุณไม่รู้เรื่องเดิมของรัชนีกับภิสิต” หลวงทรง ฯ ขยับเรื่องเพราะนึกสนุกพอถูกน้องสาวค้อน และภิสิตกะแอม เลยหยุดอมยิ้ม

“ทำไมล่ะ มีเรื่องเดิมที่เกี่ยวกับหมอด้วยหรือ ?” เจ้าคุณสุรชิต ฯ ถาม ผู้ที่ไม่รู้เรื่องตั้งใจฟัง คุณใหญ่อมยิ้ม

“มากทีเดียว ถ้าผมเล่าก็ต้องใช้เวลาตลอดคืน ไม่ได้นอนกัน” หลวงทรง ฯ ออกตัว ภิสิตเอื้อมมือตีหลังจนสะดุ้ง “อ้าว! ประทุษร้ายร่างกาย”

“หนอย, พ่อหมอกฎหมาย คุณพ่ออย่าเชื่อสุทัศน์ครับ เขากำลังกุแล้ว เรื่องไม่ยาวอะไรเลย ผมจะเล่าให้ฟัง” เขายิ้มแล้วมองดูภริยา

“ย่ะ, กันช่างกุ” หลวงทรง ฯ ย้อน แล้วนั่งทำหน้าล้อน้องสาว น้องเขย

“เอ้า, ว่าไป อยากฟังจริง เจ้าคุณคงไม่รู้เรื่องเขาเลย”

“ครับ, ผมไม่รู้อะไร” เจ้าคุณวิเศษ ฯ รับรอง

“คือครับ ผมไปเรียนกสิกรรมและอะไร ๆ ก็เพราะรัชนี และรัชนีเธอก็เรียนหมอเพราะผม เราตกลงกันไว้ เท่านั้นแหละ”

“กันกลุ้มใจจริง ภิสิต” หลวงทรง ฯ พูดแล้วหัวเราะงอ และลุกขึ้นไปยืนเสียที่ระเบียง

“กลุ้มอะไร กันปิดหรือแกว่า ?”

“ไม่ปิดหรอก แต่ช่างย่อความดีมาก” เขาตอบโดยไม่หันมามอง

“แน่ละ, ใครจะไปนั่งคิดประดิษฐ์เล่าเหมือนแก”

“อือ ๆ เข้าใจ ๆ” เจ้าคุณสุรชิต ฯ พูดอย่างพลอยสนุกด้วย “นั่นซิ มาอยู่ไม่ถึง ๓ วัน ก็รู้เรื่อง ก็สงสัยอยู่ว่าคงมีอะไรมาก่อน แต่ไม่เคยคิดถึงเรื่องการเรียน”

“เรื่องเขาพิสดาร ถ้าใต้เท้ารู้ละเอียดจะต้อง___” หลวงทรง ฯ พูดค้าง เพราะภิสิตขัดด้วยสายตาและพูดต่อเสียเอง

“แต่ไม่เห็นจำเป็นรู้หรอกครับ คุณพ่อ

ผมต้องการมีชีวิตอย่างกสิกรก็จำเป็นที่รัชนีจะต้องเตรียมตัวไว้ช่วยให้ถูกลักษณะ”

“ถูกเรื่องกันทีเดียว นี่หากว่ารัชนีไปเรียนกฎหมายเสียก็คงไม่ได้นำวิชากฎหมายมาใช้กับงานนี้ได้อย่างนี้” เจ้าคุณวิเศษฯ กล่าวด้วยความพอใจ รัชนีหน้าเรื่อด้วยโลหิตเพราะนึกละอายความคิดที่ผ่านมาแล้ว และทันที หล่อนกลับยิ้มแย้มขบขันตนเองได้อย่างดี และพูดว่า

“แต่ถ้าดิฉันเรียนกฎหมาย ภิสิตก็จะไม่แต่งงานกับดิฉันอีกนะแหละค่ะ”

“อ๊ะ! ใครบอกเธอรัชนี?” ภิสิตโต้ทันทีด้วยความตกใจ

“ก็เธอเคยพูดนี่คะ ภิสิต ว่าเธอต้องการแต่งงานกับคนที่เรียนหมอหรือนางพยาบาล” หล่อนเถียง “เธอลืมแล้วหรือทิลพยุริไง”

“นั่นๆ กำลังขยายแล้ว ปลาหมอตายเพราะปาก” หลวงทรงฯ ขับภิสิตและรัชนีหัวเราะ คนอื่นๆ ก็พลอยเห็นขันไปด้วย

“อ้อ! เรื่องของเขามีน่าสนุก” พระยาพินิจฯ กล่าวแล้วยิ้มๆ

“เธอเข้าใจผิด พี่พูดเช่นนั้นเพื่ออะไรและก็เพียงแต่ชักตัวอย่างเท่านั้น ว่าโครงการมุ่งเช่นนั้น แต่พี่ก็ได้บอกแล้วว่า โครงการล้มได้เพราะกฎธรรมดา”

“งั้นก็ยกฟ้องได้ค่ะภิสิต ไม่เอาละดิฉันจะไปดูงาน” ว่าแล้วหล่อนออกจากชุมนุมญาติไปดูงานเลี้ยงไก่และสวน ซึ่งเป็นธุระของหล่อน แล้วกลับขึ้นบ้านจัดอาหาร พวกที่นั่งอยู่ก็ลงตามไปเที่ยวเก็บผัก และชมการงาน

“นี่ความสามารถของรัชนี” ภิสิตชี้ให้ดูความงามของผักที่กำลังทรงผล เช่น พริกแตง มะเขือ ผักเผือกต่างๆ พันธุ์ “เธอทำได้ดีเข้าใจเร็ว และใช้ความพากเพียรไม่ละลดตำราของผมมีเท่าไร ๆ งัดออกมาเรียนหมด อะไรไม่เข้าใจก็ซักถาม”

“นั่นแน่ะ เขากำลังนินทาคุณอยู่ มาแอบฟังด้วย” หลวงประสิทธิ์ฯ ล้อ

“ไม่ได้แอบ ดิฉันเข้าไปอยู่ในโน้น ก็อยากพูดให้ได้ยินทำไมล่า”

“งั้นผมขอลงโทษตัวเองด้วยการล้างผักนี้แล้วส่งให้แม่ครัว”

“ช่างเถอะค่ะ ดิฉันจัดการได้” รัชนีพูดแล้วริบแย่งกะเช้าผักมาจากมือหลวงประสิทธิ์ฯ “คุณหลวงท่าจะหิวเข้าแล้ว” ตอนหลังหล่อนล้อ

“อนิจจา! ท้องผมนี่ช่างหิวเร็วจริง แต่เห็นจะเป็นเพราะสวนผักของคุณ” คุณหลวง

พูดเสียงละห้อยยกมือขึ้นลูบหลัง “เพิ่งผ่านของว่างมาไม่ถึงครึ่งชั่วโมง”

เมื่อพวกพ้องซึ่งมาเที่ยวได้พักอยู่ ๗ วัน กลับแล้ว คงค้างอยู่แต่หลวงทรง ๆ เพราะเขานัดไว้กับภิสิตว่าจะเดินทางไปต่างจังหวัดทางใต้เพื่อดูการงานด้วยกัน ภิสิตเตรียมตัวที่จะไปต่อไปตามที่กำหนดไว้เขารู้สึกสงสารรัชนีจับใจ เพราะการชุมนุมพรักพร้อมด้วยวงศ์ญาติ ทำให้หล่อนชุ่มชื่นเบิกบานคลายเหงานั้นได้สิ้นสุดลงด้วยการกลับหมด และเดี๋ยวนี้เขาก็ต้องจากไปอีก เขากลัวหล่อนจะหงอยมาก แต่เย็นความจำเย็นโดยแท้ที่งานต้องการตัวเขา ๆ ไปเพื่อการงานก็เย็นสิ่งประสงค์ของรัชนี อ้า “หัวใจอยู่เหนือชีวิต” นี่แหละเย็นยทัญญูตียังคับเขายิ่งกว่าสิ่งใด ๆ หัวใจคือความรัก และความรักที่ได้ก่อกำหนดขึ้นด้วยการงาน

“หน้าเธอเศร้าภิสิต” รัชนีทักเขาในคืนก่อนการเดินทาง ขณะที่ทั้งสองนั่งอยู่ด้วยกันในห้องทำงานหนังสือ ภิสิตยิ้มตอบคำพูดของหล่อนอย่างเศร้า “มีเรื่องอะไรหรือคะ” หล่อนขยับแขนเขาเขย่าเบา ๆ มีอาการร้อนรน

“เปล่ายอดรัก ไม่ร้ายแรงเลย พี่กำลังคิดว่าเธอจะเหงา” เขาพูดจริงพลางโอบกายหล่อนไว้ด้วยความหวงแหน “พี่กับสุทัศน์จะไปเสียอีกพรุ่งนี้ อย่างน้อยเธอจะรู้สึกใจหาย”

“โธ่ นึกว่าอะไร” หล่อนอุทานแล้วหัวเราะพร้อมกับแตะหน้าอกเขาเชิงสัพยอก “เท่านั้นก็เก็บมาเป็นทุกข์ รัชนีของเธอสอนตัวไว้ต้อนรับความเงียบอย่างดีแล้วภิสิต และบ้านเราจะต้องไม่เหงาสำหรับดิฉันเลย มีการงาน มีเพื่อนร่วมทำงาน และมีอากาศ ภาพทะเล ภูเขา ดินฟ้าป่าเกาะ ให้ดูอย่างนี้ จะเหงาได้อย่างไร” รัชนีพูดด้วยพยายามปลุกใจสามีที่จริงหล่อนกำลังใจหาย ๆ เช่นเดียวกับที่เขาคาดไว้ “เธอไปให้เป็นสุข ไปเพื่อกิจการของเราเถอะ อย่าเป็นห่วงรัชนีนักเลยที่รัก”

“พี่ทราบดีว่าเธอมีหัวใจเข้มแข็งเสมอ แต่ความรักรัชนี ความรักทำให้พี่ต้องคิดไปทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเธอไม่ต้องการให้พี่คิด และอีกอย่าง_” เขาหยุดจ้องดูหน้าเธอด้วยนัยน์ตาส่งแววสุกใสและยิ้ม รัชนีซุกหน้าลงที่ไหล่ของเขาเสียโดยเร็วเพื่อซ่อนความรู้สึก แต่ไม่ซุกเปล่า ยังแอบแหนบแขนเขาอีกหนับหนึ่ง

“อุ๊ย! ที่รัก พี่มีโทษอะไรหรือ?” เขาแกล้งทำไก๋ “ยังไม่ทันพูดสักที ร้อนตัวไปเสียแล้ว นี่ตุกแกกินปูนหมดเต้าหรือไงถึงได้ร้อนใจ” เขาล้อและเชยคางหล่อนขึ้นมองดูจนได้

"ของขวัญประเสริฐค่าของเรารัชนี เราจะลืมไม่ได้ นี่แหละทำให้พี่แสนเย็นห่วงเธอล้นเหลือ แม้จะรู้ดีว่าเธอเย็นหมอก็ไม่วายกังวล ความรักความสดชื่นของเราได้รับผลแล้ว"

"เหลวใหญ่ภิสิต" หล่อนพูดไปด้วยไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี

"ไม่เหลวเลย เธอยอกพี่ไม่ใช่หรือ?" เขาซ้ำเติม "อุ๊ย แน่ดูซิ"

"รู้แล้วก็เงียบเสียไม่ได้หรือ?"

"แล้วพี่พูดกับใครเล่า พูดกับเธอเองไม่ใช่หรือ แต่ถึงไม่พูดก็อีก ๕–๖ เดือนเขาก็รู้หมด ดูๆ พี่เจ็บนาจะยอกให้" เขาพยายามเลาะคว้าไปจับมือรัชนีมาถือไว้และพูดต่อ "พี่กำลังร้อนใจที่จะรู้ว่า ของขวัญนั้นเย็น แม่หนูหรือพ่อหนู แต่อย่างไรก็ต้องมีลักษณะประพิมประพายเราผู้สร้างเขาแน่ละ"

"เอาอะไรมาเพ้อก็ไม่รู้ ไม่เหมือนพ่อเหมือนแม่แล้วจะเหมือนใครล่ะ?"

"พี่อยากให้เหมือนเธอทุกอย่าง รูปร่างน้ำใจและความสมบูรณ์"

"ลูกเราจะไม่ขี้โรคภิสิต และน้ำใจจะต้องถ่ายจากเธอและดิฉัน" หล่อนพูดฉาดฉานและตื่นเต้น "เชื่อเถอะค่ะ เราจะต้องกรองนิสสัยสันดานที่ดียิ่งให้กับเขา ดิฉันทำได้และกำลังทำ"

"พี่เชื่อ ยอดรัก" เขารับขวัญด้วยความชื่นใจ "และรู้สึกอยากมีส่วนได้อยู่ช่วยด้วยสักคน"

"ไม่จำเป็นหรอกค่ะ ดิฉันจะเป็นผู้บอกเขาเสมอว่า พ่อของเขารักและต้องการให้เขาได้กำเนิดจิตต์สันดานอย่างพ่อ" แล้วหล่อนก็หัวเราะเบา ๆ คล้ายเด็ก ภิสิตปล่อยก้าก

"ก็สนุกดี แล้วช่วยบอกเขาด้วยว่าพ่อเขารักแม่ของเขาเป็นที่สุด อุ๊ยแล้วกัน จะรับหรือไม่รับก็ไม่บอก เล่นหยิกเอาเฉย ๆ หรือไม่จริงล่ะ นอนเถอะเกือบ ๒๓ นาฬิกาแล้ว ดึกไปเสียแล้ว เธอไม่ควรตรากตรำนักสำหรับเวลาเช่นนี้" ว่าพลางค่อยประคองหล่อนให้ลุกขึ้นแล้วตนเองก็ลุกยืนบ้าง

"เปล่าค่ะ ดิฉันไม่เคยทำอะไรฝืนกำลังเลย แต่เราทำอยู่จนเคยแล้วนี่ค่ะ คงไม่ให้โทษอะไรกับเขาหรอก" หล่อนพูดเมื่อกำลังเกาะแขนเขาออกไปจากห้อง "อ้าวลืมดับไฟเสียแล้ว คนใช้คงหลับหมด" หล่อนตั้งท่าจะกลับไปที่โต๊ะเพื่อดับตะเกียง แต่เขาห้าม

"ช่างเถอะ เดี๋ยวพี่ออกมาดับเอง ประตูหน้าต่างก็ยังไม่ได้ ปิด ส่งเธอเข้านอนแล้ว

ที่จะมาทำหัวข้อประชุม ส่งไปให้เจ้าคุณพินิจ ฯ ท่านเสียหน่อย”

“อ้อ! ทำไมไม่บอกดิฉันละคะ เมื่อกี้นั่งอยู่เปล่า ๆ จะได้ช่วยกัน”

“เปล่าเมื่อไร ไปเถอะไปนอน ของนิดหน่อยพี่ทำเองได้” ว่าแล้วก็รีบพูงกันออกไป

“หลับเสียนะ กลับมาถ้ายังไม่หลับจะทำโทษ” เขาขู่ก่อนกลับออกไปแล้วหัวเราะ รัชนีกำลังจะเข้าห้องน้ำเพื่ออาบน้ำตามเคย

“เธอก็เถอะค่ะ อย่านอนดึกนัก พรุ่งนี้จะต้องนั่งรถแกร่วไปตลอดวัน ส่วนดิฉันเธอไม่ต้องห่วง การหลับและตื่นง่ายที่สุด”

◎ ◎ ◎

ภิสิตกับหลวงทรง ฯ ไปแล้ว คงเหลืออยู่แต่รัชนี หล่อนมิได้ย่อท้อต่อความเงียบเหงาบริหารกาย และใจให้เพลิดเพลินไปด้วย การงานในยามว่างก็ส่งดวงจิตต์ที่บังคับแล้วให้คิดแต่ในทางที่ไม่หม่นหมอง เพื่อความสุขของบุตรที่ได้มาถือกำเนิดแล้วได้ ๔ เดือน เพื่อความสุขของสามีอันเป็นที่รัก หล่อนไม่ต้องการประพฤติตนเย็นคนใจอ่อนชิงชาดอย่างคนอื่น ๆ ฉะนั้น เช้าเย็นและกลางคืนในแหลมใหญ่ได้กล่อมใจบริหารชีวิตของรัชนีด้วยทางดี แสงแดดเรื่อ ๆ ในเวลาเช้า เราจะได้เห็นหล่อนเดินคุ้ยเขี่ยแต่งต้นไม้ รดน้ำ พรวนดิน และตรวจร่างกายให้แก่ลูกไก่ ใช้ยาหยดตาแก้พยาธิ ควบคุมคนงานให้ทำความสะอาดในบริเวณคอกขัง อันเย็นการงานกลางแจ้งได้อนามัยที่แท้จริง รัชนีจับงานได้ทุกสิ่งไม่ถือตัว ทั้งเข้าใจทุกอย่างไม่มีติดขัดที่จะชี้แจงแก้ไข ในเมื่อความขัดข้องเกิดขึ้นกับความงาม หล่อนเย็นที่รักที่นับถือและวางใจของผู้ร่วมงานทั่วทุกหน้า งานเดินไปอย่างรวดเร็วสมเวลาและมูลค่าโดยไม่ต้องใช้อำนาจบังคับรุนแรงเลย ทั้งนี้เพราะผู้เย็นเจ้าของไม่ใช่ใช้แต่ตา ได้ใช้กายด้วย ลูกข้างจะเกียจคร้านอยู่ได้อย่างไร

ในชั่วเวลาเพียงปีเศษ นับแต่วันตั้งต้นงานของภิสิต สวนของเขาได้มีนุ่น มะพร้าว และผลไม้ต่าง ๆ เกือบตลอดเนื้อที่สามพันไร่ และได้ปลูกมันสำปะหลัง กล้วย สับปะรด แทรกเย็นไม้ล้มลุกไว้อีก นี่แหละคือชีวิตที่ได้รับความฝักฝนแล้วบำรุงให้ถูกส่วนถูกทาง ผลก็จะพลันบังเกิดขึ้นคุ้งภิสิตกับรัชนี สามีภริยาผู้ร่วมใจ

ในทุกข์ยากขริงขังดุขณะนี้ แล้วอนาคตของ พากเพียรของเขามาแต่ต้นและขัดนี้อวย ผล
เขาะอย่างไร เราไม่ต้องสาปแช่งเขา ควร อย่างไร กาลภายหน้าขงยิ่งกว่าด้วยความ
ตั้งใจอวยพร เพราะเขาทำงานเพื่อให้สมกับ วัฒนาถาวร สมควรแก่คุณานุคุณแห่งบุคคลผู้
ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เพื่อชาติเพื่อตระกูล เพื่อ ถึงแล้วนั้นขงทุกประการ และขัดนี้เรื่องก็ถึง
ความสุขของตนเองและครอบครัว ขอเกาะ อวสานแล้ว ขอความสุข ความเขริญ ขงมี
แก่งอุปสรรคใด ๆ อย่าพึงมีแก่เขาทั้งสองเลย ให้แก่ กสิกร กรรมกร ผู้บริหาร อุตสาห กรรม
แม้ผู้ปฏิบัติตนเยี่ยงนี้อื่น ๆ ก็ดุขเดียวกัน ความ ทำงานเพื่อชาตินั้น เทอญ

◎ สิทธิกา ริยะ อยากะดิ วางยาที่ ลือนาม สามขนาน

(๑) ขยันงาน (๒) การกิฟ้า ก็อย่าคร้าน (๓) สงบพล่าน ปากเถิด ขลังเลิศเอย ฯ

พระศริ นิพนธ์

งาน

บุญชื่น อัตถากร เขียน

คนกับงานอาจพูดได้ว่าเป็นของคู่กัน ของจำเป็นในชีวิต ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ ก็คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่และยารักษาโรค แต่การดำรงชีวิตในทางโลก มีผู้เห็นว่าจำเป็นต้องมีงานทำ มีความเพลิดเพลิน และมีคู่ครองอีกด้วย งานเป็นเหตุอย่างเดียวที่จะทำให้เรามีอาหาร มีเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค มีความเพลิดเพลิน และมีคู่ครอง ดังนั้น งานจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ปราศจากงานเสีย เราจะปราศจากทุกสิ่ง บุคคลที่อยู่ได้โดยไม่มีงานของตนเองนั้น เป็นมนุษย์หนักโลก เป็นมนุษย์ที่เกาะอาศัยคนอื่นกิน เป็นมนุษย์ที่ต้องอาศัยผลงานของผู้อื่น!

เมื่อเราทราบว่าทุกคนต้องหรือควรต้องทำงาน ปัญหาก็เกิดขึ้นว่า เราจะทำงานอะไรดี ตอบได้ง่าย ๆ ก็คือทำงานที่เราชอบ ที่เราสนใจจริง ๆ ทุกสิ่งทุกอย่าง เราทำโดยสนใจ เราทำได้ดีเสมอ นักประพันธ์สมัครเขียนมักจะเขียนเรื่องได้ดีกว่านักประพันธ์อาชีพที่ทำด้วยการฝืนใจ

บางท่านแบ่งงานออกเป็นสองประเภท คือ งานที่ต้องใช้กำลังอย่างหนึ่ง และงานที่ต้องใช้ความคิดอีกอย่างหนึ่ง แต่ว่าที่จริง งานทุกอย่างก็ต้องใช้ความคิดมากบ้างน้อยบ้างตามส่วน คนที่ใช้กำลังทำงาน ถ้ารู้จักใช้ความคิดประกอบกันก็จะไม่หนักแรงเหมือนกับคนที่ใช้ความคิดของตนเองไม่เป็น

เราไม่ได้เกิดมามีมันสมอง มีความรู้ความฉลาดธรรมชาติเท่ากันทุกคน ฉะนั้นเราจะฝึนหรือภาวนาอย่างไรก็จะมีฐานะเท่ากันไม่ได้เลย ในครั้งโบราณ การศึกษายังไม่แพร่หลาย มนุษย์โดยมากใช้ความฉลาดไหวพริบธรรมชาติที่ติดตัวมาได้เต็มที่ ผู้ที่ฉลาดสามารถจริง ๆ จึงจะมีคนนิยมยกย่อง แต่มาในสมัยนี้เรามักจะมิได้ใช้ความสามารถธรรมชาติของเราเองเลย เพราะการศึกษาได้แพร่ไปทั่วทุกหนแห่ง ความฉลาดกำมะลอซึ่งคนอื่นเอามาอัดไว้ในสมองของเรานั้นมีอยู่มาก ผลของความคิดที่เราแสดงออกจึงมิใช่ความสามารถของเราแท้ ๆ แทนที่จะเอาความรู้ที่อัดไว้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ความสามารถ

ธรรมชาติในทางเลวหากมีอำนาจมากกว่า มักจูงใจเข้าของให้เดินทางเลวเสมอ ผลของมันปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ ตามธรรมดาเด็กอายุ ๑๕–๑๖ ปี ที่จะคิดฉลาดพอที่จะมองเห็นความทุกข์ยากของตนและครอบครัว จนถึงกับกล่าวคำมั่นแก่บิดามารดาว่าจะเลี้ยงท่านนั้นมีน้อย มีอยู่เท่าที่รู้ก็นะโปเลียน แต่สมัยนี้ เด็กอายุขนาดนี้ คนใดถ้าเผอิญไปอ่านคำพูดของนะโปเลียนตอนนั้นเข้า เขาอาจนำไปกล่าวกับบิดามารดาของเขา ซึ่งในใจที่แท้หามีความเข้าใจมุ่งหมายในคำที่ตนกล่าวนั้นแต่ประการใดไม่

บัดนี้เราเชื่อกันมากว่ามันสมองเป็นสิ่งซึ่งฝึกหัดได้ แต่ว่าโดยทั่วไป เราจะฝึกหัดให้ผิดแปลกไปจากธรรมชาติมากไม่ได้ คนโง่ที่บนั้น จะฝึกหัดอย่างไรก็คงจะโง่ที่บอยู่นั่นเอง สิ่งที่ฝึกกันได้นั้น มิใช่ความฉลาด แต่เป็นความเพียร, พยายาม, มานะ ฯลฯ นั่นต่างหาก คนฉลาดแต่ขาดมานะพยายามนั้น เราก็ไม่น่านิยมเท่าใดนัก เราควรนิยมคนโง่ที่บูชาความรู้ มีความพยายามและมานะดีมากกว่า แต่เราควรบูชาคนฉลาดที่มีมานะดีพร้อมนั้นให้ยิ่งขึ้น

พระพุทธเจ้าหลวงทรงพระราชนิพนธ์คำโคลงตอน ๑ ว่า “ความรู้อาจเรียนทันกันหมด” จริงอยู่ การเล่าเรียนวิชาสาขาใดก็ดี มนุษย์ทุกคนมีเสรีในอันจะเรียน และอาจเรียนทันกันหมดได้ แต่การที่จะเรียนให้ได้รับความรู้เท่าเทียมกันทุกคนนั้น เป็นไปไม่ได้เลย แม้นักเรียนที่เรียนจบหลักสูตรอันเดียวกัน ความรู้ก็ยังสูง ๆ ต่ำ ๆ ต่างกันอยู่มาก ๆ เวลาเอาความรู้ไปใช้ประกอบการงาน บางทีกลับปรากฏว่าคนสอบได้คะแนนดีกลับทำงานสู้คนสอบได้คะแนนเลวไม่ได้ เพราะอะไร ก็เพราะเหตุอย่างเดียวคือ ความสนใจในงานของบุคคลไม่เหมือนกัน คนเรียนดีก็เพราะมีความสนใจในการเรียนดี คนทำงานดีก็เพราะเขาสนใจในงานที่ทำ

ในบางครั้งเราจะเห็นว่าเด็กบางคนเรียนไม่ดีเลย สอบไล่ตก ซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่นั่นแต่เวลาออกประกอบการอาชีพส่วนตัว ในการพูดจาหรือในการใช้ความคิดตัดสินใจในการอาชีพ เขากลับเป็นคนฉลาด สามารถเอาชะนะคนได้มาก ๆ นักปราชญ์และนักเขียนในยุโรปหลายท่านที่ปรากฏว่าเมื่อเป็นนักเรียนก็ไม่เห็นว่าเป็นคนเรียนเก่งอย่างไร แต่ภายหลังกลับเป็นคนที่สามารถเอาชะนะความนิยมของคนได้มาก ๆ นั่นมิใช่เพราะความ

มานะพยายาม และความสนใจในการงานดอกหรือ

ข้าพเจ้าเห็นว่าคำว่า สันดาน กับ นิสสัย นั้น มีความหมายต่างกัน สันดาน หมายความถึงความเคยชินของมนุษย์อันจะแก้ไขเสียมิได้ เป็นความพอใจของเจ้าของที่จะทำอย่างนั้น แม้จะต้องถูกกักขังจำจองลงโทษอย่างไร ๆ เขาก็ไม่อาจจะละทิ้งการกระทำอย่างนั้นได้จนตลอดชีวิต แต่ส่วนความเคยชินอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเจ้าของอาจละเว้นหรือดัดแปลงเสียได้นั้น คือ นิสสัย ถ้ามีสิ่งจำเป็นมาบังคับ หรือถูกกักขังจำจองลงโทษตามกฎหมาย หรือตามข้อบังคับ เขาก็จะกลับตัวมาเป็นบุคคลดีได้ไม่ยากนัก เราเห็นว่านักโทษบางคนถูกลงโทษจำคุกบ่อย ๆ ก็ไม่เข็ดหลาบ ข้าพเจ้ารู้จักคนคนหนึ่ง ซึ่งเมื่อถูกขับทำความผิดอาชญาอย่างหนึ่งเป็นครั้งแรก เขาติโพยติพายว่าถูกใส่ความ ร้องห่มร้องไห้อย่างมากมาย และเมื่อถูกศาลจำคุกเพียง ๘ เดือน เขาก็ปฏิญญาสายานตนว่าพ้นโทษแล้ว จะกลับตัวออกบวชในพระพุทธศาสนา แต่ครั้นพ้นออกมาจริง เขากลายเป็นอีกคนหนึ่ง หรือพูดง่าย ๆ ว่าสันดานเก่ากลับคืนมา เขาเป็นคนปลิ้นปล้อนที่สุด และทำความผิดอาชญาอีกนับครั้งไม่ถ้วน เมื่อสืบสวนดู ก็ทราบว่าบิดาของเขาก็เป็นเช่นเดียวกัน เป็นคนลักเล็กขะโมยน้อย ถูกจำคุกประมาณ ๒๐ ครั้งก่อนสิ้นชีวิตไป

อันว่าสันดานของมนุษย์นั้น เป็นพันธุกรรมของบุคคลโดยแท้ บิดาเป็นอย่างไร มารดาเป็นอย่างไร มีน้อยนักที่ลูกจะผิดแผกออกไปมาก ๆ ชายได้ข้างพ่อ หญิงข้างแม่ หรือรวมกัน ลูกหญิงของแม่ที่วิ่งตามชายจนเกิดลูกนั้น เมื่อโตขึ้นก็มักเป็นอย่างแม่ เราอาจหาตัวอย่างได้ไม่ยากนัก ลูกชายของพ่อที่เจ้าชู้ก็เป็นเช่นเดียวกับพ่อ เมื่อโตเป็นหนุ่มอาจมีบ้างที่พิเศษออกไปจากบิดามารดา แต่ที่พิเศษออกไปนั้น โดยมากเป็นนิสสัยอันเกิดจากความอบรม แต่ในส่วนสันดานนั้นมิไม่ถึงครึ่งเปอร์เซ็นต์กะมัง ลูกที่มีสันดานต่างไปจากบิดามารดามาก ๆ ก่อให้เกิดความสงสัยในความแท้จริงแห่งบิดาของเขา ใครเป็นมารดาของเด็ก เราอาจทราบได้แน่ แต่ที่จะทราบว่าใครเป็นบิดาของเด็กนั้น เป็นการยากที่จะทราบได้แน่นอน

ความรับผิดชอบในความชั่วและความดีของบุตรนั้น ทุกคนควรจะต้องรับผิดอย่างเต็มที่ แต่มาในสมัยนี้ มนุษย์ดูจะคิดถึงหน้าที่

อันนี้น้อยลงทุกที เรามักได้ยินคนที่เย็นยิดา ของเด็กพูดว่า “จะต้องไปวิตกทำไม เขาเลี้ยงเรามา เราก็เลี้ยงเขาไป มีก็เลี้ยง ไม่มีก็ไม่เลี้ยง ตัวเราเองก่อน โรงรับเลี้ยงเด็กก็ยังมี มันดีกดีเอง ฯลฯ” อะไรอื่น ๆ อีกร้อยแปดประการ ข้าพเจ้าเคยถามผู้ใหญ่คนหนึ่งว่า ท่านไม่คิดถึงผู้สืบสันดานของท่านบ้างดอกหรือ ข้าพเจ้าได้ยินคำตอบอันแรกว่า “จะคิดถึงทำไม” ตั้งแต่นั้นมา ข้าพเจ้าก็ได้ยินอีกหลายคนพูดในทำนองเดียวกันกับท่านผู้นั้น พลันก็เกิดความสังเวชใจว่า มนุษย์เราก้าวหน้าไปไกลจริงหนอ นึกแปลกใจว่าทำไมนะ ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ายังโสดและเยาว์ ข้าพเจ้าจึงคิดไปไกลถึงกับจะต้องแยกภาระในการเลี้ยงดูปกครองและรับผิดชอบ ลูก, ในเมื่อมนุษย์สมัยนี้จำนวนมาก เขาไม่ค่อยคิดกันเช่นนั้น! ยิ่งเห็นมากได้ยินมาก ก็ดูว่าโลกเรากำลังเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าเวลา!

เมื่อเด็ก ๆ ข้าพเจ้าเคยถูกผู้ใหญ่สั่งสอนว่าการคบหาสู่สมกับหญิงงามเมืองนั้นเป็นของเลวทราม แต่มาบัดนี้มีหลายท่านเห็นว่าไม่เลวทรามที่ตรงไหน เป็นผู้ชายก็ต้องเที่ยวบ้าง เป็นธรรมดา ข้าพเจ้าเคยเถียงว่าการชนนั้น มิใช่คเช่นนั้น มิใช่ความจำเป็น ถึงแม้จะเป็นธรรมชาติก็ดี แต่ก็ยังมีผู้เห็นว่าเป็นการจำเป็น ข้าพเจ้าชักตัวอย่างพระที่อยู่ได้โดยปราศจากการเช่นนั้น แต่เขาก็สู้ว่าไม่เป็นเช่นนั้นทุกคน ถึงกะนั้นก็ดี ถ้ายังมีผู้ทำได้อยู่มาก ก็นับได้ว่าไม่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างไร

ข้าพเจ้ารู้จักชายหญิงที่อยู่เป็นโสดได้นาน ๆ โดยมิได้มีการข้องแวะกับความต้องการตามธรรมชาติ ข้าพเจ้าก็เห็นเขาอยู่ได้โดยปกติสุข ความลำบากจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อท่านเหล่านั้นได้ทำอะไรลงไปด้วยความคึกคะนอง และภายหลังเกิดความรู้สึกร้ายแรงอันจะหักห้ามเสียมิได้ สันดานมนุษย์นั้นถ้าไม่ได้อะไร หรือไม่เคยได้อะไรเลย ก็ดูไม่กะตือรือร้นเท่าใด แต่ถ้าเคยได้ เคยทำอะไรเป็นที่ติดเนื้อต้องใจมาบ้างแล้ว มักจะอดใจไว้ไม่ได้ อกจะแตกตาย จิตต์ใจงุ่นง่านไม่ปกติทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์มีความโลภเป็นสันดาน คนไม่มีเงินเลย ก็ไม่เห็นเขากะตือรือร้นจะเป็นเศรษฐีที่ไหน คนที่มีเงินสักหมื่นซิ กลับตะเกียกตะกายจะให้ได้ตั้งแสนตั้งล้านและมากยิ่งขึ้นทุกที เมื่อใดความใคร่ปรารถนาของตนไม่อาจสมประสงค์ได้ เมื่อนั้น ชายหนุ่มหญิงสาวก็หันเข้าหาทางชั่วช้า ความบัดสีต่าง ๆ ก็เกิดจากการเหล่านี้

ถ้าเรามีการงานทำเสียประจำและเพลิดเพลินในการงานที่ทำเสียแล้ว เราจะรู้สึกสบายใจ ไม่คิดนึกอะไรมาก ความบัดสีต่าง ๆ ดังกล่าวข้างบนก็จะไม่มีมา ความชั่วก็จะไม่เกิดมี ความสงบเรียบร้อยของประชาชน พลเมืองจะดีขึ้น ศีลธรรมของเราจะดีขึ้น

บุคคลผู้ไม่ทำงานหรือผู้ไม่มีงานจะทำหรือในขณะมีเวลาว่างจนเหลือเฟือ มักจะนำเวลาว่างนั้นไปก่อกรรมทำชั่วโดยมาก ความสนุกในการเพลิดเพลิน เที่ยวเตร่ ในการดื่มในการลีลาศ ฯลฯ เหล่านี้ ถ้าเกินเลยไปล้วนแต่เป็นผลร้ายทั้งนั้น ที่จริงอยู่ การหาความบันเทิงใจเป็นการจำเป็นในการดำรงชีพให้เป็นไปโดยปกติสุข แต่ว่าผลร้ายก็มีอยู่มากเหมือนกัน ในเมื่อผู้นั้นไม่มีสติเหนี่ยวรั้งตนเอง ปล่อยตัวให้เหลิงไป เหมือนปุยนุ่นที่ถูกลมพัด หรือกายปลิลอยขึ้นล่องตามทางน้ำไหล

เพื่อกำจัดความรู้สึกอันน่าบัดสีและชั่วร้ายเสีย ทุกคนจึงไม่ควรอยู่ว่าง ๆ เราควรพยายามหางานที่เพลิดเพลินทำอยู่เสมอ การทำงานที่เพลิดเพลินนั้น เป็นการพักผ่อน เป็นการมีความบันเทิงใจอยู่ในตัวแล้ว หาจำเป็นต้องมีการไปเที่ยวตากอากาศที่โน่นที่นี่บ่อย ๆ อย่างไรไม่ แต่อย่างไรก็ดี มีคนเป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่รู้สึกสนุกในการทำงานของตน

การทำงานด้วยความฝืนใจนั้น ให้โทษแก่บุคคลมาก ฉะนั้นจึงเป็นการจำเป็นที่บุคคลที่ทำงานเช่นนั้นด้วยความจำใจ เพื่อหารายได้มายังชีพของตนต่อไป จะต้องหาเวลาพักผ่อนบ้างตามสมควร ดังนั้นที่ทางราชการอนุญาตให้ข้าราชการหยุดพักสัปดาห์ละ ๓ อาทิตย์นั้น จึงเป็นสิ่งที่น่านิยม เพราะคนโดยมากต้องการพักผ่อนจากงานที่ต้องทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่ทุกวันนั้น เราจะหวังให้งานเป็นการพักผ่อนไปด้วยนั้น เป็นการยากสำหรับคนส่วนมากอยู่สักหน่อย

มีนิสสิตในมหาวิทยาลัยบางคน ซึ่งเมื่อเรียนอยู่ในโรงเรียนสามัญนั้น เรียนได้ดีมาก เป็นการขยันขันแข็งในการเรียนมาก แต่ครั้นไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย กลับปรากฏว่าการเรียนเลวลง ไม่ใช่เพราะเขาขี้เกียจลงหรืออย่างใดทั้งหมด แต่เพราะเหตุอย่างเดียวคือขาดความบันเทิงใจ มีผู้กล่าวว่าสมองของคนย่อมดีขึ้นหรือเลวลงด้วยการอบรมฝึกฝนหรือละเว้นเสีย ก็คนเช่นนี้ทำไมสมองเขาไม่ดีขึ้นบ้าง คนแก่อาจจะฉลาดขึ้นหรือทึบมากขึ้นก็ได้ แล้วแต่ว่าเขาจะฝึกฝนตนเอง

หรือไม่ ถ้าคนเช่นนี้ยิ่งอายุมาก ยิ่งศึกษามาก ขยันมาก เขามีกลายเป็นคนทึบมากขึ้นหรือ เมื่อมานึกถึงธรรมชาติของมนุษย์ สันดานของมนุษย์ไม่ชอบการกดขี่ สมองของเราไม่ชอบการบังคับ เราคิดอะไรไม่ออก ถ้าเราขืนใจจะคิดให้ได้เร็ว ๆ เราจะคิดไม่ออกเลย แต่ถ้าปล่อยทิ้งไว้ บางทีเราก็นึกออกมาเองโดยมิได้ตั้งใจ เช่นเดียวกับสมองต้องการคำปลอบโยน ดังนั้น นักเรียนชั้นสูงที่เรียนเลวลง ก็น่าจะเป็นด้วยขาดความบันเทิงใจเป็นแน่แท้ ถ้าเขารู้จักทำงานและพักผ่อนหาความรื่นเริงให้พอเหมาะกัน จิตต์ใจเขาก็จะเบิกบาน และทำงานได้ผลดียิ่งขึ้น ถ้าจะถามว่า เพราะเหตุใดในโรงเรียนสามัญ เขาจึงไม่ต้องมีการพักผ่อน หรือเล่นกีฬา หาความเพลิดเพลินอย่างใด แต่ในชั้นสูงเช่นนั้นจำเป็นด้วยหรือ อาจพูดได้ว่าเป็นการจำเป็นทีเดียว เพราะการเรียนชั้นสูง ผู้เรียนจำต้องใช้สมองมากขึ้น วิชาที่จะต้องศึกษามากขึ้น การพักผ่อน หรือทำให้จิตต์ใจรื่นเริงด้วยการออกกำลังกาย กำลังใจ จึงจำต้องมีมากขึ้นตามส่วนด้วย มิฉะนั้นชีวิตอันมีค่าของเขาก็จะต้องถูกทำลายลงทั้งอัน

ตั้งแต่วันเกิดจนวันตายของทุกคน คนต้องทำงาน หรือก่อให้เกิดงาน ฉะนั้น งานจึงเป็นหน้าที่ของคน เมื่ออะไรเป็นหน้าที่ของเรา เราต้องพยายามอย่างเต็มความสามารถในอันจะทำหน้าที่นั้นให้ลุล่วงเป็นผลสำเร็จ รายรื่นตลอดไป เราจะต้องประกอบหน้าที่ของเราก่อนที่จะหาความสนุกรื่นเริง

อันว่าการงานนั้น ย่อมมีหลายอย่างหลายประการ สำคัญบ้าง ไม่สำคัญบ้าง เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องทราบว่าหน้าที่อันใดสำคัญกว่าอันใด เมื่อทราบแล้ว เราต้องประกอบกรรมอันสำคัญที่สุดก่อนเสมอ แล้วจึงจะถึงกรรมอันสำคัญรอง ๆ ลงไป การที่จะคิดว่างานอันไหนสำคัญหรือไม่ เพียงใดนั้น เราต้องไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว เป็นเกณฑ์กำหนด เราต้องไม่ลำเอียง มีอคติอย่างใด ๆ เลย

เมื่อแน่ใจอย่างไรแล้ว ก็จงมุ่งหน้าทำงานการของเราด้วยการเอาชีวิตเข้าแลกเถิด เราเกิดมา เราต้องตายนั้น เป็นสิ่งที่แน่นอนที่สุด ไม่มีความตายชะนิดใด จะประเสริฐเท่าหรือดีกว่ามีเกียรติยศ มากกว่าการตายในระหว่างหรือเนื่องจากเราทำการงานตามหน้าที่

—จบ—

ขุมทรัพย์ซึ่งซุกซ่อนอยู่ใต้พระราชวังเคร็มลินแห่งกรุงมอสโคว์

โดย

"ทัศนียากร"

ได้ก่อให้เกิดความประหลาดมหัศจรรย์เย็นอันมากในเรื่องความเร้นลับอย่างหนึ่ง ซึ่งพวกคนงานได้ขุดพบภายใต้พื้นแผ่นดินในเขตต์พระราชวังเคร็มลิน แห่ง กรุง มอสโคว์ ที่ข้อง อยู่ด้วยกับประวัติศาสตร์ตอนสำคัญที่เดียว ขณะที่พวกคนงานได้ใช้กำลังด้วย การ ขุดพื้นดินภายใต้พระราชวังเคร็มลินลึกพอควร ทันใดนั้น เขาได้พบประตูทำด้วยทองบรอนซ์ยึดใส่สลักอันแน่นหนาขนาดเขื่อง และริมประตูทั้ง ๒ ด้านเย็นกำแพงอิฐขนาดหนา

ตามทางสันนิษฐานทำให้เข้าใจว่า ภายในประตูนี้คงเย็นทางลาดลึกดิ่งลงไปใต้ดินอีกมาก เมื่อนักก่อสร้างและนักโบราณคดีได้พังประตูเข้าไป ปรากฏว่าภายในเย็นห้องโอ่โถงห้องหนึ่งเก่าแก่คร่ำคริ ตัวหนอนและปลวกไต่คลานอยู่ระเกะระกะตามฝา กะดานหมากรุก มาก หลาย ได้ ทิ้ง เกลื่อน กลาด อยู่กลางห้อง ตามผนังและเพดานมีอักษรกรีก Tartar และสลาฟเขียนไว้ทั่วไป ตัวอักษรเหล่านี้ลบเลือนจนอ่านเอาศัพท์ไม่ได้ ตามทางสันนิษฐานแห่งโบราณคดี ลงมติเห็นว่า ห้องนี้เย็นห้องสมุดร้างในสมัยโบราณ ซึ่งบรรดาหนังสือและคัมภีร์ใบลานต่าง ๆ ได้ขนออกไปหมดหลายยุคหลายสมัยล่วงมาแล้วเย็นแท้

ภายในห้องโถงนี้ยังมีประตูอีกสองประตู ซึ่งเมื่อเปิดออกแล้ว ได้เย็นทางทะลุเข้าไปถึงห้องอีก ๖ ห้อง บางห้องใหญ่โตเท่าโบสถ์หรือวิหาร ทุก ๆ ห้องว่างเปล่าไม่มีอะไรที่จะช่วยในการสันนิษฐานได้เลยว่า ห้องเหล่านี้เย็นห้องอะไรกัน ระหว่างห้องเหล่านี้มีช่องทางแคบ เดินติดต่อถึงกันได้ แต่ทางแคบบางแห่งก็ไปตันอยู่ที่ขอบกำแพง บางแห่งก็มีหินพังลงมายึดทับไว้เสีย ต้องใช้เวลาเย็นเดือน ๆ กว่าจะขนออกไปหมด

ความมหัศจรรย์อันเร้นลับแห่งอุโมงค์ใต้ดินอันนี้เอง น่าจะตรงกับนิยาย "นครร้างภายใต้พระราชวังเคร็มลิน" (Lost City Under the Klemlin) ซึ่งพวกรัสเซียได้เล่าสืบต่อเนื่องกันมาว่า มีห้องและวิหารอยู่หลายแห่งภายใต้พื้นดิน ซึ่งมีอายุในยุคเดียวกันกับพระราชวังเคร็มลิน แต่ในทางประวัติศาสตร์บ่งว่าปราสาทใต้ดินหลังนี้ เจ้าซายแห่งกรุงมอสโคว์เป็นผู้สถาปนาขึ้นเมื่อปี ค. ศ. ๑๑๔๗

ตำเนียรกาลได้ล่วงเลยมาหลายร้อยปี จากเวลาที่ผู้สร้างได้สิ้นชีพไปแล้ว สถานที่อันเร้นลับภายใต้อุโมงค์ ได้เป็นที่เก็บของอันมีค่ามากหลายเหล่านี้ก็ตกเป็นความลับตลอดมา หามีผู้ใดล่วงรู้ได้ว่าอยู่ตรงไหน ขณะนี้รัฐบาลโซเวียตกำลังสำรวจด้วยความพินิจพิเคราะห์อย่างเป็นที่สุด ถ้าเป็นจริงตามคำสันนิษฐาน รัฐบาลโซเวียตก็จะร่ำรวยกันขึ้น อย่างน้อยก็คงพบหลักฐานบางอย่างในอันที่จะต้องทำให้ประวัติศาสตร์ของประชาชาติรัสเซียต้องปรับปรุงแก้ไขกันใหม่และทำความแจ่มใสให้กับนักโบราณด้วย

ท่าน Trotzky ยังได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการขุดค้นสืบเสาะเค้าเงื่อนครั้งนี้ด้วย เพื่อจะสืบสาวเรื่องราวได้แน่นอนว่า มหาปราสาทอันมหัศจรรย์ซึ่งโผล่ขึ้นใต้ดินนี้ เข้าใจว่าคงสร้างขึ้นในรัชชสมัยของกรุงมอสโคว์ ซึ่งเป็นเวลาที่ถูกอริราชศัตรูล้อมครั้งใดครั้งหนึ่งในโบราณกาลเป็นแม่นมั่น แต่พวกนักวิทยาศาสตร์ได้ลงความเห็นว่า ห้องที่พบครั้งแรกเป็นห้องสมุดถูกต้องแล้ว เห็นทีจะเป็นห้องสมุดลับของอิวาน สร้างไว้สำหรับเก็บบรรดาสรรพหนังสือที่เหลือจากอัคคีไฟเผาผลาญครั้งใหญ่ที่สุดในนครอะเล็กซานเดรีย แห่งอียิปต์เมื่อ ค.ศ. ๖๔๐ นอกจากหนังสือซึ่งได้จากนครอะเล็กซานเดรียแล้ว ห้องสมุดนี้ยังเต็มไปด้วยหนังสือซึ่งประพันธ์ขึ้นในรัชชสมัยองค์ Tartar Khans ซึ่งนั้งราชบัลลังก์รัสเซียอยู่หลายร้อยปี และราชวงศ์นี้ก็ได้สิ้นไปในเวลาเดียวกับอิวาน ได้อุทิศห้องสมุดนี้ให้กับพระเจ้าซาร์ซึ่งปกป้องรักษาประชาชาติรัสเซียสืบต่อกันมา

ตามประวัติศาสตร์แห่งประชาชาติรัสเซียก็มิได้ย่งลงไปได้ถ่องแท้เลย ถึงเรื่องห้องสมุดลับของอิวาน (Ivan the Terrible) ภายใต้พระราชวังเคร็มลินนี้ เมื่ออิวานตายลงก็มิได้ทิ้งร่องรอยอะไรไว้ให้เป็นทางค้นคว้าเค้าเงื่อนถึงห้องสมุดลับ และของอันมีค่าซึ่งได้สะสมเอาไว้ เข้าใจว่าอิวานอาจขนหนังสือต่าง ๆ ในห้องสมุดนี้ออก เผาไฟเสีย

หมดก็เย็นได้ ชวนให้คิดว่า อิวาน ได้ทำลายในเมื่อยังดำรงชีวิตอยู่ และเผาบ้านซึ่งสรรพหนังสือได้เก็บสะสมไว้ แต่มีข่าวลือว่า อิวานได้ซุ่มซ่อนหนังสือและของอันมีค่าล้ำเลิศนี้ไว้น่าจะมีความจริงอยู่เย็นอันมาก

จากสายตาที่อาจจะทำให้เห็นได้ว่า นักบุญ (Saint) รัสเซียแต่ครั้งโบราณมีมากหลาย เย็นผู้ที่ร่ำรวยด้วยสมบัติอันมีค่ามาก เช่นเครื่องฉลองพระองค์ของ พระเจ้าคอนสแตนไตน์มหาราช Kublai Khan และพระมหาสมณะแห่ง Constantinople เย็นอาทิ เครื่องทรงเหล่านี้ล้วนเย็นของอันมีค่ายิ่งยวด พวกนักบุญคงจะเก็บซุกซ่อนไว้ในดิน ภายใต้พระราชวังเครมลินในคราวที่นะโปเลียน เข้าไป ยัง กรุงมอสโคว์

นะโปเลียนเย็นผู้สนพระทัยในทรัพยสมบัติของ คนมั่งมีซึ่ง อาจจะ คั่งค้าง อยู่ใน เครมลิน เพราะคนในสมัยโบราณมีมรกต ทับทิม ซาฟฟาย เม็ดโต ๆ ทองและหนังสือต่าง ๆ ดูเย็นสิ่งที่ไม่มีราคาค่างวดเอาเสียเลย สิ่งเหล่านี้โดยมากได้มาจากกษัตริย์ทางภาคเอเชียและ Byzantine Church ทั้งนั้น คำร้องขอของนะโปเลียน ข้อแรก เมื่อย่างเข้ามาถึง เครมลิน ก็คือ “ จงนำสมบัติในวิหารของท่านมาให้ข้าพเจ้าทั้งหมด !”

สมภารเจ้าวัดได้ตอบวาจาไปด้วยกิริยาอันสงบเสงี่ยมว่า :

“ ข้าแต่พระองค์ สมบัติทั้งหลายแหล่ก็อยู่ใน ความ ปกครอง ปกษ์ก รักษาของ พระองค์แล้ว สุดแต่พระองค์จะไปขนเอาตามพระอัชฌาสัยเถิด ”

แต่พอนะโปเลียนได้เข้าไปในวิหาร เพื่อจะเก็บเอาสมบัติตามความประสงค์ แต่จะปรากฏวัตถุสักอันเดียวก็หามิได้ จึงบัญชาให้ทหารขุดลงไปในพื้นดินใต้ โบสถ์ และตามใต้ปราสาทมากแห่งด้วยกัน แต่ก็หามิสิ่งใดปรากฏขึ้นเลย

นะโปเลียนกริ้วเย็นอันมาก ถึงกับร้องสั่งให้ทหารเบิดดูตามฮงซุ้ยที่ฝังศพของพวกนักบุญ และพวกกษัตริย์วงศ์ Rurik และหาตามกล่องใส่เครื่องเพ็ชรนิลจินดาของพวกนักบุญ

ในที่สุด พวกทหารได้ขุดพบที่ใต้ฮงซุ้ยนั้นมียันไดหินทอดลึกลงไป ถึงกับทำให้นะโปเลียนคิดพระทัยว่าคงจะได้พบทรัพย์อันมีค่ามากหลายใต้ดินเย็นแน่แท้ พระองค์ได้บัญชาให้ อินยิเนียร์ที่ชำชอง ๒ คนกับทหารของพระองค์อีก ๕ คนให้ลงไปตรวจดู และให้กลับขึ้นมารายงานโดยด่วน

การลงไปได้ใช้ตะเกียงเครื่องมือและอาวุธลงไปในอุโมงค์ลับ ส่วนนะโปเลียนยืนคอยอยู่ปากอุโมงค์ข้างบน หนึ่งชั่วโมงผ่านไป สองชั่วโมงตามมา และสามชั่วโมงล่วงแล้ว มิได้ปรากฏว่าทหารที่ลงไปโผล่ขึ้นมา ทำความแปลกใจให้แก่นะโปเลียนเป็นที่สุดแล้ว พลางบัญชาให้ทหารอีกกองหนึ่งติดตามลงไปว่า จะมีเหตุประการใดเกิดขึ้น

ชั่วโมงหนึ่งให้หลัง ทหารกองหลังนี้ได้กลับขึ้นมารายงานว่า

"ข้าพเจ้าได้ลงไปพบประตูเหล็กใหญ่ซึ่งปิดสนิทลอยู่อย่างมั่นคง แต่มิได้ร่องรอยทหาร ๕ คนและอินยิเนียร์ที่ลงไปคราวก่อนนั้นว่าหายไปทางไหน"

คราวนี้นะโปเลียนลงไปเองบ้างพร้อมด้วยทหารช่าง เดินไปตามช่องอุโมงค์ซึ่งสูงพอดีศีรษะ สองข้างทางผนังตีกมีของชาติกรีกรูปวิหารฉีกทิ้งอยู่เกลื่อนกลาด พอมาถึงประตูใหญ่ซึ่งได้พังทะลายลงมาแล้ว

อนิจจา! นะโปเลียนได้พบทหารที่ลงมาคราวก่อนนอนเหยียดยาวอยู่บนพื้น ได้สิ้นชีพไปเสียแล้ว

พอเดินผ่านธรณีประตูเข้าไป สิ่งแรกที่สะดุดตานะโปเลียนมากที่สุดก็คือหีบศพใบหนึ่งซึ่งวางอยู่กลางห้อง นะโปเลียนร้องสั่งให้ทหารเปิดหีบศพนั้นออกดู พอฝาหีบถูกเปิดออก ร่างของนักบุญชราภาพในเครื่องก็ค่อย ๆ ลุกขึ้นยืนอย่างเชื่องช้า ชี้หัตถ์ตรงมาทางนะโปเลียนด้วยความเกรี้ยวกราด

สีหน้าของท่านมหาราชตกประหม่าทันใดนั้น นะโปเลียนพร้อมด้วยทหารก็วิ่งแล่นออกมาที่ปากช่องอุโมงค์ด้วยความหวาดกลัวเย็นอันมาก พอขึ้นมาถึงปากช่อง พระองค์ก็ได้พบกับทหารของพระองค์รายงานว่า พระราชวังเครมลินได้ถูกเพลิงเผาผลาญทั่วทั้งสิ้นแล้วให้รีบหนีไปโดยเร็ว เรื่องนี้ประหลาดเร้นลับเย็นอันมาก ร่างที่ปรากฏออกมาจากหีบศพนั้นเย็นร่างยิ่งศาจ หรือเย็นร่างของพระสงฆ์องค์ใดองค์หนึ่ง ไม่มีใครที่จะแถลงให้ทราบได้ เย็นนิยายที่ติดตำตานะโปเลียนไม่รู้จักหยุดหย่อน และเข้าสิงสู่หลอกหลอนนะโปเลียนจนกะทั่งวันตาย

โดยนัยหนึ่งซึ่งทำให้เห็นได้ว่า ทรัพยสมบัติอันมีค่ามากหลาย โดยมากได้มาจาก Byzantine โบราณ และในเครมลินซึ่งซ่อนอยู่ในนครร้างเย็นของ ยีเตอร์มหาราช ซึ่งเย็นประมุขแห่ง Greek Orthodox Church ทั่วประเทศ

ใช่แต่เท่านั้น ปีเตอร์ยังได้เป็นเจ้าของแห่งทรัพยสมบัติของนักบุญชาวรัสเซียทั่วประเทศ แต่พระราชโอรสของพระองค์ คือ Alexis รัชชทายาท ใคร่ที่จะได้สมบัติอันมหึมานี้ จึงยกพวกเข้าทำการปล้นขนเอาทรัพยสมบัติทั้งหมดในวิหาร Greek Orthodox ไปซ่อนไว้ในที่ลับแห่งหนึ่ง ทรัพยสมบัติเหล่านี้เป็นของมีค่ายิ่งในรัชชสมัย พระเจ้า Constantine มหาราชซึ่งสะสมไว้ได้จากพวกจินตกวิกริก และกษัตริย์กรุงโรมสมัยโบราณ

ทรัพยสมบัติเหล่านี้ได้ซ่อนอยู่ในอุโมงค์ของ คาซิคลาน แห่ง St. Brazil และผู้เดินทางเป็นจำนวนหลายหมื่นหลายแสนคนไปเดินทางเข้าไปในรัสเซียเพื่อนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ทุก ๆ ปี ครั้นปีเตอร์จะทรงประทานสมบัติบางอย่างให้แก่พระเจ้ากรุงฮอลแลนด์ ซึ่งได้เคยประทานรูปอันวิจิตรมีจำนวนตั้ง ๔๐ รูป เช่น รูป Bembrandt, Frans, Hals, Van Dyke เป็นต้น รูปเหล่านี้มิตกค้างอยู่ที่ตำบล Errnitage ใน Petrograd จนกะทั่งทุกวันนี้

ส่วน Alexis พระราชโอรส เมื่อได้ทราบพระราชดำริของพระบิดา จึงสั่งให้พวกของตนทำอุโมงค์ใต้ดินขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เพื่อซ่อนสมบัติเหล่านี้ไว้ ให้มิดชิด เมื่อเสด็จพระบิดาเข้ามายังวิหารเห็นว่า ทรัพยสมบัติที่ Byzantine ได้ถูกขนไปหมดก็ทรงพระพิโรธเป็นอันมาก จึงออกพระโอษฐ์ตรัสถาม Alexis ถึงเรื่องทรัพยสมบัติว่าหายไปไหน คงได้รับคำตอบว่า มิรู้มิเห็น

"อ้ายโกหก" ปีเตอร์ทรงบริภาษและตบพระโอรสล้มลงไปถึงกับหมดสติ

Alexis ได้ถูกขังใส่คุกพร้อมกับพวกนักบุญ (Saint) อีกหลายองค์ที่เป็นตัวการในเรื่องนี้ ฉะนั้นทรัพยสมบัติอันมหึมาเหล่านี้จึงเป็นสมบัติลึกลับ ไม่มีผู้ใดทราบร่องรอยว่าฝังอยู่ณแห่งใด

ระหว่างการปกครองของ ปีเตอร์มหาราช รัสเซียได้เป็นเจ้าของแห่งทรัพยสมบัติ แต่ครั้งพระเจ้า Tartar Khans แห่งเมือง Kanzan และ Astrakhan มรกตเม็ดใหญ่ของ Kublai Khan กล่าวกันว่าเป็นมรกตที่ประหลาดมหัศจรรย์มาก ซึ่งแต่เดิมเป็นของมกุฎราชกุมาร Prestor John แห่งทวีปเอเชียภาคกลาง

ในประวัติศาสตร์ได้กล่าวว่า พระเจ้า Jenghis Khan ซึ่งแผ่อำนาจไปถึงอินเดียและเปอร์เซีย และเป็นพระอัยยกาแห่ง Kublai Khan ได้เก็บริบของอันมีค่าจากมกุฎราชกุมาร ซึ่งเป็นประมุขแห่งทางภาคบูรพาทิศ และบรรดาพ่อค้าเพชรที่มีชื่อเสียง เหตุฉะนี้ Kublai Khan จึงได้เป็นเจ้าของ "มรกตประหลาดเม็ดใหญ่" และปีเตอร์ก็ได้มรกตเม็ดนี้มาจาก Kublai Khan อีกทอดหนึ่ง

ด้วยความพยายามแห่งรัฐบาลโซเวียต ในอันที่จะริบของอันมีค่า ซึ่งพวกพระสงฆ์ได้เก็บซ่อนไว้ในโบสถ์อย่างมิดชิด เมื่อเวลาที่พวกหัวหน้า Kommisars ได้เข้ามาเก็บเอาไปหมด สิ่งที่เหลือก็มีจีวรเก่า ๆ ของพระสงฆ์อยู่ในราว ๑๒ ตัวเท่านั้น นอกนั้นไม่มีใครทราบว่าอยู่ณที่ใด

นายLenine ผู้สิ้นชีพไปแล้วจะช่วยชี้ช่องทางให้กรรมการสักหน่อยมิได้หรือ?

อกมฺมนีย [อ+กมฺมนีย] ค. ไม่ควรแก่การงาน, ไม่ทนต่อการงาน. อกมฺมนียโหติ กมฺมกฺขมํ กมฺมโยคฺ น โหติ ฯ องฺอ. ๑/๕๔.

อกมฺมเนยฺย [อ+กมฺมเนยฺย] ค. แปลเหมือน อกมฺมนีย. พาหํ ปสาเรติ อกมฺมเนยฺยํ เหยียดแขนอันไม่ทนต่อการงาน มชฺอ. ๓/๗๙.

อกมฺมาส [อ+กมฺมาส] ค. (ศีล) ไม่พร้อย, 'ไม่ตกกระ', บริสุทธิ์. องฺ. ๑/๕๑๐. เป็นคำคู่กับ อสพล ซึ่งควรแปลว่า ไม่ด่าง. ... อนฺตรนฺตรา วิสภาคพินฺทุวิจิตฺรา คาวี วิย กมฺมาสํ นาม โหติ ฯ ยสฺส ปน สพฺเพน สพฺพํ อภินฺนานิ, ฑสฺส ตานิ สีลานิ อขณฺฑานิ อจฺฉิทฺทานิ อสพลานิ อกมฺมาสานิ นาม โหติ ฯ องฺอ. ๓/๑๑๔.

อกมฺมาสการี [อกมฺมาส+การี] ค. ผู้ไม่ทำให้ (ศีล) พร้อย. อขณฺฑการี อจฺฉิทฺทการี อสพลการี อกมฺมาสการี องฺ. ๒/๒๔๕.

อกรานิ [อ+ กฺกร+อานิ (ปจฺ.)] อก. ไม่พึงทำ, ไม่ควรทำ. =น กตฺตพฺโพ_พา_พ์. อกรานิ เต ชมฺม กมฺมํ แน่ะคนเลว กรรมเองไม่ควรทำ กจ._อุณาทิ ๔๐ สูตร "อกฺโกเส นมฺหานิ". สทฺนิ. สูตร 1281 "นมฺหิ อกฺโกเส อานิ". สทฺนิ. อธิบายชัดว่า คำ อกรานิ ใช้ได้ทั้ง ๓ ลิงค์ และทั้ง เอก. พหุ. คล้าย อพฺยย ซักตัวอย่างเทียบ เช่น ศัพท์ เสยฺโย ใช้ได้ทั้ง ๓ ลิงค์ คือ ป. เสยฺโย อมิตฺโต, อิ. เอสาว ปูชนา เสยฺโย, นป. เอกาหํ ชีวิตํ เสยโย ดูเถิดคายอย่.

ปก. ๒ ว่า เทียบ สก. อกรณิ, ปาณินิ III 3, 112 และว่า ชั้นเดิมอาจเป็น ำนมฺหิ อนิ, แต่ กจ. และ สทฺนิ. มาทำเป็น ำนมฺหิ อานิ ไป.

อกลุ, อกฬุ [สก. อครุ, อคฺรุ] นป. กฤษณาสำหรับใช้เป็นเครื่องลูบไล้. อช. ๓๐๒. เป็นรูปต่างของ อคลุ. ที่เป็น อคฺคลุ ก็มี อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺต กค. ลูบไล้ด้วยกฤษณาและจันทน์ ชาอ. ๑๐/๑๑๘. ยุ. เป็น อกลุ.

อกลฺย [อ+กลฺย], อกลฺยรูป [อ+กลฺย+รูป] ค. ไม่ยินดี, ไม่ดีใจ, เสียใจ. สุตฺนิ. ๓๘๘, อกลฺยรูโป=อตุฏฺฐรูโป พลวโสกาภิภเวน โทมนสฺสชาโต อ. ๓๖๙.

อกลฺยตา, อกลฺลตา [อ+กลฺย, กลฺล+ตา] อิ. ความเป็นของไม่คล่องแคล่ว, ความเป็นไข้ (ใช้ได้ทั้งใจทั้งกาย). จิตฺตสฺส อกลฺยตา, กายสฺส อกลฺยตา อมฺส. ๗๕๑, =คิลานภาโว อ. ๕๓๖.

อกลฺยาณ [อ+กลฺยาณ] ค. ไม่ดี, ไม่งาม, ไม่ไพเราะ, ฯ ล ฯ. อกลฺยาณมิตฺต ป. มิตรไม่ดี ได้แก่มิตรที่เป็นพาล ขุทฺ.ปฺ.อ. ๑๓๘; สุตฺนิ.อ. ๙๐.

อกลฺล๑ [อ+กลฺล] ค. ไม่ควร, ไม่สมควร, ไม่ชอบ, ไม่ถูก, ผิด, ไม่ปกติ. อกลฺลํ มํ (พฺราหฺมณ) ปุจฺฉสิ โคตฺตปญฺหํ ท่านถามปัญหาเรื่องโคตรอันไม่ควรกะเรา (ควรเป็น อกลฺล มํ.....ตามฉันทานุรักษ์) สุตฺนิ. ๓๕๙, อกลฺลํ=อปฺปฏิรูปํ อ. ๒/๒๕๙. ตทกลฺลํ (ตํ อกลฺลํ) ข้อนั้น (คือข้อที่คนธรรมดาทายคติเบื้องหน้าของพระอรหันต์เป็นต้น) ไม่ชอบ_ไม่ถูก_ผิด ที. ๒/๖๔.

อกลฺล๒ [อ+กลฺล. บางทีจะเป็นอากลฺลด้วย] นป. ความเจ็บไข้, อาพาธ. เคลญฺญา-กลฺลมาพาโธ อช. ๓๒๓.

อกลฺลก [อ+กลฺลก. บางทีเป็นอกลฺยกบ้าง] ค. ผู้ป่วย_ไข้_เจ็บ. นาหํ อกลฺลโกติ นาหํ คิลาโน วินอ. ๑/๔๖๑. ธมฺสอ. ๕๓๖ นำไปอ้าง (คิลาโน หิ อกลฺยโกติ วุจฺจติ).

อกสาว [อ+กสาว] ค. (เนมิ) ปราศจากเครื่องไม่บริสุทธิ์, ไม่มีเครื่องชำรุด. เนมิยี อวงฺกา อโทสา อกสาวา องฺ. ๑/๔๕๔-๓. ตรงข้ามกับ สกสาว (เทียบ อนิกฺกสาว) กสาว ตามธรรมดาแปลว่า น้ำฝาด และโดยอรรถเปรียบมาเป็นชื่อของกิเลส และเลยมาหมายถึงความไม่บริสุทธิ์ หรือ มีโทษตามธรรมดาด้วย อกสาวตฺต [อกสาว+ตฺต] นป. ความเป็นของปราศจากเครื่องไม่บริสุทธิ์ องฺ. ๑/๔๕๔-๓.

อกสิรลาภี [อ+กสิร+ลาภี] ป. ผู้ได้โดยไม่กระเบียดกระเสียร_โดยไม่ลำบาก. นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี ผู้ได้ตามใจใคร่ได้โดยไม่ฝืดได้โดยไม่กระเบียดกระเสียร มช. ๑/๘๐, ศัพท์นี้แปลเท่านี้ดูก็ได้ความ แต่ อ. ๑/๒๒๒ แก้ว่า อกสิรลาภิติ อกสิรานํ ลาภี วิปุลานํ, ยถาปริจฺเฉเทเยว วุฏฺฐาตุ สมตฺโถติ วุตฺตํ โหติ ฯ ที่อื่นยังมีและ อ. ก็แก้เค้านี้เหมือนกัน

อกาจ [อ+กาจ] ค. ไม่ขรุขระ, เกลี้ยง, บริสุทธิ์, สะอาด. มณิ เวฬุริโย อกาโจ วิมโล สุโภ, (อกาโจติ อกกฺกโส) ชาอ. ๔/๑๘๐.

อกาจี [อ+กาจี] ค. (แปลเหมือน อกาจ) อกาจินํ ทนฺติ พลึ มหาชวํ (ขี้นสู่ช้าง) อันไม่ขรุขระ—สะอาด มีงา มีกำลัง ไปเร็วนัก วิม. ๖๐, อกาจินนฺติ นิทฺโทสํ อ. ยุ. 253.

อการ [อ+การ] ป. อ อักษร หรือ ตัว อ. อกาโร นิปาตมตฺโต อ อักษร สักว่าเป็นนิบาต ชาอ. ๒/๔๐๓.

อกาล [อ+กาล] ป. สมัยใช่กาล หรือกาลผิด, กาลไม่ควร (เช่นเช้าเกินไป สายเกินไป หรือ เร็วเกินไป ช้าเกินไป เป็นต้น). นายํ กาลมกาลํ วา อภิชานาติ กุกฺกุโฏ ไก่นี้ไม่รู้จักกาล (ที่ควร) และกาลไม่ควร ธมฺอ. ๖/๑๒๖. ชาอ. ๒/๓๐๓. อกาลราวี ผู้ร้องในกาลไม่ควร (คือ เช้าเกินไป หรือสายเกินไป) ชาอ. ๒/๓๐๓. มหาอกาลเมฆ [มหา+อกาล+เมฆ] ป. เมฆใหญ่ในสมัยใช่กาล คือเมฆนอกฤดูกาล ธมฺอ. ๔/๕๙๖. อกาลวาที ป. ผู้กล่าวในกาลไม่ควร. อกาลวาทีติ กาลสฺมึ น วทติ อกาลสฺมึ วทติ นาม องฺอ. ๒/๒๕๓, ๓๔๗.

อกาลิก[1] [อ+กาลิก] ค. 'มีในสมัยใช่กาล,' มีผิดกาล มีนอกฤดูกาล. ...ตํ อกาลิกํ กทาจุปฺปตฺติกํ อฏฺฐหิ เหตูหิ วิมุตฺตํ ข้อนั้น (คือที่พระเวสสันดรให้มหาทานแล้วแผ่นดินไหว) มีนอกฤดูกาล เกิดขึ้นบางคราว พ้นจากเหตุ ๘ อย่าง มิลินฺ. ๑๖๔.

อกาลิก[2] [อ+กาลิก, ฉะเพาะคุณแห่งพระธรรม ในหลักว่า สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม อกาลิโก ...] ค. 'ไม่มีกาล,' แปลตามนัย อ. ว่า ให้ผลในกาลอื่นหามิได้, ให้ผลในทันที_ในย่นระยุนั้น_ในเดี๋ยวนั้น. อกาลิโกติ น กาลนฺตเร ผลทายโก (ธมฺโม) องฺอ. ๒/๑๘๒.

อกาลุสฺสิย หรือ อกาลุสิย [อ+กาลุสฺสิย หรือ กาลุสิย, จาก กลุส เปรอะเปื้อน, เศร้าหมอง] นป. ความเย็นของไม่เศร้าหมอง_ไม่เปรอะเปื้อน, ความเย็นของผ่องแผ้ว_ผ่องใส. (สทฺธา) อธิมุตฺติ ปจฺจุปฏฺฐานา อกาลุสฺสิย-ปจฺจุปฏฺฐานา วา สุตฺนิอ. ๑/๑๘๑.

อกาสิก [อ+กาสิก] ค. มิได้มาจากประเทศกาสี. ในเวลานั้นถือกันว่า ของอะไรมาจากประเทศกาสี เย็นชะนิดดีที่สุด ถ้าไม่ได้มาจากกาสีแล้ว ก็คือเย็นชะนิดที่ไม่ดี. นโข ปนสฺสาหํ ภิกฺขเว อกาสิกํ จนฺทนํ ธาเรมิ ภิกษุ ท. เรา (พระพุทธองค์) ใช้เครื่องจันทน์อันมิได้มาแต่กาสี หามิได้เลย. องฺ. ยุ. I 145, 120. แต่ฉบับไทย (๑/๔๗๘[๒]) เย็น กาสิกํ จนฺทนํ ตรงกันข้าม สันนิษฐานว่า อกาสิกํ ถูก เพราะเย็นปฏิเสธ ๒ ชั้น ความกลับ ถ้าเย็น กาสิกํ ก็กลายเย็น ไม่ได้ใช้จันทน์ที่มาแต่กาสี, ประโยคถัดๆ ไป เช่น กาสิกํ เวฐนํ, กาสิกา กญฺจุกา ไม่มี อ ถูก เพราะไม่ใช่

ปฏิเสธ ๒ ชั้น.

ส่วน อ. ตามที่ ปด. ๒ อ้างไว้ว่า อกาสิกํ แก้ว่า อสณฺหํ ขนฺทนํ (ขันทน์ไม่ละเอียด) ในฉะบับ ยุ., แต่ไทย (องฺ อ. ๒/๑๖๒) ว่า กาสิกํ ขนฺทนฺติ สุสณฺหํ ขนฺทนํ เข้าใจว่าฉะบับไทยคงถูกแก้ทั้งบาลีและอรรถกถา.

อกาสิย (?) [มูลยังไม่ทราบ] ป. แปลตามนัยแห่ง อ. ว่า คนเก็บส่วย หรือภาษีของพระราชา อกาสิยา ราชูหิ วานุสิฏฺชา ฤๅคน เก็บส่วย ท. อันพระราชาพร่ำสอนแล้ว, อกาสิยา ราชูหิวานุสิฏฺชาติ อิทญฺจ อิทญฺจ มม พลิคณฺหถาติ ราชูหิ วา ราชมหามตฺเตหิ วา อนุสิฏฺชา อกาสิยสงฺขาตา ราชปุริสา วิย ฤๅ ราชบุรุษ ท. ที่เรียกว่า อกาสิยะ... ชาอ. ๑๐/๘๑, ๘๖.

√ อกิ=ลกฺขเณ (๑) องฺกติ (๒) องฺเกติ องฺกยติ กำหนด, หมาย. หมวด ภู. ๆ. ธาตุปฺ.ก.

อกิจฺจกร [อ+กิจฺจ+กร] ค. 'ไม่ทำกิจ—สิ่งควรทำ', ไม่ทำหน้าที่, ไม่มีประโยชน์, ไม่มีผล หรือ ไร้ผล. ตานิปี สพฺพานิ ขิณายุกสฺส อกิจฺจกรานิ ภวนฺติ ยาทั้งสิ้นแม้เหล่านั้นเป็นของไม่ทำหน้าที่—ไร้ผล ต่อบุคคลผู้สิ้นอายุ มิลินฺ. ยุ. 151 ไทย ๒๐๗ เป็น อกิจฺจกรณียํ ภวนฺติ ผิดแน่ เพราะแปลไม่ได้.

อกิจฺจการี [อ+กิจฺจ+การี] ป. ผู้ทำสิ่งไม่ควรทำ, ผู้ทำสิ่งใช่กิจ—ใช่หน้าที่. อกิจฺจการี อสฺสาติ อกตฺตพฺพการี อธมฺมจารี ภเวยฺย ทีอ. ๑/๓๖๖.

อกิจฺฉลาภี [อ+กิจฺฉ+ลาภี] ป. ผู้ได้โดยไม่ฝืด—โดยไม่ลำยาก (ดูที่มาแห่งเดียวกับ อกสิรลาภี).

อกิริย [อ+กิริย] ค. 'ไม่มีความทำ,' ผู้ไม่เอาการ, ผู้ไม่ทำการ, ผู้คร้าน. ปาปา อกิริยา โอสนฺนวิริยา...มนุสฺสา หมู่มนุษย์ผู้ลามก ผู้ไม่เอาการ มีเพียรหมดลงแล้ว มิลินฺ. ๓๒๓.

อกิริยา[๑] [อ+กิริยา] อิ. ความไม่ทำ, ความงด, ความเว้น. ...เวรมณี อกิริยา อกรณํ ธมฺส. ๒๑๘.

อกิริยา[๒] [เหมือนกัน] อิ. ความทำไม่ควร—ไม่สมควร—ไม่ถูก—ไม่ชอบ. ภควตา กิริยาเยว กตา, โน อกิริยา ความทำ (ที่ควร) อย่างเดียวอันพระภควาเจ้า ทรงทำแล้ว ความทำไม่สมควร ไม่ทรงทำแล้ว มิลินฺ. ๒๓๑.

อกิสฺสว [อ+กิสฺสว] ค. ผู้ไม่มีปัญญา, ผู้ปราศจากปัญญา. นิฏฺฐนฺตํ มญฺเญ อกิสฺสวํ สํ. ๑/๕๙๕, อกิสฺสวนฺติ กิสฺสวา วุจฺจติ

ปญฺญา ฯ นิปฺปญฺโญติ อตฺโถ อ. ๑/๒๕๑. ศัพท์นี้ยังเป็นที่สงสัยนักในทางมูลธาตุ์เป็นต้น และไม่พบในที่แห่งอื่นอีก และทั้งฉะบับไทยและยุโรป ก็เป็นรูปเช่นนี้เหมือนกัน.

อกิลาสุ [อ+กิลาสุ] ค. ผู้ไม่เบื่อหน่าย, ผู้ไม่เกียจคร้าน, ขยัน. อช. ๕๑๖. อกิลาสุโน.....อกิลาสุ, อกิลาสุโนติ นิกฺโกสชฺชา อารทฺธวิริยา ชาอ. ๑/๑๖๕.

อกุโตจิอุปทฺทว [อ+กุโตจิ+อุปทฺทว] ค. ไม่มีหรือปราศจากอุปัททวะแต่ที่ไหน ๆ. =กุโตจิ อนุปทฺทวํ ชาอ. ๘/๒๗๗_๘.

อกุโตภย [อ+กุโต+ภย] ค. ไม่มีหรือปราศจากภัยแต่ที่ไหน ๆ, ไม่ต้องกลัวใคร. =กุโตจิ อภย มชฺอ. ๓/๓๗๒.

อกุปฺป [อ+กุปฺป] ค. 'ไม่กำเริบ', ไม่ไหว_สะเทือน_หวั่นไหว, มั่นคง, แน่วแน่. อกุปฺปา เม วิมุตฺตีติ มยฺหํ อรหตฺตผลวิมุตฺติ อกุปฺปตาย ฯ อกุปฺปารมฺมณตาย ฯ อกุปฺปา..., อกุปฺปา เจโตวิมุตฺตีติ อรหตฺตผลวิมุตฺติ มชฺอ. ๒/๒๓๔, ๓๑๒.

อกุปฺปฏฺฐาน [อกุปฺป+ฐาน] สถานไม่กำเริบ_ไหว, สถานมั่นคง, ใช้เป็นคำไขของอุปฺปฺปตฺ ฐานํ คือ พระนิพพาน. อกุปฺปฏฺฐานํ อุปฺปฺปตฺ ฐานนฺติ ธมฺอ. ๖/๒๘๒.

อกุปฺปตา [อกุปฺป+ตา] อิ. ภน. ความเป็นของไม่กำเริบ_ไหว, ความเป็นของมั่นคง_แน่วแน่. มชฺอ. ๒/๒๓๔.

อกุสล [อ+กุสล, ดูละเอียดที่ กุสล] นป. อกุสล, ขาป. อช. ๘๔. รวมไวพจน์ไว้ ๑๒ ศัพท์ คือ ปาป กิพฺพิส เวร อฆ ทุจฺจริต ทุกฺกฏ อปุญฺญ อกุสล กณฺหกมฺม ทุริต อาคุ.

√อกฺก=ถวเน, องฺเกติ องฺกยติ ชม, ชมเชย, ยกย่อง, สรรเสริญ. หมวด จุ. ธาตุปฺ.ก.

อกฺก ป. (๑) พระอาทิตย์ อช. ๖๓. (และ ๑๑๐๒). (๒) ไม้รัก ตามมติไทยโบราณ อช. ๕๘๑ (และ ๑๑๐๒). อกฺกทุสฺส นป. ผ้าทอด้วยต้นอักกะ วินอ. ๓/๒๔๖. อกฺกนาล หรือ นาฬ นป. ก้านต้นอักกะ หรือ ผ้าทอด้วยก้านต้นอักกะ วินอ. ๓/๒๔๖; (อกฺกนาลํ นิวาเสตฺวา วิน. ๕/๑๖๘[๒]).

อกฺกนฺต [จาก อกฺกมติ] กค. เหยียบแล้ว. อกฺกนฺตกฺกนฺตกาเล ในกาลแห่งท่อนไม้ อัน...เหยียบแล้ว เหยียบแล้ว ธมฺอ. ๓/๓๘๔.

อกฺกนฺต นี้ ตามธรรมดาเป็น กมฺม. แต่ในที่บางแห่งใช้เป็น กตฺตุ. ได้บ้างเช่น (ปาทุกํ)

อกุกนฺตสฺส วา ปฏิมุกฺกสฺส วา... แก่ชน ผู้เหยียบแล้วก็ดี สวมแล้วก็ดี (ซึ่งเขียงเท้า) วิน. ๒/๘๖๒, อกุกนฺตสฺส=เกวลํ ปาทุกํ อกุกมิตฺวา ชิตสฺส อ. ๒/๕๐๑.

อกุกนฺต นิ เย็น ต ปัจ. ถ้าเย็นรูป อกุกมนฺต เย็น อนฺต ปัจ. เย็น กตฺตุ. อย่างเดียว, สตฺถา... อกุกมนฺโต พระศาสดาเมื่อทรงเหยียบ ชมอ. ๓/๓๘๕.

อกุกนฺทติ[อา+กนฺทติ, จาก √กทิ=โรทเน] ก. 'ครวญมาก–ยิ่ง', ครวญคราง. อกุกนฺทติ ปโรทติ ทุพฺพโล อปฺปถามโก คนทุรพลมีกำลังน้อย ครวญครางอยู่ ร่ำร้องไห้อยู่ สำ. ๔/๓๖๖.

อกุกมติ [อา + √กมุ ก้าวไป] ก. เหยียบ, ย่ำ, เตะ, ถีบ; ย่ำยี, กำหัด. โก มำ อกุกมิ (อชฺชตฺตนิ ประถมบุรุษ เอก.) ใคร เหยียบ หรือ เตะ เรา ชมอ. ๑/๓๖.

...อญฺญตโร ภิกฺขุ... ทิวาวิหารคโต รุกฺขำ อปสฺสาย นิสินฺโน โหติ ฯ อญฺญตรา อิตฺถิ ปสฺสิตฺวา องฺคชาเต อภินิสีทิ ฯ โส ภิกฺขุ อกุกมิตฺวา ปวฏฺเฏสิ ...ภิกษุนั้น ถีบ หรือ เตะ (หญิงนั้น) ให้กลิ้งไปแล้ว วิน. ๑/๖๙ อกุกมิตฺวา ในที่นี้ แปลว่า เหยียบ ไม่ได้ความเลย.

กญฺจิ สามนฺตราชานำ อกุกมิตฺวา ชนปทำ คณฺหิสฺสาม เราจักย่ำยี หรือ กำจัด สามนตราชไร ๆ... สุตฺนิอ. ยุ. 1 353, 12 ไทยเย็น อติกุกมิตฺวา ๒/๑๙๖.

อกุกมน [จาก อกุกมติ] นป. ความเหยียบ. ปฏิเสธ เย็น อนกุกมน (น+อกุกมน). อนกุกมนภาว ป. ความเย็นแห่งอันไม่เหยียบ ชมอ. ๖/๑๑๙.

อกุกมน นิ ปค. ๒ วางรูปเย็น อกุกมณ โดยอนุโลมรูป สก. ซึ่ง เย็น อา+กฺรมณ แต่ ฉะบับไทยไม่ เคย เย็น อกุกมณ เลย.

อกุกวาก [อกุก+วาก] ป. นป. เปลือกแห่งต้นอักกะ. อกุกวาเก คเหตฺวา มชฺอ. ๓/๑๓๕.

อกุกวาฏ (?) ป. รั้ว (เช่นเสาระเนียด) หรือประตูพิเศษชะนิดหนึ่ง. วิน. ยุ. II 154, 15. ไทยเย็น ยมกกวาฏำ วิน. ๗/๒๓๙[๒]. รูป อกุกวาฏ นั้น สงสัยนัก อ. ไม่ได้แก้ทั้งสองรูป (๓/๓๕๙). ถ้าเย็น ยมก+กวาฏ ก็เห็นจะแปลว่า ประตูแฝด, ประตูคู่ กระมัง ? ก็คงเย็นประตูพิเศษชะนิดหนึ่ง, ในที่นี้ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุทำกั้นสวน เพื่อมิให้ปสุสัตว์เข้าไป ทำ ร้าย ต้นไม้ เย็น ต้น เท่านั้น (โกฏฺฐกำ อเปสิ ยมกกวาฏำ โตรณำ ปลิฆำ).

อกฺกุฏฺจ [จาก อกฺโกสติ] กค. ด่าแล้ว. อกฺกุฏฺโจติ ทสหิ] อกฺโกสวตฺถูหิ อภิสตฺโต สุตฺนิอ. ๒/๒๐๙. นป. ความด่า, คำด่า. อกฺกุฏฺจวนฺทิตนฺติ อกฺโกสญฺจ วนฺทนญฺจ สุตฺนิอ. ๒/๓๗๔.

อกฺกุล [เขียนคำที่ใช้ฉะเพาะควบกันไปว่า อกฺกุโล ปกฺกุโล หรือ พกฺกุโล] ป. เสียงร้องคำรามของยักษ์ ซึ่งสำหรับหลอกให้ผู้อื่นกลัว. ตามเรื่องว่า พระพุทธองค์เสด็จประทับอยู่ในอัพโภกาสณกลางคืนอันมืด อชกลาปกยักษ์เข้าไปร้องคำรามในที่ใกล้พระองค์ เพื่อให้ทรงหวาดเสียว_ ...ภควโต อวิทูเรติกฺขตฺตุ อกฺกุโล ปกฺกุโล อกฺกุลปกฺกุลิกํ อกาสิ...อุท. ๔๔, ติกฺขตฺตุ อกฺกุโลติ พกฺกุโลติ อกฺกุลพกฺกุลิกมกาสีติ ตโย วาเร อกฺกุโล พกฺกุโลติ ภีสาเปตุกามตาย เอวรูปึ สทฺทมกาสิ อ. ๘๕. ในตอนท้าย อ. อธิบายชัดว่าเขียนเสียงร้องคำรามของยักษ์ ซึ่งมิยทและอักษรไม่ชัดเจน (อพฺยตฺตปทกฺขรํ ติกฺขตฺตุ อตฺตโน ยกฺขคชฺชิตํ คชฺชิ หน้าเดียวกัน).

คำนี้ถ้าจะอธิบายถึงมูลศัพท์ เห็นจะว่ามาจาก อากุล [อา+กุล] อากูล, วุ่นวาย, ยุ่งเหยิง. กิริยานั้น ถ้าขัดขืนเย็น ปากุล วฺยากุล หรือ พฺยากุล ออกเสียงไม่ชัด เลยเข้าสังโยค เย็น อกฺกุล ปกฺกุล พกฺกุล ยังไม่เคยพบที่โบราณาจารย์แปลเย็นไทยไว้ชัด ๆ และที่มาแห่งอื่น ๆ ก็ยังไม่พบอีก ซึ่งจะอุปกรณ์แก่การเทียบความให้เด่นขึ้น. อกฺกุล นิ อ. ว่าบางทีเย็น อกฺขุล, ภกฺขุล ก็มี. อกฺกุลปกฺกุลิกา [หรือ พกฺกุลิกา] อิ. หรือ ป. นป. (?) เสียงร้องคำรามว่า อกฺกุล ปกฺกุล หรือ พกฺกุล (ของยักษ์) อุท. แห่งนั้น.

อกฺโกจฺฉิ [จาก อกฺโกสติ] ก. (อิ อช. อดีตกาล) ด่าแล้ว. อกฺโกจฺฉิ มํ (เขา) ด่าเราแล้ว, =อกฺโกสิ ธมฺอ. ๑/๓๙_๔๐. คำนี้เคยได้ยินโบราณแปลว่า "ได้ด่าแล้ว" หมายเย็น อ ต้นธาตุ เห็นจะไม่ถูก คงเย็นอา+ฉ กุส นั้นเอง ดู อ๕ จะได้ความ ฉะนั้น อ. จึงไข =อกฺโกสิ.

อกฺโกส ป., อกฺโกสน นป. อกฺโกสนา อิ. [จาก อกฺโกสติ] ความด่า_ว่า, คำด่า_ว่า. อช. ๘๙๙ (='ปริภาสน') ๑๐๙๓ (='สาป'). อกฺโกเสหิ อกฺโกสิตฺวา ธมฺอ. ๓/๔๓๘. ปฏิเสธ อนกฺโกสน [น+อกฺ] ความไม่ด่า_ว่า ธมฺอ. ๖/๒๗๗. ปเรสํ อกฺโกสนา วิภ. ๘๘๑. อกฺโกสวตฺถุ นป. วัตถุ_ที่ตั้ง_ฐานแห่งการด่า (มี ๑๐ มีการอ้าง ชาติ นาม โคตร์ เป็นต้น) ทสหิ อกฺโกส-

วตฺถูหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ ธมฺอ.๒/๑๕๑.

อกฺโกสก [จาก อกฺโกสติ] ค. ผู้ด่า. +ปริภาสก. อกฺโกสกปริภาสโก ผู้ด่าว่า, ผู้ด่าผู้บริภาษก์ ธมฺอ. ๖/๒๗๗.

อกฺโกสติ[อา+ √กุส=อกฺโกเส, รัสสะ อา เป็น อ ทุกรูป] ก. ด่า, ว่า, แช่ง. พหุ. เป็น อกฺโกสนฺติ. อกฺโกสวตฺถูหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ ธมฺอ. ๗/๔๒๐. คำ อกฺโกสติ มักใช้คู่กับ ปริภาสติ.

อี อชฺ. อดีตกาล เป็น อกฺโกสิ, อกฺโกจฺฉิ ด่าแล้ว (ดู).

ฯอกฺข=พฺยตฺติสงฺฆาเตสุ, อกฺขติ 'แข้ง, ชัด' ฆ่า, ประหาร; รวมกัน, ติดต่อกัน. หมวด ภู. ธาตุปฺ.ก.

อกฺข[๑] ป. เพลารถ. อชฺ. ๓๗๕,๘๙๓ (รถงฺเค). อกฺขคฺค ปลายแห่งเพลารถ ธมฺอ. ๔/๔๕๑.

อกฺข[๒] ป. มีอรรถเป็น ๔ นัย ดังนี้

(๑) ลูกบาสก์. อชฺ. ๕๓๒,๘๙๓ (ปาสเก). และได้ในคำว่า อกฺขเทวี, อกฺขธุตฺต นักเลงการพะนัน, นักเลงผู้เล่นด้วยลูกบาสก์, นักเลงสกา. อชฺ. ๕๓๑.

(๒) กีฬาชะนิดหนึ่ง ใช้ วิธีเล่นด้วยลูกบาสก์ โดยอาศัยคำไขใน ทีอ. ๑/๑๑๔ ว่า อกฺขนฺติ คุพฺกีพันฺ.

(๓) สมอพิเภฏก์, นัยว่า เมล็ดในของผลสมอพิเภฏก์นี้ นำเอามาใช้เป็นลูกบาสก์ก็ได้ อชฺ. ๕๖๙ (=วิภีฏก).

(๔) มาตราทองคำอย่างหนึ่ง หนักเท่า ๒ มาสกครึ่ง, ๒ อักข จึงเป็น ๕ มาสก และ ๘ อักข เป็น ๑ ธรณะ อชฺ. ๔๗๔,๔๙๓ (สุวณฺณสุมี).

อกฺข[๓] นป. อินทรีย์ มีจักษุเป็นต้น อชฺ. ๑๔๙,๘๙๓ (อินฺทฺริเย). ได้ในคำ ปจฺจกฺข [ปฏิ+อกฺข] ประจักษ์, ปรากฏ, แจ้งชัด, 'อินทรีย์ถึงฉะเพาะ' ใช้ได้ทุกอินทรีย์ เช่น ปรากฏแก่ตาก็เป็นประจักษ์ ปรากฏแก่หูก็เป็นประจักษ์ ตลอดถึงปรากฏแก่ใจก็เป็นประจักษ์ ธาตุปฺ.ก.

อกฺข[๔] ป. ตา. คำนี้ออกจาก อกฺขิ ตา นั่นแล แต่สำหรับใช้เข้าสนธิเป็นบทสมาสเท่านั้น เช่น **สหสฺสกฺข** [สหสฺส+อกฺข] ป. นามของท้าวสักกะ, 'มีตาพันหนึ่ง หรือเห็นอรรถตั้งพัน' อชฺ. ๑๘ (=สหสฺสเนตฺต). และ... สหสฺสํ อตฺถํ มุหุตฺเตน จินฺเตสิ, ตสฺมา สหสฺสกฺโขติ วุจฺจติ ธมฺอ. ๒/๒๓๔. **มตฺตกฺข** [มตฺต+อกฺข] ค. 'มีตาดุจตาของคนเมา' มีตาแดง, นัยหนึ่งว่า มีตาพอ